

De geur van Jasmijn

*C*ross-over effecten en *p*olitieke mobilisatie

Amal Atbir (334195)

Erasmus Universiteit
Masterscriptie

9 november 2011

Bestuurskunde

Een onderzoek naar cross-over effecten tussen traditionele en nieuwe media en de invloed van deze cross-over effecten op politieke mobilisatie van burgers en hun strijd om politieke aandacht.

De geur van Jasmijn

Cross-over effecten en politieke mobilisatie

Auteur: A. (Amal) Atbir

Opleiding: Bestuurskunde
Master: Beleid en politiek

Begeleider Dr. A. (Arthur) Edwards
Erasmus Universiteit Rotterdam

Tweede lezer: Dr. R.F.I. (Rebecca) Moody
Erasmus Universiteit Rotterdam

“Verzet en gehoorzaamheid: de twee deugden van de burger. Door de gehoorzaamheid verzekert hij de orde; door het verzet verzekert hij de vrijheid.”

***- Emile Alain -
1960***

Inhoud

<u>Voorwoord</u>	4
<u>Samenvatting</u>	5
<u>1. Inleiding</u>	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doel- en probleemstelling	8
1.3 Wetenschappelijke relevantie	9
1.4 Opzet en werkwijze	9
<u>2. Media en politieke mobilisatie</u>	11
2.1 Introductie	11
2.2 Het model van participatie	12
2.3 Mobilisatiestructuren	15
2.4 Macht van de media	17
2.4.1 Discursieve macht	18
2.4.2 Toegangsmacht van de media	18
2.4.3 De macht van de media als reservoir van hulpbronnen	18
2.5 Media effecten	19
2.5.1 Traditionele media	20
2.5.2 Nieuwe media	20
<u>3. The Social Revolution</u>	22
3.1 Introductie	22
3.2 The Preliminary Stage: of mass (individual) excitement and unrest	23
3.3 The popular stage: of crowd (collective) excitement and unrest	24
3.4 The formal stage	25
3.5 The institutional stage	26
<u>4. Theoretisch kader & Methodologie</u>	28
4.1 Het theoretische kader	28
4.2 Methodologie	29
4.2.1 Onderzoekstrategie, -methoden en –technieken	29
4.2.2 Triangulatie	30
4.2.3 Analyse kader	31
<u>5. Het revolutionair proces</u>	32
5.1 The preliminary stage of Mass excitement	
5.1.1 Mobilisatie	35
5.1.2 Media	35
5.2 The popular stage	36
5.2.1 Mobilisatie	38
5.2.2 Media	43
5.3 The formal stage	51

5.3.1 Mobilisatie	53
5.3.2 Media	54
5.4 The institutional stage of legalization and societal organisation	60
<u>6. Media & Mobilisatie</u>	61
6.1 Theoretische fasering	61
6.2 Context van mobilisatie	64
6.3 Het mobilisatieproces en media	67
6.4 Cross-over effecten	74
<u>7. Conclusie</u>	77
7.1 Beantwoording deelvragen en hoofdvraag	77
<u>Literatuur</u>	82
<u>Bijlagen</u>	

Voorwoord

Het in dit stuk gepresenteerde onderzoek betreft mijn thesis voor de master beleid en politiek aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Dit onderzoek was voor mij echter veel meer dan alleen een middel om mijn opleiding af te ronden. Het schrijven van dit onderzoek was voor mij ook een manier om stil te staan bij vrijheid. Ik hoop dat ik u als lezer ook stil laat staan bij dit bijzondere fenomeen. Wat is vrijheid voor u?

Mijn gevoel van vrijheid: Als het me lukt om mijn gedachten om te buigen van “het kan niet” naar “het zou kunnen”. Als het me lukt mijn idee van “durf ik niet” om te buigen naar “ik doe het”. Als ik mezelf niet vergelijk met anderen, voel ik de vrijheid mezelf te kunnen zijn. Als ik mezelf toe sta dat ik niet hoeft te weten wie ik ben, hoe ik ben of hoe ik zou moeten zijn, voel ik de vrijheid te zijn, simpelweg te zijn.

Met deze thesis sluit ik, helaas, ook mijn studententijd af. Een thesis die ik niet uit had kunnen voeren zonder ondersteuning. Allereerst wil ik Allah (swt) danken voor de wijsheid en het doorzettingsvermogen die nodig waren om dit onderzoek te kunnen voltooien. Verder dank ik uiteraard mijn scriptiebegeleider dr. A. Edwards en de tweede lezer dr. R. Moody. Mijn speciale dank gaat uit naar mevrouw Moody die mij door zowel makkelijke en moeilijke tijden heeft geloodst. U bent niet als cliché maar met recht: een inspirerend docent. Verder wil ik via deze weg mijn verloofde Salim bedanken voor het geduld en de liefde die hij mij heeft doen toekomen tijdens het schrijven van dit onderzoek. Tenslotte, maar bepaald niet het minst belangrijk, wil ik mijn lieve ouders, broer en zusje bedanken voor hun onvoorwaardelijke liefde en steun. Ik hou van jullie!

Samenvatting

Sociale bewegingen zijn zo oud als de politiek zelf. Van oudsher streven groepen individuen er naar om veranderingen te bevorderen, beheersen of tegen te houden. Het poldermodel dat in Nederland een hoge vlucht heeft genomen biedt vele voordelen voor sociale bewegingen. Men wordt gehoord, wetten worden tot op zeker hoogte aangepast en stap voor stap krijgen sociale bewegingen invloed. Polderen kan tevens gezien worden als een bestuursmiddel dat harde confrontaties tussen bestuurders, protestgroepen en burgers voorkomt. Maar niet in alle landen staat het poldermodel hoog in het vaandel. Onder autoritaire regimes, zoals in de Arabische wereld, hebben sociale bewegingen en burgers zelden iets in te brengen en blijft de ervaren onvrede voortstuwen. Derhalve lukt het deze regimes niet om de latente onvrede van hun burgers en activisten te kanaliseren. Dit kan gaandeweg resulteren in algemene rusteloosheid en verzet onder de bevolking.

In Egypte heeft het proces van rusteloosheid en verzet onder de bevolking zich met een enorme snelheid verspreid. De snelheid en omvang waarmee de demonstranten in Egypte uiting gaven aan hun woede heeft de wereld versteld doen staan. Dit aspect van verrassing brengt ons bij de doelstelling van dit onderzoek. Want op welke wijze heeft dit revolutionaire proces zich ontwikkeld? In media en door diverse politieke analisten wordt de burgeropstand in Egypte toegeschreven aan het bestaan van sociale media. Anderen spreken over de ‘bijzondere’ rol van traditionele media tijdens het revolutionaire proces. Verder zijn er gedurende de grootste protesten in Egypte bijzondere gebeurtenissen waar te nemen die duiden op een bepaalde ‘samenspel’ tussen nieuwe en traditionele media. Traditionele media lijken op enig moment zelfs afhankelijk van nieuwe media en op andere momenten lijken demonstranten afhankelijk van de berichtgeving van traditionele media. In dit onderzoek is er daarom voor gekozen om zowel nieuwe als traditionele media in ogenschouw te nemen. Dit heeft geleid tot de volgende probleemstelling:

Op welke wijze hebben de cross-over effecten tussen traditionele en nieuwe media de politieke mobilisatie van Egyptische burgers en hun strijd om politieke verandering gefaciliteerd?

Aangezien recentelijk vergelijkbaar onderzoek is verricht naar de rol van oude en traditionele media in de micromobilisatie van burgers, is er bewust voor gekozen om een dimensie toe te voegen aan dit onderzoek, te weten: het revolutionaire proces van Rex Hopper (Hopper, 1950). Met het toevoegen van deze dimensie wordt getracht om bij te dragen aan de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek. Aan de hand van de benadering van Hopper zal namelijk bekeken worden hoe cross-over effecten tussen nieuwe en traditionele media in de afzonderlijke fasen van het revolutionaire proces hebben plaatsgevonden en op welke wijze deze cross-over effecten de politieke mobilisatie van burgers hebben gefaciliteerd. Dit brengt ons tot de navolgende bevindingen.

In de eerste fase van het revolutionaire proces blijken vooral traditionele media aandacht te besteden aan de zelfverbrandingen in het land. De gebeurtenissen krijgen zelfs wereldwijde aandacht en in een merendeel van de kranten worden de zelfverbrandingen in Egypte in verband gebracht met de zelfverbranding in Tunesië. In de praktijk zijn er in deze eerste fase echter geen cross-over-effecten waar te nemen tussen nieuwe en traditionele media. Dit verandert niet wanneer de populaire fase van het revolutionaire proces wordt bereikt. Als men de berichtgeving van Aljazeera in het begin van de populaire fase in Egypte bekijkt valt vooral de afwezige berichtgeving van Aljazeera op. Aljazeera lijkt zich op 25 januari – de nationale politiedag – vooral bezig te houden met gelekte documenten uit het Palestijns-Israëliësch vredesproces. Daaruit vloeit voort dat er **geen** sprake was van cross-over-

effecten op een zeer cruciaal moment van de sociale beweging. Hier komt echter verandering in als Aljazeera beseft dat de demonstraties groter en extremer blijken te zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Nadat Aljazeera haar berichtgeving volledig wijdt aan de situatie in Egypte lijken de cross-over-effecten tussen Aljazeera en nieuwe media op gang te komen. Dit gebeurt in de dagen voor het afsluiten van het internet niet uit noodzaak maar uitsluitend omdat Aljazeera entertainende en/of bijzondere beelden krijgt ingezonden. Dit blijkt echter van tijdelijk aard. Nadat het internet wordt afgesloten op 28 januari 2011 verschijnen slechts sporadisch nieuwe beelden op het internet en nemen logischerwijs ook de cross-over-effecten tussen nieuwe en oude media af. Als men inventariseert welke cross-over-effecten in de populaire fase zijn op te merken valt op dat er een korte periode is waarin dit überhaupt mogelijk was. Vooral gedurende de periode van 26 tot 28 januari zijn cross-over-effecten waar te nemen tussen nieuwe en traditionele media. Belangrijk is om op te merken dat deze beschreven cross-over-effecten niet uit noodzaak voorkomen maar vooral omdat Aljazeera haar eigen berichtgeving wilde aanvullen met entertainende en/of bijzondere beelden die zij kregen ingezonden. Wanneer ook Aljazeera moeite krijgt met het bericht geven van de situatie in Egypte en het internet op 2 februari weer wordt aangesloten ontstaat er een vruchtbare grond voor de ontwikkeling van cross-over-effecten. Dit blijkt dan ook uit de berichtgeving van de nieuwszender. In de formele fase blijkt Aljazeera veelvuldig gebruik te maken van beelden, foto's en verhalen die door demonstranten worden ingezonden. Maar de cross-over-effecten blijken ook de andere kant op te werken. Zo is veelvuldig te zien dat de administrator van de Facebookpagina 'We Are All Khalid Said' berichten van traditionele media uitlicht, bekritiseert en/of benadrukt. Ondanks het feit dat Aljazeera in staat blijft om bericht te geven van de gebeurtenissen in Egypte blijven zij behoefte hebben aan extra (noodzakelijke) 'hulp' van burgerjournalisten en activisten.

Uit de hierboven geschetste situatie kan worden geconcludeerd dat de cross-over effecten – door de koppeling van de macht van nieuwe en traditionele media – leiden tot een bijzondere facilitatie van mobilisatieprocessen. In Egypte zijn deze cross-over effecten echter op diverse wijzen gefrustreerd. Zo was het in de populaire fase maar gedurende 2 dagen mogelijk om cross-over effecten waar te kunnen nemen. Nadat het internet in de aanvang van de formele fase wordt aangesloten veranderde dit. Door een ontstane afhankelijkheid bij traditionele media werd de vraag naar berichtgeving vanuit burgerjournalisten en activisten groter in de formele fase. Nieuwe media bleken de leemte van de berichtgeving van traditionele media op te vullen. Daarom blijken de beschreven cross-over effecten vooral in de formele fase van het revolutionaire proces van zeer concrete meerwaarde voor de politieke mobilisatie van burgers.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Sociale bewegingen zijn zo oud als de politiek zelf. Van oudsher streven groepen individuen er naar om veranderingen te bevorderen, beheersen of tegen te houden. Het poldermodel dat in Nederland een hoge vlucht heeft genomen biedt vele voordelen voor sociale bewegingen. Men wordt gehoord, wetten worden tot op zeker hoogte aangepast en stap voor stap krijgen sociale bewegingen invloed. Polderen kan tevens gezien worden als een bestuursmiddel dat harde confrontaties tussen bestuurders, protestgroepen en burgers voorkomt. Maar niet in alle landen staat het poldermodel hoog in het vaandel. Onder autoritaire regimes, zoals in de Arabische wereld, hebben sociale bewegingen en burgers zelden iets in te brengen en blijft de ervaren onvrede voortstuwen. Derhalve lukt het deze regimes niet om de latente onvrede van hun burgers en activisten te kanaliseren. Dit kan gaandeweg resulteren in algemene rusteloosheid en verzet onder de bevolking.

De eerste signalen van rusteloosheid in Egypte komen aan het licht wanneer de kranten koppen met: ‘Meerdere zelfverbrandingen Egypte’ en ‘Nu ook zelfverbranding in Egypte’. De zelfbrandingen in Egypte worden door menig medium in verband gebracht met de zelfverbranding van de Tunesische Mohamed Bouazizi. De zelfbranding van Bouazizi in december 2010 wordt als directe aanleiding gezien van de volksopstand in Tunesië. In Egypte lijkt dit proces zich op een andere wijze te voltrekken. In een openhartige videoblog van de 26 jarige Asmaa Mahfouz worden de zelfverbrandingen zwaar veroordeeld en roept de activiste haar landgenoten op om haar op 25 januari te vergezellen naar het Tahrirplein. De activiste grijpt de wanhoopsdaden aan om mensen te activeren tot actie. Asmaa Mahfouz spreekt stevige taal in haar videoboodschap: *“These self-immolators were not afraid of death but were afraid of security forces. Can you imagine that? Are you going to kill yourselves, too, or are you completely clueless”* (Youtube, 2011).

De woorden van de 26 jarige activiste belichamen een van de eerste concrete aanwijzingen voor de grootste demonstratie op 25 januari 2011. Voor het eerst in dertig jaar komen op deze dag duizenden Egyptische betogers in verzet tegen het regime. In een woelige protestmars in Cairo eisen de deelnemers het ontslag van president Hosni Moubarek. Protesten op die schaal waren tot op heden zeldzaam in Egypte, waar sinds 1981 met ijzeren vuist wordt geregeerd door president Moubarek. Het ministerie van Binnenlandse Zaken bestempelt de protesten dan ook als een “brutale uitdaging” van het gezag. In een toelichting van de Egyptische minister van Binnenlandse Zaken Habib al-Adli worden de betogers bij voorbaat gewaarschuwd dat de politieambtenaar iedere vorm van geweld als “inbreuk op de staatsveiligheid” zal beschouwen. Tijdens de vreedzame protestmars uit dit dreigement zich in harde confrontaties tussen betogers en veiligheidsdiensten. Het politiegeweld, dat in recente onderzoeken als excessief wordt bestempeld, heeft tot gevolg dat er bij de opstand tegen het regime van president Hosni Moubarek circa 846 mensen om het leven komen (Amnesty, 2011).

Nadat er achttien dagen van massaal protest zijn verstreken komt er op 11 februari 2011 een eind aan de ‘lijdensweg’ van de betogers. De vice-president Omar Suleiman deelt het volk mede dat Moubarek zijn taken neerlegt als president van Egypte. De bevolking barst in gezang uit en gaat triomfantelijk de straat op. *“Het volk heeft het regime ten val gebracht!”* Opvallend aan de betogingen in Cairo is dat

deze plaatsvonden na diverse oproepen via het internet. Cyberoptimisten zijn daarom de mening toegedaan dat de revolutie dankzij Twitter, Facebook en andere sociale media uitbrak. Zij labelen de volksofstand als ‘twitterrevolutie’ of als ‘revolutie 2.0’. Cyberpessimisten daarentegen geloven niet in internetrevoluties. Invloedrijke journalist Malcolm Gladwell schrijft in de *The New Yorker* dat niet de technologie de revolutie maakt, maar de mensen en hun problemen (*The New Yorker*, 2010).

De discussie die is ontstaan tussen cyberoptimisten en cyberpessimisten is uiterst belangwekkend. In diverse onderzoeken worden de gangbare opvattingen van zowel cyberoptimisten als cyberpessimisten bekrachtigd. Desalniettemin blijft het interessant om te bezien welke rol nieuwe media hebben vervuld tijdens de recente burgeropstand in Egypte. Nog interessanter is het om te bestuderen hoe nieuwe media in wisselwerking met traditionele media processen van politieke mobilisatie hebben ontketend, gedempt of versterkt. De cross-over effecten tussen nieuwe en traditionele media spelen namelijk een minder centrale rol in de huidige literatuur. In dit onderzoek zal daarom bekeken worden of er in de Egyptische casus sprake was van cross-over-effecten, waarna vervolgens aandacht wordt besteed aan de wijze waarop deze effecten invloed hebben gehad op de politieke mobilisatie van burgers.

1.2 Doel- en probleemstelling

Alvorens overgegaan zal worden op de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek zal eerst ingegaan worden op de vraag- en doelstelling die centraal staan in dit onderzoek. De snelheid en omvang waarmee de demonstranten in Egypte uiting gaven aan hun woede heeft de wereld versteld doen staan. Dit aspect van verrassing brengt ons bij de doelstelling van dit onderzoek. Want op welke wijze heeft dit revolutionaire proces zich ontwikkeld? In media en door diverse politieke analisten wordt de burgeropstand in Egypte toegeschreven aan het bestaan van sociale media. Anderen spreken over de ‘bijzondere’ rol van traditionele media tijdens het revolutionaire proces. Verder zijn er gedurende de grootste protesten in Egypte bijzondere gebeurtenissen waar te nemen die duiden op een bepaalde ‘samenspel’ tussen nieuwe en traditionele media. Traditionele media lijken op enig moment zelfs afhankelijk van nieuwe media en op andere momenten lijken demonstranten afhankelijk van de berichtgeving van traditionele media. In dit onderzoek is er daarom voor gekozen om zowel nieuwe als traditionele media in ogenschouw te nemen. Dit vertaalt zich in een tweeledige doelstelling:

- verhelderen of en hoe cross-over effecten tussen nieuwe en oude media de mobilisatieprocessen van burgers in Egypte hebben gefaciliteerd;
- in kaart brengen hoe dit proces in de afzonderlijke fasen van het revolutionaire proces is verlopen.

Dit leidt tot de volgende probleemstelling:

Op welke wijze hebben de cross-over effecten tussen traditionele en nieuwe media de politieke mobilisatie van Egyptische burgers en hun strijd om politieke verandering gefaciliteerd?

De probleemstelling vormt de rode draad van dit onderzoek en vormt daarmee ook de hoofdvraag van dit onderzoek. Om deze hoofdvraag op een adequate manier te kunnen beantwoorden is gekozen voor de volgende deelvraagstelling.

Deelvraag 1: Op welke wijze kunnen de gebeurtenissen rondom de te onderzoeken mobilisatieprocessen in Egypte in theoretische fasering geordend worden?

- Deelvraag 2: Welke processen van mobilisatie zijn waar te nemen die gericht zijn op het beïnvloeden van het politieke systeem in Egypte?
- Deelvraag 3: Op welke wijze hebben de traditionele media (Aljazeera) en nieuwe media bericht gegeven van de gebeurtenissen in Egypte?
- Deelvraag 4: Hoe worden de media door de mobiliserende actor/ gemobiliseerde groep gebruikt om aandacht te genereren?
- Deelvraag 5: Welke rol spelen de media in de mobilisatieprocessen binnen het Egyptische politieke systeem en waarin onderscheiden nieuwe media zich van klassieke media?
- Deelvraag 6: Welke cross-over effecten zijn waar te nemen tussen traditionele en nieuwe media en welke invloed lijkt deze interactie uit te oefenen op de mobilisatieprocessen?

1.3 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek komt neer op de wijze waarop het onderzoek theoretisch, methodisch of qua resultaten van belang is voor verdere theorievorming of voor het ontwikkelen van wetenschappelijke inzichten, verklaringen of verduidelijkingen. Dit bestuurskundig onderzoek, is noodzakelijk om te verhelderen of en hoe cross-over effecten tussen nieuwe en oude media de mobilisatieprocessen van burgers in Egypte hebben gefaciliteerd. Na het uitbreken van burgeropstanden in Tunesië is de revolutionaire rol van internet vele malen uitvergroot in wetenschappelijke artikelen over heel de wereld. Vooral na het plaatsvinden van de zogenaamde ‘Arabische lente’ is de rol van internet een ‘hot issue’. De rol van traditionele media blijft daarbij niet onomstreden. In de praktijk is zelfs gemakkelijk op te merken dat nieuwe en traditionele media met elkaar interacteren gedurende het revolutionaire proces. Dit brengt ons bij de doelstelling van dit onderzoek: verhelderen of en hoe cross-over effecten tussen nieuwe en oude media de mobilisatieprocessen van burgers in Egypte hebben gefaciliteerd. Aangezien recentelijk vergelijkbaar onderzoek is verricht naar de rol van oude en traditionele media in de micromobilisatie van burgers, is er bewust voor gekozen om een dimensie toe te voegen aan dit onderzoek, te weten: het revolutionaire proces van Rex Hopper (Hopper, 1950). Met het toevoegen van deze dimensie wordt getracht om bij te dragen aan de wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek. Aan de hand van de benadering van Hopper zal namelijk bekeken worden hoe cross-over effecten tussen nieuwe en traditionele media in de afzonderlijke fasen van het revolutionaire proces hebben plaatsgevonden en op welke wijze deze cross-over effecten de politieke mobilisatie van burgers hebben gefaciliteerd. Het ontwikkelde mobilisatiemodel zal dus in de afzonderlijke fasen van Hopper worden getoetst. Met het toetsen van dit mobilisatiemodel aan de afzonderlijke fasen van Hopper wordt duidelijk hoe twee theoretische benaderingen naast elkaar zijn te gebruiken en zal blijken wat de toegevoegde waarde van deze koppeling is.

1.4 Opzet en werkwijze

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 wordt een theoretische beschouwing gegeven van het fenomeen mobilisatie en wordt verder ingegaan op de macht van media. De theoretische beschouwing wordt in hoofdstuk 3 voortgezet met de uiteenzetting van het revolutionaire proces. In hoofdstuk 4 wordt vervolgd met het theoretische kader en de methodologische verantwoording van het

onderzoek. In hoofdstuk 5 zullen de resultaten van het empirisch onderzoek worden gepresenteerd. Hoofdstuk 6 wordt aan de analyse van de verworven bevindingen gewijd. En tot slot komt in hoofdstuk 7 de beantwoording van de deelvragen en centrale vraag aan de orde.

2. Media en politieke mobilisatie

In dit onderzoek zal geprobeerd worden om meer inzicht te verkrijgen in mobilisatieprocessen en in de rol die media spelen in deze mobilisatieprocessen. Om dit te kunnen realiseren is een introductie met wetenschappelijke bijdrage van Klandermans (1997) over de stappen richting participatie, van Gerhards en Rucht (1992) over de verschillende niveaus van mobilisatie en van Street (2001) over de macht van media noodzakelijk. In dit hoofdstuk zal tevens worden gepoogd om de belangrijkste begrippen uit dit onderzoek te definiëren. Omdat het meetbaar maken van begrippen in dit kwalitatieve onderzoek onbegonnen werk is zal in dit hoofdstuk vooral worden getracht om eventuele dubbelzinnigheid van de belangrijkste begrippen weg te nemen. Zo wordt het immers mogelijk om later in dit onderzoek een gedegen analyse uit te kunnen voeren. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk zal een algemene introductie worden gegeven van het begrip sociale bewegingen en zal voor het eerst gesproken worden over het fenomeen mobilisatiepotentieel. Om het gecompliceerde proces van mobilisatie te begrijpen zal in de tweede paragraaf nader worden ingegaan op het model van participatie in een sociale beweging (Klandermans, 1984). Vervolgens zal in paragraaf drie bekeken worden via welke weg dit potentieel succesvol geactiveerd kan worden. Om deze theoretische uiteenzetting aan te vullen zal het mobilisatiepotentieel van media en de daarbij gehanteerde medialogica aan bod komen in de paragraaf vier en vijf. Het doel hiervan is om in kaart te brengen welke rol media kunnen innemen in het uiteengezette proces van participatie en mobilisatie. Tussendoor zal kort gereflecteerd worden op de relevantie van deze bijdragen voor dit onderzoek.

2.1 Introductie

“Building a strong pro-democracy *social movement* is always the task of civil society when operating under an oppressive political environment.” (Zimbabwe’s Harare Daily News, 5 december 2002).

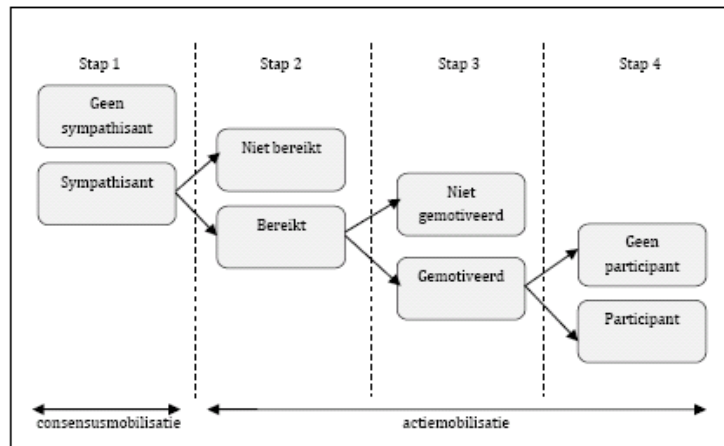
Wat weten we nu precies over sociale bewegingen? In de bestaande literatuur wordt een sociale beweging gezien als een bijzondere vorm van *strijdbare politiek*. Strijdbaar omdat het begrip het collectief stellen van eisen inhoudt en dit met zich mee brengt dat deze eisen normaliter zouden kunnen conflicteren met andere belangen. Politiek omdat overheden ook een belangrijke rol innemen bij het stellen van eisen (Bekkers, Beunders, Edwards & Moody, 2009:24). Deze definitie biedt inzicht bij het behandelen van het ingewikkelde proces van revolutionaire bewegingen. Sociale bewegingen zijn zo oud als de politiek zelf. Ze bestaan uit groepen individuen die veranderingen proberen te bevorderen, beheersen of tegenhouden door autoriteiten uit te dagen (Klandermans, 2000:95). Klandermans stelt dat sociale bewegingen worden gedragen door de interactie tussen individuen. Mobilisatiepogingen, waarin geprobeerd wordt om ideële of materiële steun voor de beweging te verwerven zijn daarvoor van essentieel belang. Schattschneider zegt hierover het volgende: *the succes of the mobilization is thus determined by the capacity of a group to either include or exclude the public in the conflict*’ (Schattschneider, 1960:72). Maar wat kan nu precies worden verstaan onder mobilisatie? Mobilisatie wordt in de bestaande literatuur als volgt beschreven: *“Mobilization is a process in wich a social unit gains relatively rapidly in control of recources it previously did not control. The resources might be economic or military, but also political or psychological.”* (Etzoioni, 1968:243). Door middel van de ‘resources’ die Etzoioni beschrijft kan een mobiliserende actor doeleinden verwezenlijken. Eén middel dat aangewend kan worden is het beschikbaar stellen en

verspreiden van kennis en informatie om bijvoorbeeld steun te verkrijgen voor bepaalde standpunten. Een ander middel is het rekruteren van zoveel mogelijk sympathisanten die bereid zijn om bijvoorbeeld actie te voeren. Kortom overtuigen en activeren. In de bestaande literatuur wordt dit aangeduid als consensusmobilisatie en actiemobilisatie (Klandermans, 2000:95). Omdat activeren moeilijk denkbaar is zonder overtuigen zijn beide componenten van concrete meerwaarde voor dit onderzoek. Klandermans spreekt hierbij over 'de vorming van mobilisatiepotentiëlen'. Het mobilisatiepotentieel van een sociale beweging heeft betrekking op het potentieel van mensen in een samenleving dat in theorie gemobiliseerd kan worden. Bij het opwekken van de motivatie om te participeren gaat het erom mensen die met een mobilisatiepoging bereikt worden tot participatie te bewegen (Klandermans, 1984). Hierbij dient in het oog gehouden te worden dat maatschappelijke ontwikkelingen, ingrijpende gebeurtenissen, inspanningen van tegenstanders of concurrerende organisaties eveneens invloed kunnen uitoefenen.

Voordat verder zal worden ingegaan op het mobilisatieproces moet eerst worden onderkend dat mobilisatie vaak een conflictueus karakter heeft. Ten eerste blijft het een feit dat mobilisatiecampagnes overbodig zouden zijn als de doelen, waarop ze zich richtten, onomstreden waren. En ten tweede is politieke aandacht een schaars goed. Verschillende partijen strijden met elkaar om politieke maar ook publieke aandacht te verwerven. Dit wordt het beste geïllustreerd door het volgende citaat van Schattschneider: *'all forms of political organizations have a bias in favour of the exploitation of some conflicts and the suppressions of others because organization is the mobilisation of bias. Some issues are organized into politics and other organized out'* (Schattschneider, 1960:71).

2.2 Het model van participatie

Eerder in dit hoofdstuk is gesproken over de 'de vorming van mobilisatiepotentiëlen'. Het gaat daarbij om het potentieel om mensen in een samenleving te mobiliseren. Om meer grip te krijgen op dit proces zal worden ingegaan op het model van participatie in een sociale beweging, the model of social movement participation (Klandermans, 1984). Volgens dit model verloopt de participatie in een sociale beweging als een proces met vier belangrijke stappen. Het is van belang om te benoemen dat het mobilisatieproces vanuit twee perspectieven kan worden benaderd, te weten vanuit de organisatie en vanuit het individu, die de organisatie probeert te benaderen. Vanuit de organisatie gezien zijn de vier stappen: het creëren van een mobilisatiepotentieel (1), het vormen en activeren van wervingsnetwerken (2), het stimuleren van motivatie om mee te doen (3) en het wegnemen van barrières om te participeren (4). Vanuit het perspectief van het individu zijn de volgende vier stappen te onderscheiden: iemand maakt deel uit van het mobilisatiepotentieel (1), degene wordt doel van mobilisatie activiteiten (2), raakt gemotiveerd om te participeren (3) en overwint ten slotte barrières om mee te doen (4). Het model wordt hieronder schematisch weergegeven.

Figuur 2.1. Stappen richting participatie. Bron: "The social psychology of protest" (Klandermans, 1997)

Het is belangrijk om een nadere beschrijving te geven van deze vier stappen aangezien elke stap verschillende acties van sociale bewegingen vraagt. Om het mobilisatiepotentieel te vergroten dient de sociale beweging sympathie en steun te verwerven bij mensen voor hun doelen (consensusmobilisatie). Vervolgens dient de beweging haar sympathisanten te bereiken zodat zij ook daadwerkelijk het doel van mobilisatiepogingen zijn. Daarnaast is het vergroten van de motivatie om deel te nemen aan de activiteiten van belang aangezien dit een positieve invloed heeft op de deelnamebereidheid van mensen. Tot slot is het van belang om eventuele drempels tot deelname weg te nemen zodat de gemotiveerde potentiële participant ook daadwerkelijk de kans krijgt om deel te nemen (Klandermans & Oegema, 1987; Klandermans, 1997). Volgens Klandermans en Oegema zijn de eerste twee stappen noodzakelijke voorwaarden voor het ontstaan van motivatie. Motivatie en barrières hebben in de context van participatie namelijk invloed op elkaar. Kortom, hoe gemotiveerder mensen zijn, des te meer barrières zij kunnen overwinnen (Klandermans & Oegema, 1987:519).

Mobilisatiepotentieel

Het mobilisatiepotentieel verwijst naar die mensen in de maatschappij die gemobiliseerd zouden kunnen worden door een sociale beweging. Het bestaat uit mensen die een positieve houding hebben ten opzichte van de doelen en de middelen van de beweging. Mensen die geen deel uitmaken van dit mobilisatiepotentieel, zullen ook niet overwegen om deel te nemen aan een sociale beweging. Het concept van mobilisatiepotentieel is gerelateerd aan Kriesi's (1985) concept van het manifest politieke potentieel, dit zijn een groep van mensen met een gemeenschappelijke identiteit en een aantal gemeenschappelijke doelen. Het mobilisatiepotentieel van een sociale beweging stelt de grenzen waarbinnen een mobilisatiecampagne kan slagen. Mensen die geen onderdeel zijn van het mobilisatiepotentieel overwegen niet om te participeren in bewegingsactiviteiten, zelfs niet als zij worden bereikt. Volgens Klandermans kan het mobilisatiepotentieel gezien worden als een vijver waaruit de sociale beweging participanten kan vissen (Klandermans, 1984:519). Het mobilisatiepotentieel is een resultaat van campagnes waarin de zienswijze van een beweging wordt gepropageerd. Een dergelijke campagne kan ook wel consensusmobilisatie worden genoemd of frame alignment, en is nodig om wantrouwen in de overheid om te zetten in mobilisatiepotentieel (Klandermans, 1984:520).

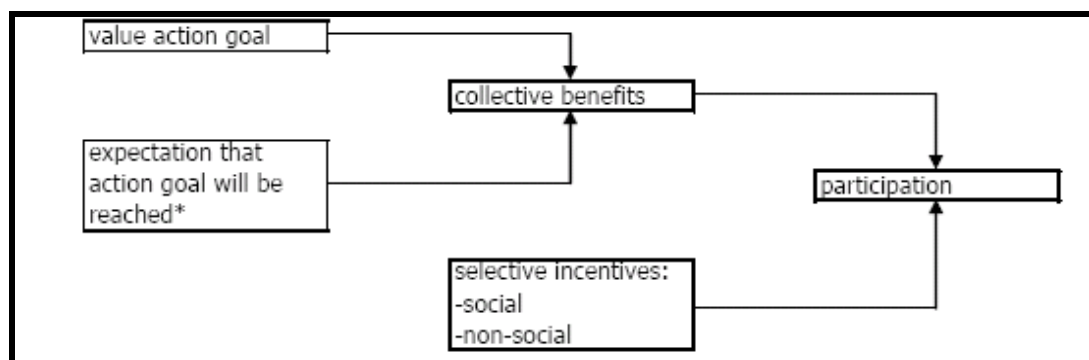
Mobilisatiepogingen

Hoe succesvol een beweging ook is in het mobiliseren van consensus, als deze mensen niet succesvol bereikt worden en geen doel zijn van mobilisatiepogingen, dan zullen deze mensen ook niet overgaan tot participatie. Personen kunnen het doel worden van mobilisatiepogingen langs één of meer van de volgende routes: massamedia, direct mail, band met organisaties, en vriendschappelijke banden (Idem, p. 520).

Motivatie om te participeren

De bereidheid om te participeren in activiteiten van een sociale beweging is volgens Klandermans een functie van de waargenomen kosten en baten van participatie (Oberschall 1973, 1980; Klandermans 1984; Muller and Opp 1986). Het onderscheid tussen collectieve en selectieve prikkels is daarbij fundamenteel. De mogelijkheid om door deelname een bijdrage te leveren aan het produceren van een belangrijk collectief goed, zoals gelijke rechten of het voorkomen van massaontslagen, is een collectieve prikkel om te participeren. Rationele individuen participeren echter niet in het produceren van een collectief goed als er geen selectieve (individuele) prikkels zijn die hen motiveren (Mitchell 1979; Opp 1983; Klandermans 1984; McAdam 1986). Individuele doelen, die met de participatie kunnen worden behaald, leiden tot individuele motieven. Deze motieven kunnen worden verdeeld in twee categorieën: sociaal en niet-sociaal. Het sociale motief (social motive) heeft betrekking op de verwachte reacties van anderen zoals familie en vrienden op iemands deelname aan een sociale beweging. Het gaat hier om een selectieve (individuele) beloning voor deelname. Niet-sociale motieven hebben betrekking op aspecten als geld en tijd die een participant kwijt is om aan een sociale beweging deel te nemen.

Om bepaalde collectieve doelen te bereiken is men afhankelijk van het gedrag van anderen. Hieruit kan worden opgemaakt dat het gedrag van anderen tussen het individuele gedrag en het bereiken van doelen ligt. Een individu bepaalt zelf of hij aan protesten mee doet. Het succes van protesten is dus afhankelijk van de actiebereidheid van andere mensen. Op het moment dat een individu moet beslissen om mee te doen is nog niet bekend wat de actiebereidheid van andere mensen is. Wat wel zeker is, is dat iedere individu een bepaalde verwachting heeft over het gedrag van anderen. Hoe gunstiger de verwachting van de actiebereidheid van andere individuen is, hoe groter de kans van slagen voor de sociale beweging (Klandermans, 1984:585). Verder hebben individuen twee andere soorten verwachtingen die een belangrijke rol spelen, namelijk: de verwachtingen over eigen bijdrage aan kans van slagen en verwachtingen over kans van slagen als veel mensen participeren (Klandermans, 1984:585).

Figuur 2.2. Motivatie om te participeren. Bron: "The social psychology of protest" (Klandermans, 1997)

- * the expectation that goal will be reached:
 - expectation about the behaviour of others
 - the expectation that action goal will be reached if many others participate
 - the expectation that own participation will increase likelihood of succes

Barrières om te participeren

Motivatie kan de bereidheid van participatie voorspellen, het is namelijk een noodzakelijke voorwaarde voor participatie, maar het is onvoldoende om daadwerkelijk over te gaan tot participatie (Klandermans, 1987:520). Motivatie en barrières interacteren bij het activeren van participatie. Hoe gemotiveerder een persoon is, hoe groter de kans dat barrières om te participeren worden doorbroken. De meest voorkomende obstakels zijn geld, tijd en kennis. Sociale bewegingen kunnen hier twee strategieën voor aannemen: onderhouden of vergroten van motivatie en/of het verwijderen van barrières. De eerste strategie, het onderhouden of vergroten van motivatie, is sterk gerelateerd aan het opwekken van motivatie. Voor de tweede strategie is enige kennis nodig van barrières en middelen die nodig zijn om deze barrières te verwijderen. Deze barrières kunnen zeer divers zijn en per persoon verschillen. Een voorbeeld is dat mensen zichzelf niet capabel genoeg achten om bepaalde activiteiten uit te voeren. Het is voor sociale bewegingen van belang dat zij inzicht verkrijgen in barrières die potentiële en gemotiveerde participanten verwijderen van daadwerkelijke participatie.

2.3 Mobilisatiestructuren

Verschillende theorieën en concepten pogen uit te leggen wat aan de basis ligt van succesvolle mobilisatie. Klandermans en Oegema (1987), bijvoorbeeld, onderscheiden de vier stappen van mobilisatie en koppelen verklarende variabelen aan elk van deze stappen. Uit het werk van Klandermans en Oegema wordt duidelijk dat een mobilisatiepotentieel noodzakelijk is maar zeker niet voldoende is voor doelbewuste actie; het potentieel dient immers ook geactiveerd te worden (Klandermans en Oegema, 1988). Maar hoe en via welke weg kan dit potentieel succesvol geactiveerd worden? Het beantwoorden van deze vraag staat in deze sub paragraaf centraal.

In het werk van Gerhards en Rucht (1992) wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende niveaus van mobilisatie, te weten: micro- meso- en macroniveau. Zij wijzen vooral op het belang van intermediaire structuren op het mesoniveau, een thema dat zij en anderen als een gemis zien in het huidige onderzoek naar sociale bewegingen. McAdams schrijft hier het volgende over: *“what is needed is more systematic, qualitative field work into the dynamics of collective action at the intermediate or mesolevel. We remain convinced that it is the level at which most movement action occurs and of which we know the least”* (McAdam, 1988:729). Desondanks hebben een aantal onderzoekers expliciet of impliciet aandacht besteed aan mobilisatiestructuren op het mesoniveau door verschillende concepten aan te bieden. Zo is er het concept van multi organisatorische velden en het concept ‘structuren van politieke opportuniteit’ (Gerhards en Rucht, 1992:556-557). Een zeer interessant aanvulling is die van McAdam. McAdam introduceert het begrip micromobilization context: *“the key concept linking macro and micro processes is that of the mobilization context”* (McAdam, 1988:709). Micromobilisatie contexten kunnen uit bestaande politieke partijen of niet-politieke groepen of informele groepen zoals vriendschapnetwerken ontstaan. Ondanks de verschillen van deze collectieve settings hebben zij gemeen dat zij drie functies vervullen ten opzichte van mobilisatieprocessen. Twee van deze functies staan hier centraal. Ten eerste bieden zij de context waarbinnen het essentiële proces van collectieve actie kan optreden (McAdam, 1988:710). Dit omvat

het bepalen van problemen, oorzaken en oplossingen. Ten tweede fungeren zij als een organisatorisch ‘staging ground’ voor de sociale beweging (McAdam, 1988:715).

Gerhards en Rucht (1992) wijzen dus op het belang van intermediaire structuren op het mesoniveau. Omdat micromobilisatieactoren een los gestructureerd geheel vormen richten Gerhards en Rucht zich op de vraag hoe deze actoren zelf met elkaar verbonden worden binnen een sociale beweging. Ze onderscheiden daarvoor een mesoniveau en introduceren de term ‘mesomobilisatieactoren’, die zich richten op het integreren en coördineren van micromobilisatieactoren. Deze micromobilisatieactoren kunnen dus gezien worden als het mesomobilisatiepotentieel. ‘Mesomobilization actors play a role similar to that of micromobilization in contrast to them, however, they mobilize not individuals but groups, organizations, and networks (Gerhards en Rucht, 1992: 558). Zij introduceren en werken een langs het meso- en microniveau getrapt mobilisatieproces uit, dat in tabel 2.1 schematisch wordt weergegeven.

Mobilisatieniveau	Mobiliserende actor	Mobilisatie potentieel
Mesoniveau	Organisatie	Basisorganisaties & lokale groepen
Microniveau	Basisorganisaties & lokale groepen	Individueel

Tabel 2.1: Conceptualisering van micro- en mesomobilisatie naar Gerhards en Rucht, Bron: “Mesomobilization: Organizing and Framing in Two Protest Campaigns in West Germany” (Gerhards & Rucht, 1992).

Deze uitgewerkte conceptualisering laat zien dat micromobilisatie twee aangrijpingspunten kent. Zowel de mobiliserende actor als de gemobiliseerde groep bevinden zich op het microniveau. In eerder onderzoek is deze conceptualisering al verder uitgewerkt vanwege het feit dat de benadering van Gerhards en Rucht een aantal empirische mogelijkheden buiten beeld laat (Bekkers et al, 2009:49). Voor dit onderzoek zal het macroniveau worden toegevoegd in het schema. Hieronder vallen bovenorganisatorische actoren, dit kan een coalitie van organisaties zijn of een ‘georganiseerde massabeweging’, zoals de massabeweging. De opkomst van nieuwe media maakt het verder mogelijk dat individuen de initiator van micromobilisatieprocessen kunnen zijn en dat organisaties rechtstreeks – een grote groep – van individuen kunnen mobiliseren (Bekkers et al, 2009:49). Als deze mogelijkheden samengevoegd worden in een nieuw schema komen nieuwe combinaties van mobiliserende actoren en mobilisatiepotentieel naar voren (tabel 2.2).

Mobilisatieniveau	Mobiliserende actor	Mobilisatiepotentieel
Macromobilisatie	Georganiseerde massabewegingen	Organisaties, basisorganisaties, lokale groepen e.d.
Mesomobilisatie	Organisaties	Organisaties, basisorganisaties, lokale groepen, sociale netwerken e.d.
Micromobilisatie	Basisorganisaties en lokale groepen, sociale netwerken e.d. en individuen	Basisorganisaties, lokale groepen, sociale netwerken e.d. en individuen

Tabel 2.2: Uitgewerkte conceptualisatie van micro-, meso en macroniveau Bron: “Virtuele lout in het kruisvat” door (Bekkers et al., 2009).

Nu de drie niveaus van mobilisatie zijn benoemd is nadere toelichting noodzakelijk. Want hoe verlopen deze processen in de empirie? Macromobilisatie verloopt langs de lijn van grote, gevestigde en op de massa gerichte organisaties, zoals kerken en andere grote belangenbehartigende bewegingen zoals de milieubeweging (Idem p. 50). Onder mesomobilisatie kan de mobilisatie van mensen door een individuele organisatie worden verstaan. Tenslotte is er micromobilisatie. Bimber (2003) beschrijft deze vorm van mobilisatie als een in beweging komende groep van mensen, die gebruik maken van een bepaalde informatie-infrastructuur om zich als groep te organiseren om uiteindelijk politieke aandacht op te eisen. In dit onderzoek zal getracht worden om in het vizier te krijgen welk model van mobilisatie terug is te vinden in de empirie. Wie is de mobiliserende actor geweest in de Egyptische casus en in welke context heeft verspreiding van de beweging zich afgespeeld? Deze paragraaf zal worden afgesloten met een belangrijke kanttekening. Mobilisatieprocessen zijn op papier te onderscheiden in een micro-, meso- en een macroniveau, echter vallen zij in de praktijk vaak samen of liggen ze in elkaars verlengde. Gerhards en Rucht (1992) wijzen erop dat micro-, meso- en macromobilisatie niet moeten worden gezien als elkaar uitsluitende processen; ze hebben invloed op elkaar en kunnen elkaar versterken.

2.4 Macht van de media

In dit hoofdstuk is eerst inzichtelijk gemaakt hoe de vorming van mobilisatiepotentiëlen verloopt. Om een dieper begrip te krijgen van dit proces is ingegaan op het model van participatie in een sociale beweging (Klandermans, 1984). Om deze theoretische uiteenzetting aan te vullen zal verder worden ingegaan op het mobilisatiepotentieel van media. Want welke rol kunnen media innemen in het uiteengezette proces van participatie en mobilisatie? Allereerst is op te merken dat men de rol en de macht van media in de huidige literatuur steeds serieuzer is gaan nemen. Zo is te zien dat studies die zich toespitsen op het politieke systeem de rol van media steeds vaker meenemen (Street, 2001:231). Mancini en Swanson (1996:11) schreven hier het volgende over: *'No longer merely a means by which other subsystems, such as political parties, can spread their own messages, mass media emerge in modern polyarchies as an autonomous power center in reciprocal competition with other power centers'*. De groeiende interesse in massamedia en hun rol binnen het politieke systeem is toegenomen omdat impliciet of expliciet wordt aangenomen dat televisie, radio, de pers en nieuwe media machtig zijn. Voordat verder wordt ingegaan op de macht van de media zal eerst bekeken worden op welke wijze media opereren in uiteenlopende politieke contexten. Volgens Street (2001) is er in een dictatorschap namelijk controle op media die worden gebruikt om propaganda te verspreiden en is deze controle in een democratie verspreid (Street, 2001:232). De macht – die controle houdt over de media en hun inhoud – is in dit onderzoek dus van essentieel belang. Morris (1987) zegt het volgende over de studie van macht: *'The study of power is driven by the desire to know who is responsible for the things that affect our lives: who is to blame for the current state of affairs, how can it be changed for the better?'* Om een antwoord op deze vraag te krijgen en de rol van de media te kunnen uitlichten dient volgens Street (2001) allereerst erkend te worden dat er verschillende manieren zijn waarop de media kunnen worden betrokken bij de distributie en de uitoefening van macht. Mediamacht neemt immers geen enkelvoudige vorm aan. Mediamacht verschijnt in verschillende gedaanten en opereert op verschillende wijzen. In deze paragraaf zal primair worden ingegaan op deze gedaanten waarna vervolgens aandacht wordt geschonken aan het mobilisatiepotentieel van media. Het mobilisatiepotentieel van media leidt immers tot de politieke en maatschappelijke aandacht die in dit onderzoek centraal staat.

2.4.1 Discursieve macht

Volgens Street (2001) toont de populaire claim ‘kennis is macht’ de meest aangehaalde connectie tussen massamedia en macht. Het idee dat kennis een bron van macht is, en dat massa media het centrum van deze macht innemen is gebaseerd op een aantal eenvoudige, zo niet onomstreden, claims. Volgens Street is denken in termen van mediamacht, kennis en informatie, belangrijk, maar te grof en beperkt. Deze claim gaat uit van een objectieve werkelijkheid, terwijl veel onderzoek naar de invloed van de media juist voortbouwt op de veronderstelling dat we leven in een geconstrueerde wereld. *“What if reality is itself a artifice (Street, 2001:233)?”* Onderzoek toont aan dat opvattingen van mensen, over bijvoorbeeld de samenleving, worden bepaald door hun eigen gehanteerde ‘frames’. Dit zijn onder andere interpretaties en opvattingen die ze al hadden van de wereld. *‘Media Power operates through the way it privileges particular discourses and constructs particular forms of reality (Street, 2001:233).’* Massa media helpen mensen om bepaalde opvattingen te selecteren en zo een bepaalde vorm van realiteit te construeren. Volgens Street helpen media individuen om een bepaalde versie van realiteit op te pakken. Zij helpen de identiteit en interesse van mensen te construeren en dus ook hun relatie met de realiteit. *‘Hence, the power of the media is primarily perceived as discursive power, in the power to create specific frames and to create the alignment between frame’ (Idem, p. 234).* De wijze waarop deze frames (identiteiten en beelden) worden overgenomen, is ook afhankelijk van de bronnen en vaardigheden van mensen, hun eigen cultuur en de praktijken waarin zij betrokken zijn (Idem, p 234).

2.4.2 Toegangsmacht van de media

Zoals eerder is aangegeven neemt de macht van media geen enkelvoudige vorm aan. De macht van media kan ten tweede worden beschreven in termen van toegangsmacht (Street, 2001: 234-235). Volgens Street refereert toegangsmacht naar de wijze waarop massamedia de omvang van stemmen en interesses controleert en daarvoor verschillende formats gebruikt. *‘The kind of media that is being used, creates specific barriers to actors who want to push forward their ideas and frames, thereby influencing the access of the ideas to a larger public’ (Street, 2001).* Dit kan in de Egyptische casus inhouden dat de werkwijze van, bijvoorbeeld, (satelliet) televisie bepaalde hindernissen vormt voor protesterende jongeren die hun stem willen laten horen. Deze hindernissen kunnen inhouden dat het voor deze groep moeilijker wordt om hun stem te laten horen via televisie dan via bijvoorbeeld internet. Deze hindernissen worden gevormd door een variëteit aan factoren. Dit kunnen bijvoorbeeld routine gebruiken zijn van journalisten, zelfcensuur en/of commerciële belangen. Door het controleren van de toegang tot een bepaald medium kan een bepaalde actor invloed uitoefenen op de wijze en inhoud van bepaalde boodschappen en daarmee ook op de frames¹ die naar buiten worden gebracht.

2.4.3 De macht van de media als reservoir van hulpbronnen

De derde vorm van mediamacht kan worden omschreven als ‘resource power’ (Street, 2001: 236). Resource power heeft betrekking op de economische en politieke macht die ontstaat omdat de media bepaalde middelen/hulpbronnen controleren, zoals de infrastructuur, de specifieke kennis die nodig is om die infrastructuur te bedienen, en het kunnen bereiken van het publiek of bepaalde doelgroepen. Hierdoor ontstaan wederzijdse afhankelijkheden die strategisch kunnen worden gebruikt. Door de groei van de media, ook in relatie tot de groei van de amusements- en reclame-industrie, zijn zij een

¹ ‘To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communication text, in such a way as to promote a particular definition of a problem, causal interpretation, moral evaluation and/or treatment recommendation for the item described’ (Bennett, 2009: 37-38).

economische macht van betekenis geworden. Overheden, politieke partijen maar ook bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn afhankelijk geworden van media om hun boodschap voor het voetlicht te brengen. Er is tevens sprake van een wederzijdse afhankelijkheid die strategisch zou kunnen worden ingezet. Media zijn namelijk ook op zoek naar vermeldingswaardige boodschappen. Dit zijn boodschappen met nieuwswaarde die vanuit het perspectief van de zogenoemde medialogica vermeldingswaardig zijn. Door de strijd om lezers en kijkers is de vraag wat het publiek aanspreekt en amusant vindt steeds belangrijker geworden.

2.5 Media effecten

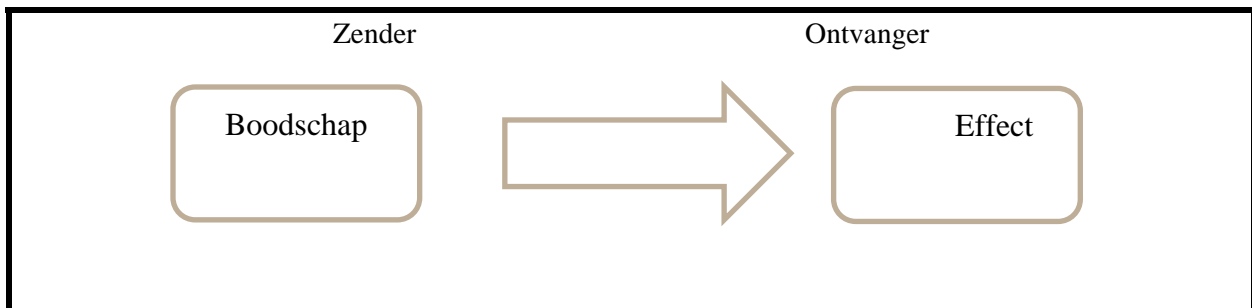
Zoals eerder is gebleken zijn er nauwelijks werken te noemen die de rol van ‘de media’ in mobilisatieprocessen door de eeuwen heen behandelen. Dit noopt mij tot enige voorzichtigheid bij het behandelen van de doorslaggevende rol van media in het politieke proces. Dit leidt tegelijkertijd tot enige nieuwsgierigheid. Want welke rol kan nu wel worden toegeschreven aan de media? In de huidige literatuur zijn een aantal werken te noemen die de rol van media in mobilisatieprocessen uitvoerig beschrijven. Zoals in paragraaf 2.1 is beschreven begint het revolutionaire proces met aanhoudende onrust en onvrede, die vervolgens door middel van bepaalde gebeurtenissen tot uitbarsting komt en dus nieuwswaarde oplevert. De media kunnen latente steun voor een bepaald onderwerp mobiliseren, waardoor deze latente steun zichtbaar wordt, aan de oppervlakte komt en uiteindelijk politieke aandacht verwerft (Bekkers et al., 2009:52). Maar hoe verloopt dit proces nou precies? De nieuwswaarde van een onderwerp is belangrijk voor de mate waarin de media aandacht aan een bepaald onderwerp schenken. De zogenaamde medialogica speelt daarbij een belangrijke rol. Media bepalen doorgaans – middels gatekeeping – wat wel of niet nieuwswaardig is (Luhmann, 1990). Door middel van berichtgeving stimuleren zij doorgaans een bestaand mobilisatieproces, waardoor ze bijdragen aan de expansie van een bepaald onderwerp. Volgens Baumgartner en Jones (1993) faciliteren media dit proces vooral door te laten zien dat er een kloof bestaat tussen de officiële wereld en de werkelijkheid zoals burgers die ervaren. Zij spreken in dit geval over een zogenaamde sneeuwbal die begint te rollen, omdat de mediaverhalen worden opgepikt door belangengroepen, en later ook door politieke spelers. Door dit zogenaamde sneeuwbaaleffect wordt negatieve aandacht gecreëerd en dit heeft tot gevolg dat de reputatie van een bepaald beleidsprogramma en de betrokken instelling/organisatie wordt vernietigd (Baumgartner en Jones, 1993:103). Maar welke werkwijze hanteren de media bij het creëren van dit sneeuwbaaleffect?

- Er is sprake van een 24-uurs nieuwsmarkt, waardoor nieuws sneller veroudert. Via internet en televisie zijn de laatste ontwikkelingen te volgen. (Vree, F. van, Vos, Chr., Wijfjes, H. & Bardoel, J, 2003);
- Nieuwsberichten worden door journalisten minder complex gebracht dan dat ze in werkelijkheid zijn. Ze geven een kader weer waarin de gebeurtenis geplaatst kan worden. De meest voorkomende kaders die in nieuwsberichten worden gebruikt gaan over ‘conflicten tussen personen’ en ‘conflicten om macht’ (RMO, 2003);
- Veel nieuws versterkt zichzelf, doordat verschillende media over hetzelfde item berichten. Hierdoor ontstaat er een convergentie van de inhoud van berichtgeving (RMO, 2003);
- Journalisten krijgen een steeds grotere rol om zelf te bepalen wat zij onder nieuws verstaan. Zij kunnen beslissen of ze bepaalde gebeurtenissen wel of niet willen vastleggen. Media zoals kranten en televisie besteden in hun berichtgeving graag aandacht aan bijzondere en verrassende gebeurtenissen (Bardoel en D’Haenens, 2003).;
- Opvallende televisiebeelden of citaten worden regelmatig herhaald.

Omdat in dit onderzoek vooral is gesproken over de media en de macht van de media is het van belang om het nu over ‘nieuwe media’ en ‘traditionele media’ te hebben. Het doel van dit onderzoek is immers te bezien hoe nieuwe én traditionele media met elkaar interacteren, zonder een strikt onderscheid te maken tussen beide begrippen is dit onderzoek onmogelijk uit te voeren.

2.5.1 Traditionele media

Onder traditionele media vallen alle mediavormen behalve de computer-gerelateerde vormen. Deze wijze van communiceren deed zijn intrede al voordat het internet werd geïntroduceerd. Voorbeelden van traditionele media zijn de krant, televisie en radio. De rol van het publiek is bij de traditionele journalistiek te verwaarlozen. Bij deze vorm van journalistiek zijn professionele journalisten de *gatekeepers* en bepalen zij wat belangrijk is, selecteren het nieuws en brengen verslag uit naar het publiek. Het medium bepaalt wat naar buiten wordt gebracht en dus ook wat niet naar buiten wordt gebracht (Nip, 2006). De werkwijze die media hanteren bij de selectie van het nieuws stond in de vorige paragraaf centraal. Het gaat hier dus om eenrichtingsverkeer waarbij ontvangers geen mogelijkheid hebben om via hetzelfde medium te reageren. In figuur 2.3 wordt de relatie tussen zender en ontvanger schematisch weergegeven.

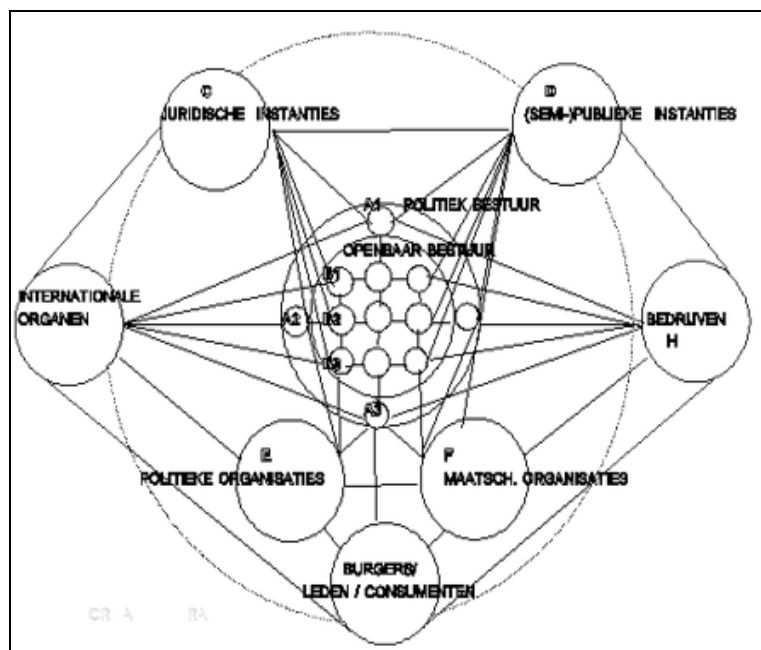

Figuur 2.3: Eenrichtingsverkeer tussen zender en ontvanger bij traditionele media

2.5.2 Nieuwe media

Aan de basis van nieuwe media ligt de informatie- en communicatietechnologie (ICT). Daarbij is de grootste plaats in nieuwe media weggelegd voor het internet. De populariteit van internet werd vooral vergroot door de introductie van het World Wide Web (WWW) in 1993. Men kon nu op een zeer toegankelijke wijze talloze gegevens via internet achterhalen. Maar ook nieuwe communicatievormen zijn mede mogelijk gemaakt door het internet, zoals e-mail, blogs en websites. In dit onderzoek richt ik mij op de invloed van nieuwe én traditionele media op de politieke mobilisatie van burgers. Om het onderzoek af te bakenen zal onder nieuwe media vooral de nieuwe generatie van internet en web applicaties worden verstaan, te weten: Web 2.0. Web 2.0 wordt door sommige ook wel omschreven als de tweede fase in de ontwikkeling van het World Wide Web. Door O'Reilly (2007) wordt web 2.0 als volgt omschreven: *Web 2.0 is the network as platform, spanning all connected devices; Web 2.0 applications are those that make the most of the intrinsic advantages of that platform: delivering software as a continually-updated service that gets better the more people use it, consuming and remixing data from multiple sources, including individual users, while providing their own data and services in a form that allows remixing by others, creating network effects through an 'architecture of participation', and going beyond the page metaphor of Web 1.0 to deliver rich user experiences* (O'Reilly, 2007:1). Kenmerkend aan nieuwe media zijn de volgende drie kerneigenschappen. De eerste eigenschap is interactiviteit. Waar traditionele media slechts de mogelijkheid bieden tot transactie (eenrichtingsverkeer vanuit de afzender), geven nieuwe technologieën ons de mogelijkheid

tot interactie. Web 2.0 geeft een verzamelnaam aan een ontwikkeling waarin de (passieve) internetgebruiker niet alleen informatie leest en zoekt, maar ook steeds vaker coproducteur is van informatie. Het gaat hier om vele gebruikers die zichzelf organiseren, met elkaar interacteren en daarmee een bepaald gemeenschappelijke product vormen. De inhoud die wordt gedeeld of ontsloten is vaak het product van collectieve intelligentie van de deelnemende gebruikers. De tweede eigenschap is 'demassificatie'. Internetgebruikers kunnen nu zelf doelgericht op zoek gaan naar informatie over onderwerpen waar zij meer over willen weten. De derde en laatste eigenschap betreft asynchrone communicatie. Het gaat bij asynchrone communicatie om de verschuiving tussen ruimte en tijd, gebruikers kunnen overal en altijd informatie toevoegen en opvragen (Lievrouw & Livingstone, 2006). Deze 24/7 bereikbaarheid is mogelijk geworden door een verregaande integratie van verschillende soorten infrastructuren zoals internet, telefonie, kabel en satelliet. Volgens Bekkers et al. (2009) gaat deze integratie nog verder omdat de communicatie tussen mensen steeds vaker een multimediaal karakter heeft. Een goed voorbeeld van het multimediaal karakter van Web 2.0 is YouTube. De naam zegt het zelf, YouTube is een netwerk dat internetgebruikers de mogelijkheid geeft om zelfgemaakte filmpjes op internet te zetten. Dit netwerk zal naast het vriendennetwerk Facebook een centrale rol spelen in dit onderzoek. YouTube is vooral interessant omdat de samenleving waarin we leven volgens Castells (1996) wordt gekenmerkt door een dominantie van beelden. De penetratie van moderne technologie in de haarvaten van onze samenleving en de voorkeur die deze technologie voor beelden heeft, impliceert volgens hem dat beelden in onze samenleving steeds belangrijker worden. Castells spreekt zelfs over een ware beeldcultuur die volgens Frissen (1996) eindeloos gefragmenteerd is en iedere keer weer in en door communicatie wordt gecreëerd. Vriendennetwerk Facebook is voor dit onderzoek interessant omdat het een goed voorbeeld is van een netwerk dat mensen met elkaar in contact brengt die elkaar niet of nauwelijks kennen en alleen maar bepaalde informatie met elkaar willen delen. Castells (1996:412) spreekt in dit verband van een 'space of flows'. Vrij vertaald bedoelt Castells hiermee een organisatie van stromen (kapitaal, beelden, kennis, informatie, geluiden en communicatie tussen mensen) in de vorm van een netwerk waardoor het mogelijk wordt om het sociale handelen van personen zo af te stemmen dat tijd en plaats geen barrières vormt voor eventueel handelen. Vooral bij een repressieve overheid biedt dit mogelijkheden. Demonstranten kunnen op grote schaal (anoniem) met elkaar communiceren zonder dat tijd en plaats barrières vormen.

Figuur 2.4: Netwerkmodel: interactief karakter van nieuwe media

3. The Social Revolution

In dit hoofdstuk staat het werk van Rex Hopper centraal. De wetenschappelijke bijdrage van deze benadering is tweeledig. Ten eerste biedt Hopper ons een sociaal psychologische blik op sociale bewegingen. Ten tweede fungeert de benadering van Hopper in dit onderzoek als een ordeningskader voor de studie van een revolutionaire beweging. Hopper stelt voor dat revolutionaire bewegingen vier fasen van ontwikkeling passeren, te weten: the Preliminary Stage of Mass (individual) Excitement, the Popular Stage of Crowd (collective) Excitement and Unrest, the Formal Stage of Formulation of Issues and Formation of Publics, and the Institutional Stage of Legalization and Societal Organization (Hopper, 1950:270). In de eerste paragraaf zal de wetenschappelijke bijdrage van Hopper verder worden uitgewerkt. Vervolgens zullen de overige paragrafen van dit hoofdstuk in het teken staan van de vier revolutionaire fasen. Bij het behandelen van de theorie van Hopper zal - in navolging van hoofdstuk twee - verder worden gegaan met het definiëren van de belangrijkste begrippen opdat een gedegen analyse mogelijk wordt in dit onderzoek.

3.1 Introductie

Om vat te krijgen op het revolutionaire proces zal gebruik worden gemaakt van de sociaalpsychologische benadering van Hopper. Emotie vormt immers de motor van vrijwel alle sociale emancipatiebewegingen. Ten eerste biedt Hopper ons een sociaal psychologische blik op sociale bewegingen. Wat gaat er in mensen om tijdens sociale bewegingen? De interessante kijk op het menselijk handelen is van zeer concrete meerwaarde bij het onderzoeken hoe mobilisatieprocessen van de grond komen. De theorie van Hopper is echter te beperkt om mobilisatieprocessen voldoende te kunnen begrijpen en te analyseren. Ten tweede fungeert de benadering van Hopper in dit onderzoek als een ordeningskader voor de studie van een revolutionaire beweging. De benadering van Hopper stelt voor dat revolutionaire bewegingen vier fasen van ontwikkeling passeren, te weten: the Preliminary Stage of Mass (individual) Excitement, the Popular Stage of Crowd (collective) Excitement and Unrest, the Formal Stage of Formulation of Issues and Formation of Publics, and the Institutional Stage of Legalization and Societal Organization (Hopper, 1950:270). Door gebruik te maken van het werk van pioniers zoals Sorokin, Edwards, Gettys, Blumer, and Brinton heeft Hopper een generaliserend beeld kunnen schetsen van revolutionair gedrag en het verloop van het revolutionaire proces. Het simplistische beeld dat door Hopper wordt gecreëerd is essentieel om enige controle te krijgen op het non-lineaire en chaotische karakter van sociale (revolutionaire) bewegingen. Door de empirie op te delen in vier fasen is het analyseren en begrijpen van gebeurtenissen en revolutionair gedrag gemakkelijker waar te maken.

Hopper beschrijft ‘het menselijke gedrag’ als een functie voor de ontwikkeling van sociaal verworven opvattingen over cultureel bepaalde waarden. Vervolgens gaat hij in op de betekenis van deze definitie - van het menselijke gedrag - voor de analyse van het revolutionaire proces. Volgens Hopper betekent dit dat:

1. Elke sociale orde of samenleving gezien kan worden als een soort verschuivend evenwicht van culturele waarden en sociaal verworven opvattingen. Dit brengt met zich mee dat de mens spreekt van sociale orde, organisatie en dat de mens overtuigd is van het feit dat hij leeft in een ware *kosmos* als de opgelegde waarden in zijn cultuur stroken met zijn opvattingen. Maar aan de andere kant kan een persoon het gevoel krijgen van ontwrichting, sociale wanorde en ontreddeering als de opgelegde waarden van een cultuur niet meer stroken met bestaande opvattingen van een persoon;
2. De sociale orde wordt verstoord en het proces van sociale ontreddeering begint als, om welke reden dan ook, opvattingen en waarden van elkaar af beginnen te wijken;

3. Sociale verandering plaats heeft gevonden als en wanneer sociale ontreddeering leidt tot de reorganisatie van opvattingen en/of waarden;
4. Significante sociale verandering altijd te maken heeft met verandering op het institutionele vlak. Verandering op dit vlak kent grote gevolgen, het leidt tot ontreddeering en onrust totdat de veranderde opvattingen en hun corresponderende waarden worden uitgewerkt in de institutionele structuur van een cultuur en daardoor een nieuwe sociale orde wordt gebouwd;
5. *Revolutionaire* verandering een sociale verandering inhoudt die ontstaat wanneer de institutionele (zie: wettelijk opgelegd) basiswaarden van een sociale orde worden verworpen en nieuwe waarden worden geaccepteerd (Hopper, 1950:271).

Nu inzichtelijk is gemaakt hoe het menselijke gedrag correspondeert met sociale verandering zal verder in worden gegaan op de revolutionaire beweging en haar vier fasen.

3.2 The Preliminary Stage: of mass (individual) excitement and unrest

Hopper spreekt in zijn benadering in beginsel over bepaalde sociaalpsychologische condities die zich manifesteren in de fase van individuele massa onrust en opwinding. Volgens Hopper heerst er onder een bevolking in deze fase een algemene rusteloosheid die zich uit in de repressie van wensen door de overheid, ontwikkeling van een norske mind-set onder de bevolking, onrustig gedrag van individuen en een algemene toename in criminaliteit, ondeugd, zelfmoord en irritatie. Maar niet alleen algemene rusteloosheid wordt in de benadering van Hopper beschreven als een sociaal psychologische conditie. Ook de ontwikkeling van klasse antagonisme wordt benoemd in de benadering. Dit uit zich in bijvoorbeeld de toename van rijkdom, intelligentie en macht van de onderdrukte groepen. Maar ook de scheiding van de economische macht van de politieke macht wordt benoemd. Ten slotte uit het klasse antagonisme zich in de ontwikkeling van een conditie waarbij mensen van bekwaamheid worden uitgesloten van loopbanen. Vervolgens noemt Hopper een aantal condities die betrekking hebben op de overheid, te weten: zichtbare gouvernementele inefficiëntie en hervormingsinspanningen van de overheid. Volgens Hopper is de overheid in deze fase dus in bepaalde opzichten inefficiënt maar tegelijkertijd voert zij hervormingen door. Dit zorgt naast algemene rusteloosheid ook voor een culturele drang in de richting van revolutionaire verandering en zelfs tot de verspreiding en socialisatie van rusteloosheid. Dit laatste blijkt dan voornamelijk uit de toegenomen spanning en irritatie en uit toegenomen gesprekken over revolutie.

Deze karakteristieken van ‘the preliminary stage’ duiden erop dat een samenleving zich opbreekt in een massa, een proces dat essentieel is voor de inleiding van een revolutionaire beweging. Maar hoe verloopt dit proces in de eerste fase? Hopper spreekt van een ‘milling proces’ of ‘circular interaction’ tijdens de eerste fase. Milling, een term die normaal gesproken gebruikt wordt op boerderijen, wordt gebruikt om de interactie tussen mensen te beschrijven. Deze interactie is volgens Hopper goed te vergelijken met het “malen” van een kudde. Op menselijk niveau kan milling resulteren in een vaag aanhoudende onrust aan de ene kant en kan het leiden tot verwarring ten aanzien van doelen aan de andere kant. Vanwege het diffuse karakter van de ontevredenheid en de onduidelijkheid over de doelen is het in deze fase onmogelijk om tot gerichte acties over te gaan. Hoe kunnen deze mensen worden beïnvloed? Welke mechanismen of hulpmiddelen kunnen door mobiliserende actoren worden gebruikt? In het kader van dit onderzoek wordt de term *mobiliserende actor* geprefereerd boven de term leiderschap die Hopper in zijn werk gebruikt. Als men kijkt naar de sociaalpsychologische karakteristieken die eerder zijn aangedragen kunnen mensen volgens Hopper worden beïnvloed door hulpmiddelen zoals irritatie, suggestie, imitatie, propaganda.

Volgens Blumer behoort deze fase toe aan de ‘onruststoker’ (Blumer, 1939:260-261). Blumer noemt in zijn werk twee type onruststokers die corresponderen met twee te onderscheiden situaties. De eerste situatie wordt gekenmerkt door misbruik, discriminatie en onrecht, en burgers die hun manier van leven voor lief nemen. De functie van de onruststoker in de eerste situatie is om de mensen uit te dagen en na te laten denken over hun manier van leven. De tweede situatie kenmerkt zich door mensen die onrustig zijn, opgewonden en ontevreden maar te onzeker zijn om te handelen of niet weten wat zij moeten doen. De functie van een onruststoker is om de spanningen te versterken, los te weken en

richting te geven. De vraag die vervolgens oprijst is: In welke vorm van (zichtbaar) collectief gedrag manifesteert dit zich? Blumer stelt dat mogelijke participanten van een revolutionaire beweging een “psychologische massa” constitueren, een vorm van menselijk collectief gedrag met de volgende kenmerken:

1. de mensen die deze psychologische massa vormen komen van alle lagen en fasen van het leven;
2. de massa wordt gevormd door anonieme personen, die reageren op gemeenschappelijke invloeden;
3. omdat deze personen elkaar niet kennen is de interactie en uitwisseling van ervaring tussen leden van de massa beperkt;
4. er is weinig tot geen organisatie op het niveau van massa gedrag (Blumer, 1939:241-245).

De personen die participeren aan massagedrag doen dit omdat de nagestreefde doelen buiten de lokale cultuur en groepen liggen. Met andere woorden, de leden van de massa zijn ontkoppelde en vervreemde individuen. Ze streven naar nieuwe doelen en zijn vervreemd van de oude cultuur en de daarbij behorende groepen. Een discrepantie tussen opvattingen en (opgelegde) waarden heeft zich ontwikkeld en het proces van sociale ontreddering ontstaat (Hopper, 1950:272).

3.3 The popular stage: of crowd (collective) excitement and unrest

Of een sociale beweging de inleidende fase passeert ligt aan de ontwikkelingen tijdens de eerste fase. Hopper wijst op het feit dat de tweede fase door overheden te vermijden is: “... *in a variety of ways a possible movement may be indefinitely postponed or completely redirected. For example, governments sometimes use war with another nation as a device for keeping down threatened internal disturbances*” (Hopper, 1950:273). Hieruit vloeit voort dat wanneer overheden falen om op een effectieve wijze met de onderliggende oorzaken van onrust en ontevredenheid om te gaan, de evolutie van de beweging zal voortduren. In dat geval ontstaan de sociaal psychologische condities van de tweede fase. De tweede fase wordt gekenmerkt door een tijd van popularisatie van onrust en ontevredenheid en een tijd waarin de ontevredenheid van de mensen resulteert in de ontwikkeling van collectief enthousiasme. Dit collectieve enthousiasme zal zich niet tot de laatste mens verspreiden maar breidt zich wel uit tot eenieder die psychologisch voorbereid is om mee te doen aan de beweging. De ontstane popularisatie van onrust en ontevredenheid leidt aan de kant van de oppositie tot weerstand. “*Thus popularization in one section of the population is paralleled by resistance in another*” (idem). Dit is de fase waarin deelnemers van het massagedrag bewust van elkaar worden. Hopper (1950) zegt hierover: “*Their negative reactions to the basic factors in their situation are shared and begin to spread. Unrest is no longer covert, endemic, and esoteric; it becomes overt, epidemic, and exoteric. Discontent is no longer uncoordinated and individual; it tends to become focalized and collective.* In de bestaande literatuur wordt dit proces van snelle diffusie door verscheidene theorieën bekrachtigd. Burkhardt, een negentiende-eeuwse historicus, zegt het volgende over dit proces: “*Allein wenn die Stunde da ist, und der wahre Stoff, so geht die Ansteckung mit elektrischer Schnelle über Hunderte von Meilen und über Bevölkerungen der verschiedensten Art, die einander sonst kaum kennen. Die Botschaft geht durch die Luft, und in dem einen worauf es ankommt, verstehen sie sich plötzlich alle, und wäre es auch nur eind dumpfes: Es muss anders werden*” (Burkhardt, 1867:350).

Hopper beschrijft, zoals in de eerste fase, ook de sociaal psychologische condities van de tweede fase. Daarbij wordt allereerst aandacht geschonken aan de verspreiding van ontevredenheid en met name de besmettelijke verspreiding van onrust. Hopper beschrijft dit als een toename van activiteit, groeiende focus op aandacht en een verhoogde staat van extase onder de bevolking. Vervolgens benoemt Hopper de conditie waarin intellectuelen overlopen en kiezen voor de kant van het volk. Onder deze conditie valt volgens Hopper:

- a. Herformuleren van wensen
- b. Verlies van vertrouwen in hun leider aan de kant van onderdrukte groepen en verlies van vertrouwen in zichzelf aan de kant van de leiders

- c. Verspreiding van geruchten en schandalen en de ontwikkeling van literatuur vol blootstelling
- d. Opkomst van “the good man fallacy”
- e. Identificatie van een schuldige groep, gefocuste aandacht op deze groep en een geadverteerd offensief tegen deze groep.
- f. Ontwikkeling van een “oppression psychosis”

Ook de fabricatie van een sociale mythe benoemt Hopper hier. Het gaat hier om een creatie van een collectieve illusie, mythe en doctrine waar naartoe geleefd wordt. In navolging hiervan ontstaan bepaalde economische stimulansen in het voordeel van revolutionaire acties. Maar in deze fase ontstaan ook conflicten. Hopper beschrijft daarom de opkomst van conflict met de ‘out-groep’ waardoor het bewustzijn van een in-groep wordt vergroot. Dit leidt tot de organisatie van ontevredenheid met als doel de overheid op te breken en de presentatie van revolutionaire eisen.

In deze fase kan een verhoogde activiteit van ‘milling’ worden opgemerkt (Hopper, 1950:274). Maar in deze fase is het niet zo willekeurig en doelloos. Mensen ontwikkelen hier een meer gedefinieerd begrip van wat zij aan het doen zijn en wat ze willen bereiken. De snelheid en verhoogde activiteit van het milling is zo intens dat het beter kan worden beschreven als sociale besmetting en collectieve opwinding. Dit proces kan zich dankzij de huidige technologieën letterlijk met elektrische snelheid uitbreiden. Waar opwinding collectief intens is kan men ook te maken krijgen met sociale besmetting volgens Hopper. Het gaat hierbij om een relatief snel, ongeschreven en niet rationele verspreiding van een stemming, impuls of een vorm van gedrag. Deze processen dragen bij aan de evolutie van een massa van individuen naar een menigte. Het malen (milling) gaat door maar er is wel een subtiele verandering op te merken. Men focust zich in deze fase op een doel dat zij willen realiseren, dit doel was in de vorige fase afwezig. De mobiliserende actor zal hier pogen de massa van individuen te veranderen in een menigte. Dit kan een mobiliserende actor doen door ‘esprit de corps’ (groepsmorale) te ontwikkelen. De wetenschapper zegt hierover het volgende: *“It is at once evident that esprit de corps is very necessary as a means of developing unity and solidarity in a movement”* (Hopper, 1950:274). Hierdoor voorkomt men onrust en ontevredenheid die de evolutie van de revolutionaire beweging kan bemoeilijken. Een andere zeer belangrijk mechanisme in deze fase is het produceren van een sociale of revolutionaire mythe. Om onrust en ontevredenheid te mobiliseren en actie voor te bereiden dienen individuen te geloven dat zij op weg zijn naar een nieuwe orde – een mogelijke Utopie. Individuen dienen te geloven dat het hun plicht is om hier aan mee te werken. Het creëren van een “esprit de corps” en het mobiliseren van individuen door hen te laten geloven in een nieuwe orde zijn zeer belangrijke hulpmiddelen maar daarnaast kunnen ook andere hulpmiddelen worden ingezet zoals pamfletten, toneelstukken, protesten, geruchten en vele andere mechanismen (idem). Het belangrijkste verschil tussen de eerste en de tweede fase kenmerkt zich in de evolutie van de massa naar een menigte. Blumers beschrijft dit proces als volgt: *“The essential steps in the formation of the crowd seem to be quite clear. First, is the occurrence of some exciting event which catches the attention and arouses the interest of the people. Second.. the beginning of the milling process. The third important step... is the emergence of a common object of attention on which the impulses, feelings, and imagery of the people become focuses. The last step may be thought of as the stimulation and fostering of the impulses that correspond to the crowd objective, up to the point where the members are ready to act on them”* (Blumer, 1939:234).

3.4 The formal stage

Volgens Hopper is dit een cruciaal punt in de ontwikkeling van een revolutionaire beweging. Blumer definieert deze fase als “de formele fase” (De la Porta & Diani, 2006). De groepsmorale is ook in deze fase van essentieel belang. Collectieve opwinding en sociale besmetting zijn namelijk niet genoeg om een fundering te leggen voor sociale verandering. Hiervoor is het formuleren van kwesties en het formaliseren van procedures een vereiste (Hopper, 1950:275). Hopper lijkt hiermee te willen zeggen dat de wortels van de beweging dieper moeten liggen dan sensationisme en opwelling.

Hopper beschrijft, zoals in de andere fasen, ook de sociaal psychologische condities van de derde fase. Zo benoemt hij de conditie waarin men komt met een definitieve formulering van doelen. Bij dit

proces volgt een continuering van de in-group-out-group conflict, intensivering van klasse vijandschap en wordt een conditie beschreven waarin de gematigde groep controle verwerft op de begeleiding van 'typische' gebeurtenissen zoals het vrijlaten van gevangenen, en zichtbare samenwerking tussen hervormers en revolutionairen. Ook benoemt Hopper hier mislukte pogingen van radicalen om de macht te grijpen en een radicale conservatieve coalitie die de hervormers aanvalt. Ten slotte heeft Hopper het hier over een ontwikkeling waarin een organisatiestructuur met leiders, een programma, doctrines en tradities ontwikkelt. Dit manifesteert zich in een toenemende erkenning van gouvernementele organisatieafbraak en de gouvernementele inefficiëntie, in de ontwikkeling van een dubbele soevereiniteit en in de formulering van een voorlopige regering.

Het gedrag van participanten in deze fase is in drie onderdelen op te delen: 1) discussie en beraadslaging, 2) formulering, en 3) formaliseren. De termen discussie en beraadslaging spreken voor zich. Het proces van formulering kan gekenschetst worden als een verlenging van het eerste onderdeel. Tijdens het uitwisselen van argumenten over mogelijke acties begint beleid vorm te krijgen en worden programma's geformuleerd. In de derde fase krijgt men ook te maken met formaliseren. Wensen die besproken en geherformuleerd zijn, doelen die naar voren zijn gekomen en beleid dat vorm heeft gekregen worden uitgewerkt in de gewoonten van de deelnemers tijdens de voorbereiding van een latere institutionalisering. Het hebben van een groeps Moraal en ideologie is zeer belangrijk in deze fase. Het Moraal is een hulpmiddel dat een ontwikkelende beweging cohesie, solidariteit en eenheid biedt. De ideologie van een beweging bestaat uit de samenstelling van leer, geloof en mythen. Deze samenstelling helpt de in-groep om de out-groep (oppositie) te weerstaan (Hopper, 1950:276). Deze samenstelling heeft de beweging in de eerdere fase gefaciliteerd in het kiezen van een richting en heeft gezorgd voor een zekere eensgezindheid. Een ideologie bestaat doorgaans uit de volgende elementen: a) een verklaring met gestelde doeleinden b) kritiek en veroordeling van de bestaande sociale orde. De beweging valt deze aan en is op zoek naar verandering. c) een defensiedoctrine die de beweging rechtvaardigt d) mythen van de beweging. Volgens Hopper geeft een ideologie het antwoord op de onrust en ontevredenheid van de mensen (idem, p 276). Zonder dit antwoord zal de sociale beweging niet vooruit komen. De rol van propaganda in deze fase wordt als volgt geïllustreerd door Blumer (1939): "*the deliberately evoked and guided campaign to induce people to accept a given view*" (Blumer, 1939:550-252). Verschillende mechanismen - zoals media – kunnen dus in deze fase worden ingezet om het proces van formaliseren te faciliteren.

Deze processen kunnen niet functioneren in een massa of menigte. Vanwege het karakter van een revolutionaire beweging, dat een wederzijdse afhankelijkheid kent, kunnen de verschillende elementen van de revolutionaire beweging, discussie en beraadslaging, formulering, en formaliseren alleen plaatsvinden in een publiek (Hopper, 1950:277).

3.5 The institutional stage

In de laatste fase van het revolutionaire proces vindt institutionalisering plaats. Als de revolutionairen van het stigma 'rebellien' af willen komen dient dit proces voltooid te worden. Dit houdt in dat de uit-groep in staat moet zijn om hun macht en kracht te organiseren en te legaliseren. Zij dienen de in-groep te worden binnen de nieuwe politieke structuur. Wanneer de waarden en opvattingen van de revolutionairen gelegaliseerd worden en zij een politieke fundering vormen van een nieuwe sociale organisatie is er een nieuwe samenleving gevormd en heeft de revolutie zich voltrokken (Hopper, 1950:277). Collectief gedrag – in de vorm van een burgeropstand - begint buiten formele bureaus en zonder formele regels en leidt in de formele fase tot de ontwikkeling van formele bureaus, georganiseerde groepen, definieerbare situaties en nieuwe gebruiken en gewoonten.

In de formele fase vindt voltrekking plaats van het revolutionaire proces. In de eerste en tweede fase van het proces worden conflicten kenbaar maar in de formele fase worden conflicten pas echt gewelddadig, georganiseerd en gericht op de realisatie van de gestelde doeleinden. Het bewijs dat een revolutionaire beweging zich in de laatste fase bevindt is te vinden in de afzwakking van conflict en de opkomst van assimilerende en/of accommoderende processen. Hopper zegt hier het volgende over: *the people involved in the movement are becoming reconciled to changed condition of life (..) and accept*

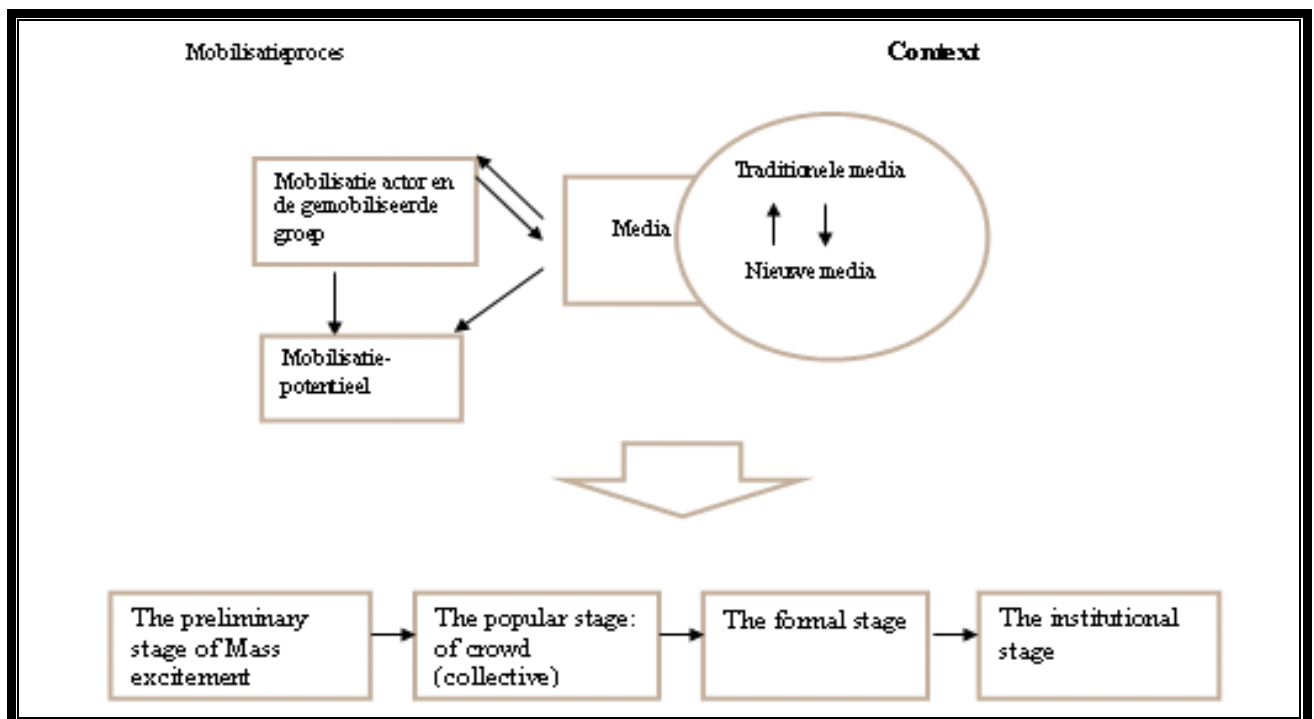
a new set of values wich fix a new status system (Hopper:1950:278). Het succes van de gehele revolutionaire beweging hangt af van de evolutie van deze fase. Pas als de doelen worden geformuleerd in doctrine, opgenomen in de constitutie en uitgedrukt in rituelen en ceremonies kan men spreken over de assimilatie van doelen en is de overwinning volgens Hopper behaald.

De opdeling in vier fasen zal de basis vormen van dit onderzoek. Het raamwerk zorgt voor structuur en maakt het mogelijk om de empirie te ordenen. De analyse van politieke mobilisatieprocessen en de invloed van media op deze politieke mobilisatieprocessen zal daarom binnen het raamwerk van Hopper worden uitgevoerd. De keuze voor deze indeling maakt het mogelijk om te zien welke invloed de media – en de daarbij behorende cross over effecten – hebben binnen de afzonderlijke fasen, elke fase in een revolutionaire beweging is immers anders. Daarbij dient in het oog te worden gehouden dat de benadering van Hopper enkel zal worden gebruikt als ordeningskader.

4. Theoretisch kader & Methodologie

4.1 Het theoretische kader

In de voorgaande paragrafen zijn een aantal theoretische en empirische inzichten uiteengezet. Deze inzichten helpen in dit onderzoek om te achterhalen welke invloed de cross-over-effecten tussen traditionele en nieuwe media hebben op de politieke mobilisatie van burgers en hun strijd om politieke aandacht. Een opsomming van theorieën en concepten maakt echter geen theoretisch kader. Vooral de mogelijke relatie tussen de concepten en begrippen is voor dit onderzoek van essentieel belang. De functie van dit theoretische kader is om deze samenhang te expliciteren. In het volgende figuur wordt hiervoor een aanzet gegeven:

Figuur 4.1: Het conceptueel model

In figuur 4.1 is te zien dat het mobilisatiemodel is samengevoegd met de vier fasen van Hopper. Het figuur laat goed zien hoe het onderzoek zal worden uitgevoerd. De opdeling van de revolutionaire beweging in vier fasen zal de basis vormen van dit onderzoek. Het raamwerk van Hopper zorgt voor structuur en maakt het mogelijk om de empirie te ordenen. Door middel van het ordeningskader kunnen de gebeurtenissen die worden waargenomen in de empirie worden gestructureerd. Echter dient deze benadering ook een ander doel. In dit onderzoek zal het ontwikkelde mobilisatiemodel in elke afzonderlijke fase van Hopper worden toegepast. Dit betekent dat de analyse van politieke mobilisatieprocessen en de invloed van media op deze politieke mobilisatieprocessen binnen het raamwerk van Hopper zal worden uitgevoerd. Het koppelen van het ontwikkelde mobilisatiemodel met de vier fasen van Hopper is uniek en daarom uiterst interessant.

De eerste vraag van dit onderzoek luidt als volgt: Welke gebeurtenissen hebben elkaar in Egypte opgevolgd sinds 15 januari 2011 t/m 11 februari 2011? Dit betekent dat de relevante gebeurtenissen uit de Egyptische casus worden beschreven aan de hand van de benadering van Hopper. Vervolgens

zal worden bekeken welke mobilisatieprocessen zijn waar te nemen die gericht zijn op het beïnvloeden van het politieke systeem in Egypte. Hiervoor zal ten eerste inzichtelijk worden gemaakt wie de mobiliserende actoren zijn. Daaropvolgend wordt bekeken hoe deze mobiliserende actoren burgers proberen te overtuigen en te activeren. Vanuit de mobiliserende actor kunnen vier stappen uiteen worden gezet om een groep tot actiemobilisatie over te halen: het creëren van een mobilisatiepotentieel, het vormen en activeren van wervingsnetwerken, het stimuleren van motivatie om mee te doen en het wegnemen van barrières om te participeren (Klandermans, 1984). In de literatuur is dus bekend hoe mobiliserende actoren pogen zoveel mogelijk mensen op de been te krijgen en welke stappen zij hiervoor doorlopen. In dit onderzoek zal ik mij echter toespitsen op de rol van de media. Ten eerste is het belangrijk om te doorgronden hoe de media door de mobiliserende actor/gemobiliseerde groep gebruikt wordt om aandacht te genereren: mobiliserende actor/gemobiliseerde groep → mobilisatieprocessen. Ten tweede zal worden bekeken hoe de media, door middel van medialogica, invloed uitoefenen op politieke mobilisatieprocessen en hoe nieuwe media zich onderscheiden van klassieke media: Media → mobilisatieprocessen. Allicht moet ook worden begrepen waarom deze individuen in actie komen en zich beginnen te organiseren als groep. De maatschappelijke en politieke context van de protesten in Egypte kan daarom niet ontbreken.

Zoals eerder is gebleken is, is het beschikken over hulpmiddelen om aandacht te vragen voor een bepaald onderwerp gedurende de tijd dat een issue expandeert essentieel. Het is daarom belangrijk om nader te bestuderen hoe traditionele en nieuwe media dit proces ondersteunen. Vooral de interactie tussen nieuwe media en traditionele media staat in dit onderzoek centraal. Er zal bekeken worden welke cross-over-effecten zijn waar te nemen tussen traditionele en nieuwe media en welke invloed deze interactie lijkt uit te oefenen op de politieke mobilisatieprocessen. Om dit te kunnen onderzoeken dient de macht van nieuwe en traditionele media afzonderlijk in ogenschouw te worden genomen. Als de macht van zowel nieuwe als traditionele media afzonderlijk zijn bestudeerd is het van essentieel belang om te bekijken hoe deze media zich tot elkaar verhouden. Vullen nieuwe en traditionele media elkaar in deze casus aan of is hier geen sprake van? En hoe verhoudt dit zich tot de politieke mobilisatie van burgers? Bij beantwoording van deze vragen zal blijken of en in welke mate de cross-over effecten tussen traditionele en nieuwe media de politieke mobilisatie van burgers en hun strijd om politieke aandacht hebben gefaciliteerd.

4.2 Methodologie

In de voorgaande hoofdstukken zijn enkele relevante leerstukken en inzichten behandeld. Deze leerstukken en inzichten helpen begrijpen hoe nieuwe en oude media fungeren en hoe zij burgers kunnen ondersteunen in hun strijd om politieke aandacht. In het theoretische kader zijn deze inzichten samengebracht en is er een theoretisch model gepresenteerd. Middels dit hoofdstuk wordt geprobeerd om een brug te slaan tussen dit theoretische model en de empirie. In deze paragraaf worden de methoden van onderzoek uiteengezet en zal worden onderzocht hoe het ontwikkelde theoretische model kan dienen tot de beantwoording van de geformuleerde deelvragen en centrale vraag. De structuur en de aard van het onderzoek worden geschetst en toegelicht. In de eerste subparagraaf wordt een zeer belangrijk onderdeel van de onderzoeksopzet uitgewerkt namelijk, de keuze voor een onderzoeksstrategie, -methode (n) en techniek (en) (Van Thiel, 2007:66). Er wordt beschreven hoe het onderzoek is ingericht en uitgevoerd en daarbij wordt aangegeven waarom bepaalde (methodische) keuzen zijn gemaakt. Tenslotte zal het ontwikkelde analysekader in de derde subparagraaf aan de orde komen.

4.2.1 Onderzoekstrategie, -methoden en -technieken

Volgens Verschuren en Doorewaard (2007: 159-160) is het kiezen van de onderzoekstrategie een van de kernbeslissingen van het onderzoek. Voor de analyse van cross-over effecten tussen nieuwe en oude media en de doorwerking hiervan op de politieke mobilisatie van burgers wordt een enkelvoudige casestudy toegepast. Het bestuurskundig onderzoek kent een traditie waarin deze onderzoeksstrategie een belangrijke rol inneemt (van Thiel, 2007:97). Volgens van Thiel (2007) kan

deze populariteit van casestudyonderzoek – zelfs in situaties waar andere onderzoeksstrategieën kunnen worden toegepast - mede worden toegeschreven aan de populariteit van de interpretatieve opvatting en de mede daardoor (soms) eenzijdige methodologische oriëntatie in grote delen van de Nederlandse bestuurskunde. In het geval van dit onderzoek zijn er een aantal redenen voor de keuze van deze onderzoekstrategie te geven. Ten eerste is de casestudy een onderzoeksmethode waarmee het mogelijk wordt om de Egyptische casus in zijn ‘natuurlijke’ situatie te onderzoeken. Derhalve kunnen de belangrijkste onderzoeksvariabelen binnen de unieke context van de Egyptische casus worden onderzocht. De casestudy maakt het verder mogelijk om onderzoek te doen naar actuele onderwerpen die vaak uniek zijn of slechts in geringe aantallen voorkomen. Dit maakt deze methode aantrekkelijk bij het uitvoeren van een onderzoek dat zich richt op een vrij uniek fenomeen, namelijk: acties van onrustige burgers die een *repressief* regime ten val willen brengen. De uniciteit van het onderzoeksonderwerp leidt echter wel tot een beperkte externe validiteit van onderzoeksgegevens. De resultaten van dit onderzoek zijn door de geformuleerde centrale deelvraag immers zeer beperkt te generaliseren. Daar staat tegenover dat de interne validiteit van de casestudy relatief groot is omdat de casestudy diep ingaat op één situatie: de Egyptische revolutie. De rijkheid en geldigheid van de verkregen informatie kan bovendien worden versterkt door gebruik te maken van *triangulatie*. Van Thiel (2007) definieert triangulatie als het verzamelen van informatie op meer dan één manier. Het gebruiken van meerdere onderzoekstechnieken en onderzoeksbronnen moet leiden tot het voorkomen van eenzijdigheden waardoor er meer ruimte is voor de nuancering van bevindingen (Yin, 2003).

4.2.2 Triangulatie

In dit onderzoek worden voor het genereren van informatie verschillende onderzoeksbronnen aangewend. Het houden van zeven semi-gestructureerde interviews zal worden gecombineerd met een inhoudsanalyse van tekstueel, audiovisueel en andersoortige relevante documenten. Door het houden van semi-gestructureerde interviews zal inzichtelijk worden gemaakt hoe Egyptische burgers individuele onvrede hebben beleefd in tijden dat nog gesproken kon worden van latente onvrede. Verder maken deze interviews duidelijk op welke wijze individuen gebruik hebben gemaakt van nieuwe en traditionele media en wordt inzichtelijk welke invloed deze media hebben op het gedrag en op de opvattingen van Egyptische burgers. Voor het houden van de interviews zijn zeven willekeurige Facebookleden van de Facebookpagina “Egypte” geselecteerd en benaderd. Daarbij is niet gelet op leeftijd, positie of opleiding. De interviews hebben via de ‘Facebookchat’ plaatsgevonden en zijn op gang gekomen door het stellen van een aantal neutrale openingsvragen. Naar aanleiding van de respons van de respondenten zijn – met behulp van een topiclijst – diverse vragen geformuleerd. Tijdens de interviews valt vrijwel direct op dat vier van de zeven respondenten voorzichtig zijn met het beantwoorden van gevoelige vragen en met het geven van persoonlijke gegevens. De reden hiervoor lijkt angst voor represailles maar zekerheid over de voorzichtigheid van de geïnterviewde respondenten blijft in de interviews in het ongewisse.

Omdat er in dit onderzoek gestreefd wordt naar het combineren van bevindingen uit meerdere bronnen en methoden is ervoor gekozen om naast semi-gestructureerde interviews gebruik te maken van documentenanalyse en onderzoek van andere fysieke en schriftelijke bronnen, zoals websites en participerende observatie². Vooral de berichtgeving van zowel nieuwe als traditionele media is voor dit onderzoek uiterst interessant omdat bekeken zal worden op welke wijze deze berichtgeving invloed heeft op mobilisatieprocessen. Bij het gebruiken van bronnen is in dit onderzoek een doelbewuste verdeling gemaakt tussen nieuwe en traditionele media. Het onderstaande figuur laat een duidelijk beeld zien van deze verdeling.

---

² Bij de participerende observatie zijn uitsluitend discussies gevolgd die zijn ontstaan op Facebookpagina's

Onderzoeksbronnen nieuwe media	Youtube, Twitter en Facebook
Onderzoeksbronnen traditionele media:	Diverse kranten, Nieuwszender Aljazeera
Interviews met willekeurige Egyptische Facebookgebruikers:	Mohamed Abdelsalam, Mohamed Nageb, Mohamed Magdy, Sukaina el Danar, Gehad el Said, Abdullah dan Mawar en Abdellatif

Figuur 4.2: Keuze onderzoeksbronnen

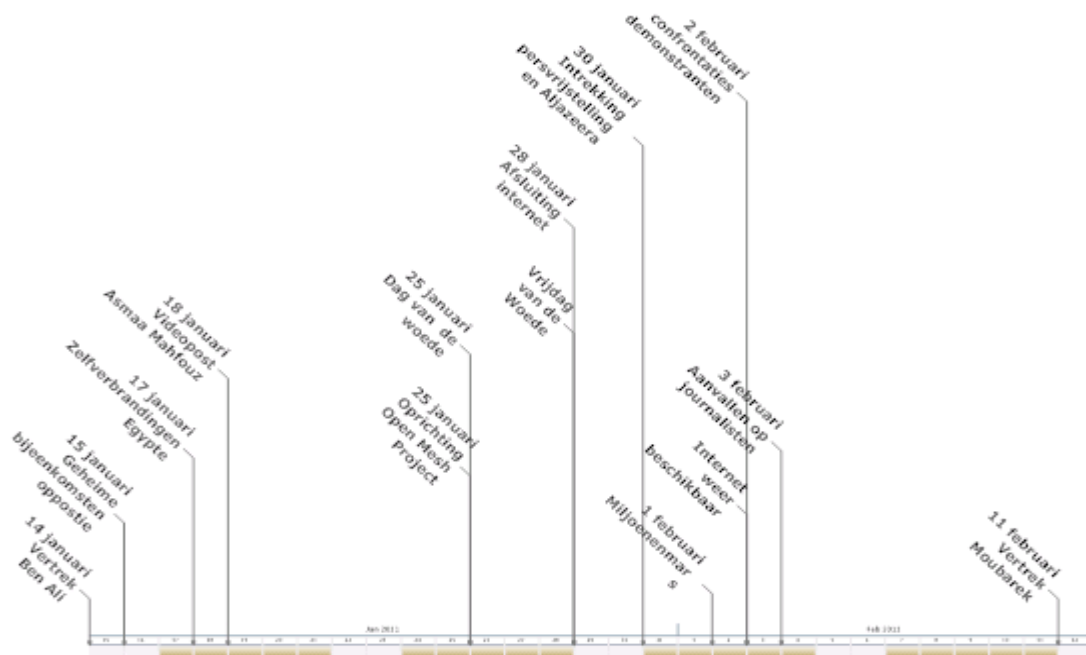
4.2.3 Analyse kader

In hoofdstuk twee en drie is er getracht om de belangrijkste begrippen te definiëren. Nu deze begrippen zijn gedefinieerd en de relaties tussen deze begrippen in het theoretische model zijn weergegeven zal er een analysekader worden uitgewerkt. De onderzoeksvragen uit de hierna te noemen analysedomeinen vormen een kader voor analyse en waarneming en maken het mogelijk om alle deelvragen te beantwoorden.

<i>De context van mobilisatie:</i>
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Wie is de mobiliserende actor en wat wil deze mobiliserende actor bereiken? ☐ Wat is de te mobiliseren/gemobiliseerde groep? ☐ Welk probleem ondervindt de mobiliserende actor?
<i>Het mobilisatieproces en media:</i>
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Onder welke maatschappelijke en politieke omstandigheden probeert de mobiliserende actor aandacht voor zijn probleem te genereren? ☐ Welke invloed lijkt dit te hebben op het mobilisatieproces? ☐ Hoe worden nieuwe media (Facebook en Youtube) door de mobiliserende actor gebruikt om aandacht te genereren? ☐ Hoe worden traditionele media (Aljazeera) door de mobiliserende actor gebruikt om aandacht te genereren? ☐ Hoe besteden traditionele media (Al jazeera) aandacht aan het onderwerp? ☐ Hoe besteden nieuwe media (Facebook en Youtube) aandacht aan het onderwerp? ☐ Welke invloed lijken media te hebben op politieke mobilisatieprocessen en hoe onderscheiden traditionele media zich hierbij van nieuwe media?
<i>Cross-over effecten</i>
<ul style="list-style-type: none"> ☐ In hoeverre is er sprake van cross-over effecten tussen traditionele en nieuwe media? ☐ Op welke wijze vindt deze interactie plaats tussen traditionele en nieuwe media? ☐ Is er sprake van een afhankelijkheidsrelatie tussen traditionele en nieuwe media?

5. Een revolutionair proces

Dit hoofdstuk is gewijd aan het inzichtelijk maken van de maatschappelijke en politieke context waarin het protest vorm en inhoud heeft gekregen. Daarvoor zal worden ingegaan op de situatie in Egypte voor, tijdens en na de grootste demonstraties. In het onderzoek van Hopper (1950) wordt een algemeen beeld gecreëerd van het revolutionaire proces. De wetenschapper benoemt evenzeer bepaalde condities die zeer bruikbaar zijn voor het beschrijven van de Egyptische empirie. Desondanks zullen de condities van Hopper bij deze beschrijving als uitgangspunt worden genomen om vat te krijgen op de chaotische en non-lineaire empirie. Vervolgens worden de gebeurtenissen rondom de te onderzoeken mobilisatieprocessen in theoretische fasering worden geordend. Daaropvolgend wordt per fase aandacht besteed aan de elementen van het conceptuele model. In zijn algemeenheid komen achtereenvolgend de volgende elementen aan de orde 1) politieke en maatschappelijke context 2) de mobilisatieactoren en de gemobiliseerde groep, 3) nieuwe en traditionele media. De tijdlijn die hieronder wordt aangereikt helpt intussen een overzichtelijk beeld te creëren van de belangrijkste gebeurtenissen in het revolutionaire proces.

Figuur 5.1: De belangrijkste gebeurtenissen in het revolutionaire proces.

5.1 The preliminary stage of Mass excitement

Het begin van de burgeropstand in Egypte lijkt te zijn gedreven door onvrede. Volgens Blumer (1939) streven burgers in deze fase nieuwe doelen na en lijken zij te zijn vervreemd van de oude cultuur en de daarbij behorende (politieke- en maatschappelijke-) groepen. In deze paragraaf zullen de gebeurtenissen rondom te onderzoeken mobilisatieprocessen in Egypte uit de eerste theoretische fase beschreven worden. Omdat er volgens Blumer (1939) in deze eerste fase nauwelijks sprake is van georganiseerd massagedrag en de interactie tussen individuen zeer beperkt is, zal deze paragraaf zich voornamelijk richten op de politieke, sociale en economische omstandigheden van Egyptenaren. Het doel hiervan is om in kaart te brengen onder welke omstandigheden deze burgers leefden en wat de redenen zijn geweest van de massale (individuele) onvrede. Want wat zou deze burgers hebben doen vervreemden van de oude cultuur? Omdat men in deze fase nog niet bewust van elkaar was en er nog geen sprake was van collectief enthousiasme is het uiterst moeilijk om te achterhalen hoe Egyptische

burgers de individuele onvrede hebben beleefd. In dit onderzoek zal daarom eerst worden ingegaan op de sociale- economische en politieke omstandigheden waaronder burgers in Egypte leefden. Vervolgens zal door middel van interviews inzichtelijk worden hoe Egyptische burgers deze individuele onvrede hebben beleefd.

Al snel na het uitbreken van de grootste protesten in decennia blijkt dat de burgers demonstreren tegen armoede, marteling, corruptie en werkloosheid. Dit treedt echter pas naar de voorgrond als de eerste fase van individuele onrust zich heeft voltooid. Onrust wordt immers pas zichtbaar als individuele onrust zich evolueert naar collectief enthousiasme en gedrag. Toch kan veel gezegd worden over de sociale, economische en politieke omstandigheden waaronder burgers in Egypte leefden voor het uitbreken van het collectieve enthousiasme, in de vorm van massaprotest. Want hoe is de situatie van het Noord-Afrikaanse land op punten zoals werkloosheid, armoede en corruptie?

De bevolking van Egypte telt anno 2011 meer dan 82 miljoen mensen en dit aantal groeit jaarlijks met 1,96% (CIA Factbook, 2011). Opvallend aan de bevolkingssamenstelling is dat de Egyptische bevolking jong is. Dit blijkt als men de gemiddelde leeftijd van de Egyptische bevolking (24 jaar) vergelijkt met de gemiddelde leeftijd van, bijvoorbeeld de Nederlandse bevolking (40,1 jaar). Maar liefst zestig procent van de Egyptische bevolking is jonger dan 30 jaar. Een ander opvallend feit is de grote verborgen werkloosheid in Egypte. Officieel is het werkloosheidscijfer bijna 10 procent, maar vele deskundigen stellen dat het om veel meer werklozen gaat. In de relatief jonge Egyptische samenleving zijn 75 procent van de werklozen tussen de 15 en 25 jaar oud, en heeft een kwart van deze jongeren een universitaire opleiding afgerond (Egyptisch ministerie van economische planning, 2010). John Salevurakis, econoom en docent aan de American University Cairo, stelt dat de zichtbare inefficiëntie van de arbeidsmarkt aan de basis ligt van de sociale beweging van 25 januari. Volgens Salevurakis stonden niet de armste Egyptenaren op het Tahrirplein maar waren dat vooral twintigers en dertigers met een hoge opleiding. *“Deze jongeren beschikken over de capaciteiten om hun leven in handen te nemen, alleen zorgt de slechte organisatie van de arbeidsmarkt dat ze vastlopen”* (Verreet, 2011). Hopper heeft het in zijn benadering over de ontwikkeling van een conditie waarbij mannen van bekwaamheid worden uitgesloten van loopbanen en spreekt hij over zichtbare gouvernementele inefficiëntie. De stelling van Salevurakis, dat de inefficiëntie van de arbeidsmarkt aan de basis ligt van de sociale beweging op 25 januari, lijkt te stroken met de condities die Hopper in zijn benadering noemt. Er is zelfs een verband te vinden tussen de gouvernementele inefficiëntie op de arbeidsmarkt en de conditie waarbij vooral jonge bekwame Egyptenaren worden uitgesloten van loopbanen. Daaraan kan worden toegevoegd dat de groep werklozen voor een groot deel (25%) bestaat uit hoogopgeleiden. Het Egyptische onderwijssysteem, dat velen in staat stelt om een gedegen opleiding te volgen, blijkt tegenover een inefficiënte Egyptische arbeidsmarkt te staan. Dit leidt tot een situatie waarin de Egyptische staat deze hoogopgeleiden na hun afstuderen niet kan voorzien van bijbehorende banen en perspectieven. Mohamed Nageb, een 25 jarige Mechatronisch Ingenieur, zegt hier het volgende over: *“Het ging al tijden niet goed in Egypte. Veel mensen waren ontevreden. Ik merkte dat op het internet maar ook onder familie en vrienden. Ik was bijvoorbeeld erg ontevreden over de arbeidsmarkt. Ik kon geen werk vinden ondanks mijn hoge opleiding.”* Ook Mohamed Magdy deelt deze mening: *“Volgens mij bestaat de onrust in Egypte al heel lang. Ik kan wel zeggen dat ik veel jonge Egyptenaren ken die na een hoge studie nog steeds thuis zaten zonder baan.”* Gehad el Said, een 36-jarige kledingontwerper, denkt zelfs dat de onderdrukking van een jonge en intelligente bevolking de revolutie in Egypte heeft doen starten. Ook hij spreekt over zijn onvrede voor het uitbreken van de protesten: *“Ik heb zelf ook heel erg lang moeten zoeken naar werk en ben uiteindelijk gewoon voor mezelf begonnen. Enorm frustrerend als je dromen hebt die je nooit waar zult maken. Ik heb in depressies gezeten omdat ik wist dat ik het talent had maar door dit vervloekte systeem kon ik daar niks mee bereiken. Ik heb ook een broertje dat momenteel thuis zit. Ik zie hem nu precies door hetzelfde gaan”* (Gehad el Said, 2011).

In Egypte leidde niet alleen de sociaal-economische omstandigheden tot frustratie, ook de onvrijheid, de dagelijkse angst voor politie en veiligheidsdienst, de censuur en de afpersing door corrupte overheidsfunctionarissen leidde in Egypte tot diepe ergernis en woede. Freedom House, een onafhankelijke organisatie die als “watchdog” fungeert en de verspreiding van vrijheid over de wereld tracht te bevorderen, labelt Egypte als ‘Not free’ (Freedom House, 2011). De organisatie uitte, in een

rapport dat begin 2011 werd uitgebracht, vooral haar bezorgdheid over de afnemende politieke vrijheid in 2010. In het rapport wordt een situatie geschetst waarin de nationale democratische partij met een ruime meerderheid wint tijdens de verkiezingen in 2010. Dit gebeurde te midden van beschuldigingen van fraude en gewelddadige repressie. Verder meldt Freedom House dat de Egyptische autoriteiten rondom deze verkiezingsperiode hardhandig begonnen op te treden tegen media. Onafhankelijke verkooppunten werden gesloten en journalisten en bloggers werden onderworpen aan fysieke aanvallen en willekeurige arrestaties. Het groeiende politiegeweld lijkt volgens Freedom House het gevolg van een groeiende minachting voor de rechtsstaat door de Egyptische veiligheidsdiensten. Maar staatsgeweld was voor deze periode geen onbekend fenomeen. Sinds 1985 documenteerde de Egyptische Organisatie voor Mensenrechten (EOHR) 701 gevallen van mishandeling op Egyptische politiebureaus; 204 stierven door marteling en slechte behandeling. In een verklaring zegt de organisatie nog vele andere – ongedocumenteerde - signalen te hebben opgevangen. *“The organization also received information about torturing many others but the field representatives could not reach them,” the organization said in a statement. The mentioned statistics can be taken only as an indicator to the prevalence and frequency of this crime at Egyptian detention centers*” (Al-A’sar, 2011).

De dood van blogger Khaled Said, een jonge Egyptenaar die werd doodgefolterd door de politie in Alexandrië, werd in Egypte het symbool van het wangedrag van de politie. De gruwelijke foto’s van zijn mishandelde lichaam werden later op de website Facebook gepubliceerd en zorgen voor een schok van verontwaardiging (Human Rights watch, 2010). De onbeperkte machtsuitoefening van de nationale democratische partij blijkt ook uit het politieke systeem in Egypte. Dit politieke systeem werd zo ingericht dat de nationale democratische partij de meerderheid bleef behouden op alle overheidsniveaus. Zo werd in 2007 een constitutioneel amendement aangenomen waarin alle politieke partijen met een religieuze grondslag werden verboden (Freedom House, 2011). Dit amendement maakte onderdrukking van de Moslim Broederschap mogelijk, een geweldloze Islamitische groep die de best georganiseerde oppositie van het regime vormde. Dit - zelf gevormde - politieke systeem maakte het mogelijk dat president Hosni Moubarek de macht stevig in handen bleef houden tot zijn afgedwongen vertrek in 2011. Pas in een latere fase van het revolutionaire proces spreken burgers hun onvrede uit over de onbeperkte macht en het daaruit voortvloeiende machtsmisbruik van het regime van Hosni Moubarek.

Ter illustratie worden hieronder enkele uitspraken van Egyptische burgers gepresenteerd waarin zij spreken over hun latente onvrede in de eerste fase. Deze uitspraken worden hier aangereikt om inzicht te bieden in de wijze waarop burgers de individuele onvrede hebben beleefd.

“Ook hadden we veel problemen met politie. Ze waren wetteloos en gemeen. Je weet wat er is gebeurd met Khalid Said? Niemand had een goed woord over voor ze”, (Mohamed Magdy, 2011).

“Ons kerk werd door veiligheidsdiensten geïntimideerd en alles werd ons moeilijk gemaakt. Procedures die voor een moskee niet nodig waren moesten wij als christenen wel aanvragen. Ik ben daarom ook rechten gaan studeren”, (Sukaina el Danar, 2011).

“Het feit dat we niet altijd konden zeggen wat we wilden is nog het ergste voor mij geweest. Je moest altijd oppassen als je iets over Moubarek of het regime wou zeggen. Maar ook onze economische situatie was frustrerend voor mij. Egypte heeft veel kansen en ik had het gevoel dat we met Moubarek nooit beter zouden worden”, (Abdullah Dan Mawar, 2011).

“De intentie van Moubarek om zijn zoon tot de nieuwe president te benoemen en het politiemisbruik heeft mij gedreven tot woede. Het bracht mij in een uitzichtloze situatie. Zijn zoon president? Zou dat weer tot 30 jaar onderdrukking leiden? Onze kinderen zouden dan nooit iets anders kennen dan de Moubarek familie. Dat kon ik niet accepteren”, (Abdellatif, 2011).

Uit de - in het kader gepresenteerde - uitspraken kan gesteld worden dat de om zich heen grijpende opstandigheid gaat om sociale en politieke spanningen die zich langdurig hebben opgehoopt. Zoals eerder is aangegeven is er in de eerste fase nauwelijks sprake van collectief gedrag. Het zien en

analyseren van individueel gedrag is zeer moeilijk en beperkt zich tot zichtbaar gedrag van een individu. Toch zijn er – voor het uitbreken van de tweede fase - gebeurtenissen op te merken die een duidelijk signaal afgeven. Zo verschijnen er voor het uitbreken van de massaprotesten allerlei berichten over zelfmoordpogingen. Op 17 januari 2011 steekt een 25-jarige man zichzelf in de Egyptische kuststad Alexandrië in brand. Het slachtoffer, Ahmed Hesham el-Sayed, stak zichzelf in brand op het dak van zijn woning, zo meldt de website al-Ahram. Eerder op die dag stak de 50-jarige advocaat Farouq Hassan zichzelf in brand voor het parlement in Caïro (BBC, 19 januari 2011). Volgens verschillende officiële bronnen schreeuwde de man dat de politie niet in staat was om zijn vermiste dochter te vinden, waarna hij zichzelf in brand stak. Maar zeker is men over de motieven van deze mannen niet. De acties lijken namelijk sterk geïnspireerd te zijn door die van de jonge straatventer Mohammed Bouazizi midden december in Tunesië. Hopper spreekt in zijn benadering over de toename van ondeugd, zelfmoord en irritatie in de eerste fase. Door het bijzondere karakter van deze acties wordt individuele ontevredenheid ook zichtbaar voor de wereld. Andere vormen van individuele ontevredenheid zijn vaak onzichtbaar. De eerste fase van het revolutionaire proces blijft een diffuus karakter hebben en collectieve ontevredenheid en duidelijke doelen treden in de volgende fase pas echt naar de voorgrond.

5.1.1 Mobilisatie

In de eerste fase van het revolutionaire proces is er zoals al eerder is besproken geen sprake geweest van collectief gedrag. Toch kan men in de eerste fase spreken van mislukte pogingen tot actiemobilisatie. Nadat de volksofstand in Tunesië, volgens berichtgeving in de media, is gestart met de zelfverbranding van de jonge straatventer Mohammed Bouazizi verschijnen in Egypte diverse berichten over personen die zichzelf ook in brand hebben gestoken. Deze zelfverbrandingen lijken sterk geïnspireerd door de zelfverbranding van Bouazizi. Vooral nadat blijkt dat advocaat Farouq Hassan en restaurant eigenaar Abdu Abdel-Monaim Kamal zichzelf uit onvrede in brand hebben gestoken voor het parlement in Caïro lijken de acties een politieke lading te hebben. Volgens ooggetuigen zouden beide mannen anti overheid slogans hebben geroepen voordat zij zichzelf in brand staken (BBC, 19 januari 2011). Dr Hany El-Sobky, een psychiater en lid van de Wereld Federatie voor Mentale Gezondheid, verklaart stellig dat deze personen niet ziek maar gefrustreerd zijn. El Sobky beschrijft de door Bouazizi geïnspireerde zelfmoordpogingen als ‘global hysteria’. Hij maakt daarbij onderscheid tussen personen die zelfmoord plegen uit een pathologische depressie en personen die de wereld hun hysterische reactie willen laten zien (El-Wardani, 2011). Noemenswaardige gevallen van mobilisatie naar aanleiding van deze mobilisatiepogingen blijken er niet te zijn. Een burgeropstand zoals in Tunesië blijft voorsnog uit na de pogingen tot zelfverbranding. Amr Asaad, een politieke activist en consultant op gebied van marketing zegt hierover het volgende: “*What I do not understand is why we are affected by Tunisia in any way beyond happiness and inspiration. I see many people counting the days and the bodies set on fire, and wondering why are we not reacting in the same way*”. Hossam Bahgat, een mensenrechtenactivist maakt zich zorgen en zegt het volgende over de situatie: “*They think that if you set yourself on fire, the president will just take his plane and go to Saudi Arabia. Apparently not*” (El-Wardani, 2011).

5.1.2 Media

Ondanks het feit dat er in de eerste fase van het revolutionaire proces gesproken kan worden over mislukte pogingen tot actiemobilisatie blijven de zelfverbrandingen in de media niet onopgemerkt. De gebeurtenissen krijgen zelfs wereldwijde aandacht en in een merendeel van de kranten worden de zelfverbrandingen in Egypte in verband gebracht met de zelfverbranding in Tunesië. De media lijken hiermee aan te duiden dat het ook in de Egyptische casus gaat om concrete mobilisatiepogingen van de individuen die zichzelf in brand steken.

“Mohammed burned himself in front of the parliament building because his ex-wife refused to allow him to see his daughters, a security source and a medical source at the hospital told CNN. The popular protests in Tunisia that have caused upheaval in the government were sparked by Mohamed

Bouazizi, a 26-year-old unemployed college graduate, setting himself on fire in protest. He later died" (CNN, 18 januari 2011).

"The self-immolation that led to the toppling of Tunisia's longtime leader, Zine El Abidine Ben Ali, has led to apparent copycat acts in other North African states and, for the first time, has spread to the Gulf. In Egypt, two men set themselves ablaze on Tuesday - one died of his injuries - a day after another man lit himself on fire near the parliament building in Cairo" (Aljazeera, 17 januari 2011).

"Officials say the 25-year-old unemployed man - Ahmed Hashem el-Sayed, who had suffered third-degree burns - died in hospital. Earlier on Tuesday, another man set himself on fire in the capital, Cairo. They are the latest such acts in Egypt and the wider North African region, one of which led to the mass protests which toppled the Tunisian government" (BBC, 19 januari 2011)

5.2 The popular stage

Omdat de Egyptische overheid heeft gefaald om op een effectieve wijze met de onderliggende oorzaken van onrust en ontevredenheid om te gaan, breekt de tweede fase aan. Hopper wijst er namelijk op dat de tweede fase door overheden te vermijden is: "... in a variety of ways a possible movement may be indefinitely postponed or completely redirected. For example, governments sometimes use war with another nation as a device for keeping down threatened internal disturbances"(Hopper, 1950:273). In de populaire fase draait het om de verspreiding van ontevredenheid en de besmettelijke verspreiding van onrust. In deze fase bemerkt men een relatief snel, ongeschreven en niet rationele verspreiding van een stemming, impuls of een vorm van gedrag. Het enthousiasme is in deze fase echter niet meer individueel. De tweede fase wordt gekenmerkt door een tijd waarin sprake is van de popularisatie van onrust en ontevredenheid en een tijd waarin de ontevredenheid van de mensen resulteert in de ontwikkeling van collectief enthousiasme. Maar hoe verhoudt dit zich tot de empirie van de te onderzoeken casus? In deze paragraaf zal een beschrijving worden gegeven van de gebeurtenissen die zich in de populaire fase van het revolutionaire proces hebben voorgedaan.

Aanloop naar de dag van woede

Op dinsdag 25 januari 2011 kwamen de Egyptenaren massaal in verzet tegen het regime van hun president. In grote steden zoals Cairo, Alexandrië en Suez werd geprotesteerd. De dag werd bekend als de Dag van Woede. In de aanloop naar de dag van woede werden in diverse steden 'kleine' demonstraties gehouden. Deze kleine demonstraties duiden op een verhoogd niveau van onrust en extase maar ook op een bepaald organisatieniveau van het massagedrag. Deze spanningen lijken te zijn losgeweekt door de massaprotesten in Tunesië. De protesten in Tunesië richtten zich tegen de hoge werkloosheid, corruptie censuur en tegen het machtsmisbruik van president Zine el Abdine Ben Ali. Als gevolg van aanhoudende protesten ontvluchtte Ben Ali het land op 14 januari 2011. Directe aanleiding van de protesten in Tunesië is de zelfverbranding van Mohammed Bouazizi. De jongeman had een universitair diploma op zak, maar nadat hij geen werk vond, startte hij met de verkoop van groente en fruit. Omdat Bouazizi hier geen vergunning voor had werd zijn koopwaar door politie in beslag genomen. Hij diende vervolgens een klacht in, maar vond geen gehoor. De jongeman zag ten einde raad geen andere oplossing dan zichzelf op 17 december 2010 met benzine te overgieten en zichzelf in brand te steken.

De Jasmijnrevolutie lijkt een invloed te hebben op de verhoogde activiteit van 'milling'. Diverse betrokkenen gaven in media aan dat de jasmijnrevolutie hun hoop gaf. *We couldn't believe our eyes,*" geeft de 27 jarige Shamad aan. *"I'm so proud of the Tunisian people. When you see a friend or brother succeeding in some great struggle, it gives you hope, hope for yourself and hope for your country"* (Shenker, 2011). Ook politiek analist Amar Ali Hassan legt dit verband. *"We started saying 'enough' in Egypt six years ago, but we didn't go very far with the slogan. Tunisia has inspired us to take it to the next level"*, aldus Amar Ali Hassan (Afify, 2011). In de aanloop naar de dag van woede lijken activisten steeds bewuster te worden van wat zij aan het doen zijn. Oppositie groepen kondigde 25 januari 2011 aan als een revolutionaire dag, die samen zou vallen met de Nationale Politie Dag. Het

doel was om tegen politiemisbruik te protesteren voor het ministerie van binnenlandse zaken (Afify, 2011). Al snel blijken de eisen van organisatoren te zijn verruimd. Men eiste nu het ontslag van de minister van buitenlandse zaken, het instellen van een minimumloon, het einde van de noodtoestand en een ambtslimiet van twee jaar voor de president (Affiy, 2011). Onvrede en onrust lijken dus niet meer willekeurig en doelloos. Dit blijkt uit onder andere mediaberichten. *"In every neighbourhood in the country there is a pressure point which the government is afraid of and which will be brought to the surface on Tuesday"*, geeft Ahmed al-Gheity aan, een 23-jarige arts en een van de regionale organisatoren van de dag van woede (Shenker, 2011). De doelen en wensen die in deze fase worden uitgesproken door politieke activisten waren in de vorige fase afwezig. Activisten zoals al-Gheity leken vrij zeker van hun zaak en probeerden dit ook over te brengen aan anderen. Hopper geeft in zijn benadering aan dat activisten een sociale of revolutionaire mythe proberen te creëren. Om onrust en ontevredenheid te mobiliseren en tot actie te drijven dienen individuen namelijk te geloven dat zij op weg zijn naar een nieuwe orde. Mohamed Adel, woordvoerder voor de 6 april beweging, sprak op 24 januari zijn hoop uit. Volgens hem zouden de protesten op 25 januari anders zijn vanwege het aantal participanten. *"It will be the start of something big"* (Afify, 2011). Om individuen te mobiliseren en te drijven naar actie publiceerde activiste Asmaa Mahfouz op 18 januari een video op Youtube. In de video riep Asmaa haar landsgenoten op om haar te vergezellen naar het Tahrirplein op 25 januari om hun fundamentele rechten op te eisen. Een enkele citaat uit de video: *"Your presence with us will make a difference, a big difference. Talk to your neighbors, your colleagues, friends and family, and tell them to come. They don't have to come to Tahrir Square. Just go down anywhere and say it, that we are free human beings"*. De video verspreidde zich razendsnel en veel internetactivisten en jongeren plaatsten de video op hun Facebook pagina (El-Naggar, 2011). Het organiseren van een demonstratie tegen politiemisbruik breidde zich met een virale snelheid uit tot de voordracht van revolutionaire eisen door de oppositionele activisten. De verspreiding van deze revolutionaire stemming verliep razendsnel. Volgens Hopper kan deze verspreiding ook beter worden omschreven als sociale besmetting en collectieve opwinding. Dit proces lijkt zich vooral af te spelen op het internet en via lokale traditionele media. The Guardian meldt op 23 januari 2011 dat zich tachtigduizend sympathisanten hebben aangesloten bij de evenementen Facebook pagina. Allen die zich op deze pagina aanmelden leken daarbij maar één doel voor ogen te hebben: het einde van een tijdperk waarin Hosni Moubarek en zijn regime het land met harde hand bestuurden.

De protesten

Na een hectische week, waarbij talloze activisten hebben getracht zoveel mogelijk participanten te bereiken, breekt de dag van woede aan. Aljazeera meldt dat de demonstratie relatief kalm oogde totdat er na een paar uur door de politie werd ingegrepen. Het gebruik van traangas en waterkanonnen werd ingezet om demonstranten aan te vallen (Aljazeera, 2011). Een woordvoerder van een ziekenhuis in Suez meldt niet veel later dat er twee dode lichamen naar het ziekenhuis zijn gebracht. Eén van deze betogers zou volgens de woordvoerder zijn overleden aan de gevolgen van het inademen van traangas. Een andere betogers zou zijn geraakt door een steen. De minister van binnenlandse zaken komt uren later met een verklaring waarin hij de Moslim Broederschap de schuld geeft van de rellen, een claim die de Moslim Broederschap ontkent. Naar schatting tienduizenden Egyptenaren gingen in Caïro en andere Egyptische steden de straat op om het aftreden van de regering te eisen (Dool, van den, 2011). De regering neemt stevige maatregelen door de oproerpolitie in grote getalen op de been te brengen. Daarnaast kondigde minister van binnenlandse zaken op 26 januari 2011 een verbod op samenscholing af. Ondanks waarschuwingen van de autoriteiten blijven burgers dagen na de dag van de woede de straat betreden om het vertrek van president Moubarek te eisen. Dit leidde tot bloederige confrontaties die talloze demonstranten en politieagenten het leven heeft gekost. Op 27 januari 2011 ontstaan de eerste geruchten over Hosni Moubarek en zijn naasten. Zo verschenen diverse geruchten op het internet waarin gesteld werd dat de zoon van Moubarek gevlucht was naar het buitenland. Een woordvoerder van de regeringspartij ontkende dit niet veel later. In Suez kwamen die dag een aantal honderd bedoeïenen en politieagenten in een kogelregen terecht, hierbij kwam een 17-jarige man om (Aljazeera, 2011). Ook op 28 januari vielen vele doden en gewonden in steden zoals Suez en Caïro. Een opvallend feit is dat internetgebruikers op 28 januari meldden dat het internetnetwerk plat lag en dat het mobiel verkeer ook stil werd gelegd in een poging om de protesten te temperen. Maar ondanks het feit dat Moubarek op 28 januari 2011 aankondigde dat hij de regering had gevraagd om op te

stappen, bleven de protesten zich massaal aanhouden. Hopper heeft het in zijn benadering over het verlies van vertrouwen in zichzelf aan de kant van de leiders. De aankondiging van Moubarek lijkt het begin van het verlies van vertrouwen in zijn regime. Toch weigert Moubarek na aanhoudende onrust en onvrede af te treden. De overheid probeerde op diverse manieren tegenwicht te bieden. Door bijvoorbeeld het treinverkeer stil te leggen en internettoegang te bemoeilijken probeerde Moubarek de demonstraties de kop in te drukken. De Egyptische demonstranten waren echter eveneens volhardend en bleven de ingestelde avondklok negeren. Deze volhardendheid bleek ook uit het aantal demonstranten dat zich op 30 januari 2011 verzamelde op het Tahrirplein. Aljazeera meldde dat 250.000 demonstranten op de been waren in de hoofdstad. De toename van het aantal participerende burgers kan onder andere betekenen dat steeds meer burgers zijn gaan geloven in een nieuwe orde. Verder toont de volhardendheid van burgers aan dat er sprake is van een groeps Moraal. De groep demonstranten werd steeds groter en deze vele duizenden burgers streefden maar naar één doel, het vertrek van hun president. Rob Vreeken, een journalist die ten tijde van de demonstraties in Cairo was, berichtte over straten rondom het Tahrirplein die druk bezet waren. Volgens de journalist was er ondanks deze drukte nog voldoende ruimte voor feestelijkheid. Zo sprak hij over de winkelstraat Talaat Hakb waar speakers op een balkon werden geïnstalleerd. Populaire Egyptische liedjes zoals 'Waarom is de zee gelukkig' en 'Ik zweer bij de hemel dat dit mijn land is' werden beluisterd en betogers klaptten, zongen en dansten mee (Volkskrant, 1 februari 2011). Ook uit beelden en foto's van Aljazeera lijkt er een saamhorigheid te heersen onder de menigte. Zo doken er beelden op van burgers die elkaar in de strijd met de politie verdedigden, burgers die gezamenlijk op het Tahrirplein sliepen en vrijwilligers die dekens en voedsel uitdeelden.

5.2.1 Mobilisatie

Alvorens er zal worden ingegaan op de berichtgeving van nieuwe en traditionele media in de populaire fase zal deze subparagraaf gewijd worden aan de politieke mobilisatie van burgers. Mobilisatie vormt immers een van de bouwstenen van het mobilisatiemodel. Allereerst zal in kaart worden gebracht welke mobiliserende actoren en mobilisatieprocessen in de empirie zijn waar te nemen. Vervolgens zal aan de orde komen onder welke omstandigheden zij hun zienswijze hebben proberen te propageren. Ten slotte zal bondig worden ingegaan op wijze waarop het probleem is gedefinieerd in de populaire fase.

Mobiliserende actoren

De Egyptische revolutie kent een non-lineair en chaotisch karakter. De populaire fase van massa opwinding is een tijd waarin sprake is van de popularisatie van onrust en ontevredenheid en een tijd waarin de ontevredenheid van de mensen resulteert in de ontwikkeling van collectieve actie. Maar een interessante vraag blijft natuurlijk: waar is het begonnen? En hoe heeft dit proces zich voltrokken? Een literaire zoektocht leidt naar *Ahmed Maher*, volgens vele 'de echte vader van de revolutie'. *The Egyptian revolt was years in the making. Ahmed Maher, a 30-year-old civil engineer and a leading organizer of the April 6 Youth Movement, first became engaged in a political movement known as Kefaya*, schrijven David Sanger en David Kirkpatrick in The New York Times. De 6 april beweging van Ahmed Maher komt voort uit de groep Youth for Change, de jeugdafdeling van Kefaya. De beweging werd in maart 2008 opgezet na een staking op 6 april bij de textiel fabrieken in Mehalla al-Kubbra. Ahmed, die begon met een blog, startte een Facebook-pagina en deed oproepen om de stakers bij te staan met dekens, tenten en juridische hulp. Volgens Ahmed had de pagina in zeer korte tijd 70.000 leden. Ondanks voortdurende repressie en intimidatie door de Egyptische overheid bleef de beweging acties aankondigen. Een voorbeeld hiervan is een conferentie tegen de regeringspartij in 2008 tijdens een Iftar³ in de Ramadanmaand. Ook riep de beweging in 2009 op tot een herhaling van de staking in 2008 en het dragen van zwarte kleding, deze oproep resulteerde echter in een uitgestorven Cairo (Heijmans, 2011). Wat duidt op een zeer belangrijke rol van Ahmed - en zijn beweging - zijn verschillende oproepen van deze beweging om te demonstreren op de Nationale Politiedag. Volgens Ahmed was het inderdaad de 6 april beweging, die in 2009 en 2010 voor het eerst demonstreerde op de Nationale Politiedag - in 2009 waren er volgens hem 500 deelnemers, in 2010

³ Iftar is de maaltijd die gedurende de vastenmaand ramadan door moslims genuttigd wordt na zonsondergang

zo'n 1000 (Heijmans, 2011). Er kan dus gesteld worden dat de 6 april beweging aanvankelijk de mobiliserende actor was, die onder de vlag van verzet - tegen het machtsmisbruik - burgers wist te mobiliseren voor kleine acties.

Ahmed stuitte in 2008, kort na de oprichting van de 6 april beweging, op een website. De website, Academy for change, maakte reclame voor de methodes van geweldloos verzet. Dit waren onder meer de methoden waarmee de 'Otpor' beweging in Servië Milosevic wist te verjagen. De beweging begon vervolgens te experimenteren met een ander soort demonstraties en het mobiliseren van volkswijken. *'We gingen de wijken in probeerden van alles, zingen, feesten organiseren, toneelstukjes opvoeren. Ook probeerden we een soort alternatieve demonstraties uit in plaats van de traditionele manier. Buiten Cairo experimenteerden we bijvoorbeeld met flash mobs. Zo zongen we op het strand in Alexandrië en lieten we vliegers op. We werden de volgende dag alweer opgepakt. Maar het werd langzamerhand een steeds groter succes. In 2010 stonden we bekend als 'al-Ahl al-magnoun', het stelletje gekken, en hielden we elke week wel ergens zo'n betoging'*, aldus Ahmed Maher.

Een jonge manager van Google, Wael Ghoneim, creëert in juli 2010 een nieuwe Facebook-groep ter nagedachtenis aan Khalid Said, een blogger die onder verdachte omstandigheden stierf nadat hij gearresteerd werd door de politie. Ook de Facebook-pagina "We are all Khalid Said" weet in korte tijd duizenden leden te werven. In 2010 besluiten de 6 april beweging en de groep rondom Facebook-pagina "We are all Khalid Said" samen te werken en de krachten te bundelen. In december, niet lang na het besluit om samen te werken, ziet men in Egypte de situatie in Tunesië omwentelen. De massaprotesten in Tunesië zijn volgens Ahmed Maher vanaf dat moment een inspirerend voorbeeld. Een trigger. *'We besloten toen dat iedereen mee moest werken'*, aldus Ahmed Maher (Heijmans, 2011) Volgens Maher zijn er vanaf 15 januari bijeenkomsten met allerlei groeperingen, zoals de groep van Elbardei, de Khalid Said-groep, het Democratisch Front van Osama Ghazali Harb en de jongeren van de Moslim broederschap. De samenwerkende groeperingen besluiten op de nationale politiedag 'toe te slaan' en probeerden daarvoor zoveel mogelijk sympathisanten te rekruteren. Het succes van hun inspanningen en de effectiviteit van de geplande protesten op 25 januari was immers volledig afhankelijk van het aantal sympathisanten die zij tot *actiemobilisatie* konden overhalen.

De 6 april beweging is op dit moment uitgegroeid tot een interessante speler in het veld en bevindt zich in een grijs gebied. Want bevindt deze actor zich op microniveau of op mesoniveau? Het antwoord hierop is vrij moeilijk te geven. Toch zal er in dit onderzoek worden uitgegaan van een speler op microniveau. De reden hiervoor is dat de 6 april beweging zich sinds de oprichting nog niet voldoende heeft weten te vestigen als mesomobiliserende actor. Onder het autoritair regime heeft de oppositionele beweging namelijk niet voldoende tijd en vrijheid gehad om zich te ontwikkelen tot een speler op mesoniveau. De Facebookpagina van Wael Ghoneim is duidelijk een speler op het micromobiliserende niveau. De jonge manager van Google besluit zijn bestaande netwerk in te zetten om zoveel mogelijk burgers over te halen tot consensusmobilisatie én actiemobilisatie. De bewegingen die zich later aansluiten zoals het Democratische Front van Osama Ghazali Harb en de groep van Elbardei zijn actoren op mesoniveau. Tenslotte is er een actor op macroniveau te vinden, te weten: de moslim broederschap. Bij de parlementsverkiezingen in Egypte van november en december 2005 was de Broederschap nog illegaal, maar leden konden zich wel onafhankelijk kandidaat stellen voor deze verkiezingen. Op deze manier behaalde de Broederschap 88 zetels - 20% van het totaal - en vormde daarmee het grootste en belangrijkste oppositionele blok in het Egyptische parlement, tegenover de autoritaire regeringspartij 'de Nationale Democratische Partij'. In het kader van de beschreven micro-meso- en macromobilisatie is er nog een bijzondere vorm van micromobilisatie te bemerken. De 26 jarige Egyptische Asmaa Mahfouz maakt op 18 januari 2011 gebruik van een videoblog om haar boodschap over te brengen. In deze video riep Asmaa haar landgenoten op om haar op 25 januari te vergezellen naar het Tahrirplein om hun fundamentele rechten op te eisen. Dit doet Mahfouz op een gepassioneerde en openhartige wijze. Toch lijkt zij in haar videoboodschap een bewuste keuze te hebben gemaakt voor de wijze waarop zij haar boodschap wil overbrengen. Zo is te zien dat de activiste volledig herkenbaar in beeld verschijnt, een zeer ongebruikelijke keuze voor een Egyptische activiste. Maar het risico dat de volledig herkenbare Asmaa Mahfouz neemt om haar standpunten kenbaar te maken versterkt de kracht van haar boodschap. De keuze van Mahfouz om herkenbaar in beeld te verschijnen is niet de enige bewuste keuze die zij heeft gemaakt voor het overbrengen van

haar verhaal. Zij kiest bij het vertellen van haar verhaal voor een kader waarin zij selecteert, organiseert, benadrukt en koppelt.

"These self-immolaters were not afraid of death but were afraid of security forces. Can you imagine that? Are you going to kill yourselves, too, or are you completely clueless? I'm going down on January 25th, and from now 'til then I'm going to distribute fliers in the streets. I will not set myself on fire. If the security forces want to set me on fire, let them come and do it."

"If you think yourself a man, come with me on January 25th. Whoever says women shouldn't go to protests because they will get beaten, let him have some honor and manhood and come with me on January 25th."

"Whoever says it is not worth it because there will only be a handful of people, I want to tell him, "You are the reason behind this, and you are a traitor, just like the president or any security cop who beats us in the streets."

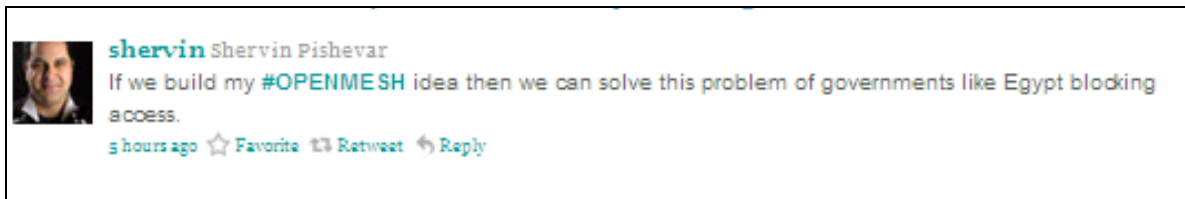
"Your presence with us will make a difference, a big difference. Talk to your neighbors, your colleagues, friends and family, and tell them to come. They don't have to come to Tahrir Square. Just go down anywhere and say it, that we are free human beings. Sitting at home and just following us on news or Facebook leads to our humiliation, leads to my own humiliation. If you have honor and dignity as a man, come. Come and protect me and other girls in the protest. If you stay at home, then you deserve all that is being done, and you will be guilty before your nation and your people. And you'll be responsible for what happens to us on the streets while you sit at home (Youtube, 2011)."

Het eerste wat opvalt is dat Mahfouz in haar verhaal bewust ingaat tegen de heersende moraliteit. Ze spreekt mannen aan op hun mannelijkheid en laat hen geen andere optie over dan 'haar' te komen beschermen op 25 januari 2011. Verder spreekt zij alle Egyptenaren aan op hun waardigheid en verantwoordelijkheid. Eenieder die niet komt opdagen is volgens Mahfouz verantwoordelijk voor de misdaden die worden begaan door het regime van Moubarek. Mahfouz maakt daarbij gebruik van krachtige termen als 'verrader', 'eer' en 'mannelijkheid'.

In haar verhaal:

- Benadrukt zij de kracht van elk individu, 'Your presence with us will make a difference, a big difference';
- Onderkent zij de kracht van interpersoonlijke communicatie en vraagt daarom aan eenieder om haar boodschap te verspreiden;
- Bestrijdt en veroordeelt zij passiviteit en negativiteit door dit te koppelen met haar en andermans vernedering. 'Sitting at home and just following us on news or Facebook leads to our humiliation, leads to my own humiliation';
- Vermijdt zij een indringende politieke analyse en 'bespeelt' zij de kijker door haar doortastende en overtuigende houding en simpele triggerende woorden;
- Brengt zij de boodschap ongecompliceerd, krachtig en 'zwart-wit' over: 1) Je doet mee op 25 januari of je zegt haar boodschap voort 2) je bent verantwoordelijk en schuldig voor alle leed dat staat te gebeuren en een verrader.

Maar dit is niet de enige vorm van micromobilisatie die in de Egyptische casus valt waar te nemen. Nadat de Egyptische regering het internet op 28 januari blokkeert vanwege de grootste protesten op die dag werkten hackers over de hele wereld samen om een oplossing te vinden. Deze hackers ontwikkelden software waarmee laptops in goedkope internetrouters veranderd konden worden om zo Egyptische burgers in staat te stellen om zichzelf te organiseren. Deze actie ontstond bij Shervin Pischevar, een ondernemer uit Californië. Door een bericht op Twitter te plaatsen vroeg Shervin anderen om hulp.

Afbeelding 5.1: Oproep Shervin via Twitter (Bron: Twitter, 2011)

De oproep van Shervin werd over heel de wereld verspreid en over de hele wereld boden ingenieurs en technici hem aan om te helpen. Shervin zegt het volgende over zijn ‘Open Mesh’ initiatief: *“The idea is that if the government takes down the backbone for the internet in a country (like Egypt has done), takes down the mobile cellular networks and potentially the fixed line communications line there has to be other ways for people to communicate. Some of these ideas include coming up with ad hoc mesh networking solutions in a city or nation to support peer-to-peer communications. You could have simple ideas like people communicating over bluetooth on their mobile phones (even if the mobile network is shutdown) as has happened in Iran and now Egypt. You could have WIMAX pumped in via ships in international waters powered by satellite internet connections pointed to nearby cities. You could have mobile routers in backpacks, cars and rooftops all interconnecting to create a further mesh solutions”* (Tsotsis, 2011). Een van de eerste reacties die Shervin ontving was van Gary Jay Brooks, een directeur van een technisch bedrijf in Traverse City, Michigan. Brooks zette een website op en startte met het benaderen van ingenieurs over heel de wereld. Brooks zegt zelfs in contact te zijn geweest met ‘wireless’ ingenieurs in Egypte. Deze ingenieurs zouden de software verspreiden onder de Egyptische bevolking. *“In less than 48 hours, we put a program together and distribute it via CDs or USB thumb drives,”* aldus Brooks.

Mobilisatie onder een autoritair regime

Het mobilisatieproces heeft in de populaire fase een sterk bottom-up verloop gehad, waarbij jonge activisten een zeer belangrijke rol hebben gespeeld. Het voornaamste doel van deze mobiliserende actoren was om een statement te maken door middel van luid protest. Om luid protest mogelijk te maken zijn de mobiliserende actoren sterk afhankelijk van actie door de te mobiliseren groep. Het creëren van mobilisatiepotentieel is de eerste stap die daarbij genomen wordt. Het mobilisatiepotentieel verwijst naar die mensen in de maatschappij die gemobiliseerd zouden kunnen worden door de sociale beweging. Het mobilisatiepotentieel kan ook gezien worden als het resultaat van campagnes waarin de zienswijze van een beweging wordt gepropagandeerd. Het propaganderen en bediscussiëren van deze zienswijze zou doorgaans gebeuren in de publieke sfeer van een samenleving. Vroeger waren dit bekende fysieke plaatsen zoals de pleinen en parken, de cafés en buurthuizen, de danspaleizen en de wekelijkse markt (Oldenburg 1989). Echter blijkt in de Egyptische casus van een openbare sfeer, zoals Habermas deze beschrijft, geen sprake. Habermas (1962) stelt dat in een openbare sfeer sprake moet zijn van algemene toegankelijkheid, open agenda, redelijke discussie en maatschappelijke en constitutionele condities ter bescherming van kolonisering door markt en staat. Bij het analyseren van de Egyptische ‘revolutie’ moet in het oog gehouden worden dat men zich onder een autoritair regime bewoog. Van een open agenda, redelijke discussie en vooral bescherming van kolonisering door markt en staat was geen sprake. De mobiliserende actoren bewogen zich dus onder een autoritair regime dat niet open stond voor kritiek en tegenspraak. Als gevolg hiervan blijkt er sinds 2004 een blogtraditie te zijn opgebouwd in Egypte (Tamimi, 2011). Jonge Egyptenaren probeerde middels bloggen het informatiemonopolie van het regime te doorbreken. Naast de officiële staatsberichten verspreidde deze bloggers informatie die veel Egyptenaren herkende als hun dagelijkse realiteit. Sociale media fungeerde vooral in de beginfase van de sociale beweging als hét kanaal om informatie te vinden. Egyptische burgers waren niet langer passieve consumenten van traditionele media. Maar niet alleen onafhankelijke en oppositionele informatievoorziening werden mogelijk gemaakt door nieuwe media. Het had ook tot gevolg dat nieuwe media - zoals Facebook in deze casus - de zichtbaarheid en bekendheid van oppositionele bewegingen beïnvloedde. Zonder berichtgeving kan er immers geen georganiseerd protest van de grond komen.

De jonge mobiliserende actoren richtten zich in eerste instantie op internetgebruikers. De reden hiervoor kan onder andere worden gezocht in de laagdrempeligheid en de anonimiteit van het internet.

Maar kan er in deze casus ook gesproken worden van een virtuele publieke sfeer die recht doet aan de publieke sfeer waar Habermas over spreekt? Allereerst kan ondanks het feit dat er in Egypte 20,136 miljoen internetgebruikers zijn en 7,29 miljoen Facebookgebruikers niet gesproken worden van algemene toegankelijkheid (Internet World Stat, 2011). Internet is namelijk niet voor iedereen toegankelijk. Zo was 29,3% van de Egyptische bevolking analfabeet in 2006, voor deze groep is internet vanzelfsprekend minder toegankelijk (Unesco, 2006). Maar ook de voorwaarde open agenda kan bekritiseerd worden. Ondanks een bepaalde mate van anonimiteit is het internet niet helemaal anoniem. Het bespreken van gevoelige onderwerpen of het organiseren van tegengeluid heeft in Egypte vaak geleid tot intimidatie en zelfs gevangenisstraffen. Desalniettemin is in de praktijk gebleken dat het internet een medium van nabijheid en een medium van tegenspraak is. Mobiliserende actoren richtten zich vanwege deze kwaliteiten van het internet op internetgebruikers. De doelgroep actieve internetgebruikers bestaat volgens statistieken voor een groot deel uit jonge mannen tussen de 20 en 30 jaar (Tamimi, 2011). Met het bereiken van internetgebruikers wordt dus een jonge generatie bereikt. Ondanks veelvuldige intimidatie door de overheid lijken deze jongeren het minst besmet door angst voor de dictatoriale onderdrukking. Dit blijkt onder andere uit de vreedzame demonstraties die al ver voor 25 januari 2011 werden voorbereid door de relatief jonge 6 april beweging.

Bij het aanmaken van de Facebookpagina's van de 6 april beweging en 'we are all Khaled Said' bleek al heel snel dat de initiatoren veel succes hadden met het bereiken van jongere Egyptenaren en het propaganderen van hun zienswijze. Veel Facebookgebruikers meldden zich in korte tijd aan op de Facebookpagina's. Zo slaagde de 6 april beweging er in het verleden in om 80.000 demonstranten te mobiliseren tegen de stijging van voedselprijzen. Het netwerk dat via onder andere Facebook was opgebouwd speelde hierbij een cruciale rol. Onder de omstreden Egyptische uitzonderingswet was het niet toegestaan om met meer dan vijf mensen samen te komen zonder dat men hiervoor toestemming kreeg. "*In the absence of such permits, these demonstrations and sit-ins will be dealt with in a legal manner and those beyond the law will be arrested,*" Aldus Ismail Shaa'er, Hoofd van de veiligheidsdienst in Cairo (Aljazeera, 2011). De Facebookgebruikers overtraden dit verbod massaal. Het internet bleek de meest veilige 'publieke ruimte'. Toch is hier een kanttekening op zijn plaats. Het mes van nieuwe media snijdt aan twee kanten en internet is daarom geen inherent democratisch medium. Het bloggen over de autocratische machthebbers blijft in sommige gevallen niet onbestraft: bloggers werden geïntimideerd, gestraft en gemarteld. Van volledige straffe- en risicoloze mobilisatie was geen sprake in Egypte.

Reframing in de populaire fase

In het uitdragen van een bepaald onderwerp als een politiek relevant onderwerp, definiëren en herdefiniëren mensen de vorm en inhoud van dit onderwerp. *Framing* is een proces van bewust kiezen van een bepaald kader voor het selecteren, organiseren, benadrukken en koppelen van elementen van een onderwerp waarmee een complexe werkelijkheid beheersbaar en dus begrijpbaar wordt gemaakt. Een frame wordt ook wel beschreven als een '*account of ordering that makes sense in the domain of policy and that describes the move from diffuse worries to actionable beliefs*' (Hajer & Lawes, 2006:257).

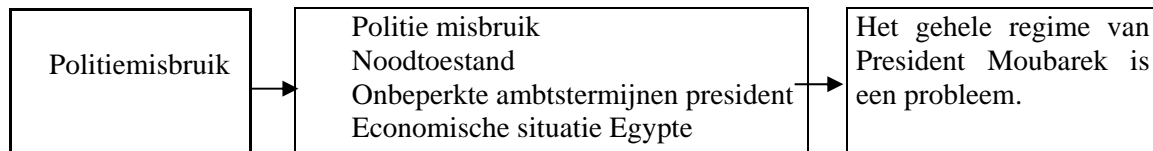
In de Egyptische casus blijkt de inhoud en vorm van het onderwerp meerdere malen te zijn bijgesteld. Men begint met het bekritisieren van *politiemisbruik* en het verantwoordelijk stellen van het *ministerie van Binnenlandse zaken*. Activisten roepen burgers op om voor het ministerie van Binnenlandse zaken te demonstreren met een duidelijke eis: het ministerie van Binnenlandse zaken dient orde op zaken te stellen en een oplossing te vinden voor het verregaande politiemisbruik in Egypte. "Opposition groups called last week for collective action in front of the Ministry of Interior in downtown Cairo to protest violations committed by the police" (Al masr Alyoum, 23 januari 2011).

Een dag later komt in dezelfde krant naar voren dat herdefiniëring van het probleem heeft plaatsgevonden. Het probleem wordt nu breder getrokken en men ziet nu ook de noodtoestand, de onbeperkte ambtstermijnen van de president en de economische situatie van het land als een probleem. Herdefiniëring van het probleem neemt met zich mee dat er ook een behoorlijke verschuiving is te zien in de oplossingen die men voor ogen heeft. Organisatoren van de protesten in Egypte eisen op 24 januari het ontslag van de minister van Binnenlandse zaken, het instellen van een minimumloon, het einde van de noodtoestand en het beperken van de ambtstermijn van de president. Wat echter niet

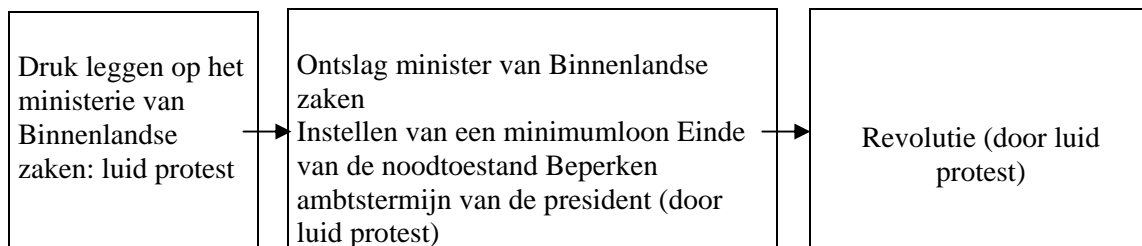
verandert is de wijze waarop deze organisatoren hun oplossingen willen bereiken, men roept nog steeds alle Egyptische burgers op om te demonstreren op de Nationale politiedag.

Een dag na de laatste herdefiniëring van het probleem breekt de eerste protestdag aan. Op 25 januari 2011 blijken organisatoren uiterst verrast door de omvang van de protesten. Wat bedoeld was als een ‘flashmob’ pakte veel groter uit. Deze dag gaf organisatoren, jongeren uit de middenklasse, maar weldra burgers uit alle leeftijden en standen een idee: wat in Tunesië is gebeurd kunnen wij ook. Dit besef leidt tot de laatste herdefiniëring van het probleem. De omwenteling van de situatie in Tunesië in combinatie met de opkomst van burgers op 25 januari 2011 zijn dus directe aanleiding voor de definitie van het laatste frame. Vanaf 25 januari ziet men het gehele politieke systeem als een probleem. De mobiliserende actoren eisen het vertrek van het 30 jaar oude dictatoriale regime van Moubarek, en eisen het einde aan de stagnatie die dat regime in Egypte op alle fronten heeft veroorzaakt. Hosni Moubarek, als verpersoonlijking van onderdrukking en verstarring, moet weg. Ook hier verandert de wijze waarop de organisatoren hun oplossingen willen bereiken niet. Het oproepen van burgers om te demonstreren is nog steeds de strategie die deze organisatoren aanhouden om hun eisen kracht bij te zetten.

Herdefiniëring probleem:

Herdefiniëring oplossing:

5.2.2 Media

In de vorige subparagraaf is beschreven welke mobiliserende actoren en mobilisatieprocessen in de populaire fase zijn waar te nemen. In deze subparagraaf staat de berichtgeving van media tijdens de populaire fase centraal. Allereerst zal bekeken worden hoe nieuwe media bericht hebben gegeven van de gebeurtenissen in Egypte. Er wordt afgesloten met het in kaart brengen van de berichtgeving van traditionele media in de populaire fase.

Nieuwe media

De rol van nieuwe media heeft in dit onderzoek al eerder de revue gepasseerd. Zo blijkt dat nieuwe media - en sociale media in het bijzonder - door mobiliserende actoren werd gebruikt om mobilisatiepotentieel te creëren. Verder blijkt ook dat het internet een extra belangrijke rol speelde omdat deze mobiliserende actoren zich onder een autoritair bewind bewogen. Gezien de context waarbinnen het protest vorm en inhoud kreeg zal in deze paragraaf aandacht worden besteed aan de bijzondere rol van nieuwe media. Allereerst zal worden bekeken hoe nieuwe media (Facebook en Youtube) werden gebruikt door mobiliserende actoren en de gemobiliseerde groep. Vervolgens zal aandacht worden besteed aan de macht van deze media. Over welke kwaliteiten beschikken nieuwe media en hoe hebben deze kwaliteiten bijgedragen aan een succesvolle mobilisatie?

Al eerder in dit onderzoek is gesproken over het gebruik van Facebookpagina's zoals "We are all khalid Said" en "The 6 april movement" om een mobilisatiepotentieel te creëren en deze ook tot

actiemobilisatie te bewegen. Om het mobilisatiepotentieel te vergroten dient de sociale beweging sympathie en steun te verwerven voor hun doelen (consensusmobilisatie). Vervolgens dient de beweging haar sympathisanten, te bereiken zodat zij ook daadwerkelijk het doel van mobilisatiepogingen zijn. Het bereiken van deze ‘sympathisanten’ gebeurt volgens Klandermans (1989) door het vormen en activeren van wervingsnetwerken. Deze netwerken blijken in de voorfase van de revolutie voornamelijk middels Facebook te zijn gevormd. Dit netwerk maakt verspreiding van cognitieve ontevredenheid mogelijk omdat leiders en activisten met gewone burgers in aanraking komen. Daarmee kan men niet alleen het mobilisatiepotentieel vergroten maar burgers ook daadwerkelijk tot actie overhalen. Netwerken zoals Facebook zijn vooral interessant omdat ze een vrij toegankelijk en flexibel karakter hebben. Vooral de eerder besproken maatschappelijke en politieke context in de Egyptische casus maakte het internet een aantrekkelijk medium. Onder de omstreden Egyptische uitzonderingswet was het bijvoorbeeld niet toegestaan om met meer dan vijf mensen samen te komen zonder dat men hiervoor toestemming kreeg. Leden die elkaar niet of nauwelijks kennen worden door Facebook in staat gesteld om bepaalde informatie met elkaar te delen. Castells (1996:412) spreekt hier van virtuele organisatiepatronen die gezien moeten worden als “the material organisation of loosely coupled, time-sharing social practices that work through flows of information, images, sounds, symbols and interaction. Het gebruik van internet werd door zijn anonimiteit laagdrempelig en dus aantrekkelijker voor zowel de mobiliserende actoren als de te mobiliseren groep. De laagdrempeligheid van nieuwe media – veroorzaakt door anonimiteit - wordt goed verwoord door Ahmed Saleh, een van de vijf administratoren van de ‘we are all khalid Said’ Facebookpagina. *“In that world, if you could use tech tricks to maintain anonymity, you could mobilize more freely than in public, where you were likely to be watched by police. You could set up decoy events and change them on a moment's notice, you could spread your message to other countries, you could believe that another type of Egypt was possible. And then you could bring it into reality”* (CNN, 2011).

Dit zijn echter niet de enige kwaliteiten van netwerken als Facebook, ze hebben tevens een interessant mobilisatiepotentieel. De oproep tot demonstraties op 25 januari verspreidde zich in zeer korte tijd en bereikte vele internetgebruikers. Mohamed Magdy, 21 jaar en student Fysiotherapie in Cairo, verteld over de eerste geluiden van de protesten op 25 januari 2011. *“Ik sprak liever niet met mensen over de wijze waarop de politie met mensen omging. Ik durfde geen kritiek te uitten omdat je niemand kon vertrouwen. Alleen met familie durfde ik dat. Op 17 januari 2011 kwam ik op de Facebookpagina ‘We are all Khalid Said’ en hoorde ik voor het eerst dat er demonstraties gepland stonden. Op de Facebookpagina las ik over de protesten en kon ik met leeftijdgenoten informatie uitwisselen. Omdat er zoveel mensen spraken over 25 januari was ik niet meer bang om te zeggen wat ik vond. Ze konden ons toch niet allemaal pakken?”* aldus Mohamed Magdy. Ook Mohamed Nageb, een 25 jarige ingenieur, ziet diverse oproepen om te demonstreren op de Facebookpagina van de 6 april beweging. *“We waren ons manier van leven zat. Al vanaf 2004 begonnen groepen Egyptenaren gebruik te maken van Facebook. Ik was een van hun. We discussieerden over ons leven en de slechte behandeling door bijvoorbeeld de politie. Ik ben nooit gepakt en heb nooit problemen gehad, ondanks mijn kritische geluiden op het internet. Dat gebeurde alleen met de grote vissen zoals Asmaa Mahfouz en Ahmed Maher. Maar ik moet zeggen dat Facebook en internet alleen een rol speelde bij het verspreiden van informatie zoals video's en foto's. Deze revolutie is gemaakt door het volk, niet door Facebook. Nadat ik hoorde over de demonstraties op de Facebookpagina, ben ik niet meer online geweest. Achter mijn computer kon ik niks meer betekenen. Alles gebeurde op straat”* (Mohamed Nageb, 2011). Dit beeld wordt ook door Abdullah Dan Mawar geïllustreerd: *“Via Facebook en Youtube zeiden activisten tegen ons dat we onze rechten moesten opeisen. Maar internet werd afgesloten. We werden aangesproken en opeens was er niks meer, alleen nog maar de straten en de mensen. Deze activisten hielpen ons maar wij moesten de rest doen”* (Abdullah Dan Mawar, 2011). Deze jongeren laten zien dat de Facebookpagina's het publieke beeld en de publieke waarneming van acties en bewegingen beïnvloeden. Zonder politiek actief te zijn en zonder risicovolle activiteiten konden jongeren informatie terugvinden op verschillende Facebookpagina's. Door de laagdrempeligheid is tegenwoordig (bijna) elke burger in staat om zijn mening via internet te ventileren. Omdat burgers hun opinies en suggesties via het internet met elkaar kunnen uitwisselen en/of delen zijn zij geen passieve consumenten meer die aangeboden inhoud alleen verteren. Door nieuwe media is het eenrichtingsverkeer vervangen door tweerichtingsverkeer. Nadine Wahad, een andere administrator

van de Facebookpagina 'We are all khalid said' verteld dat een van de eerste demonstraties van de website – al ver voor 25 januari 2011 - het resultaat was van een suggestie die gedaan werd door een lid van de website. "*The flash mob was an idea that someone posted in the comments -- it wasn't any of ours,*" aldus Wahad (CNN, 2011). Voor opposanten wordt het zelfs mogelijk om problemen en thema's op de 'virtuele agenda' te plaatsen en zich hiermee te ontworstelen van het heersende discours. Asmaa Mahfouz gebruikte niet de website Facebook maar in plaats daarvan uploadde de jonge Asmaa een video op de website Youtube om burgers te mobiliseren en het heersende discours te omzeilen. Door het verbindende vermogen van internet is het voor losgekoppelde individuen zoals Asmaa Mahfouz en Ahmed Maher mogelijk om organisatievormen te doen ontstaan rondom het thema democratie en vrijheid. Het directe resultaat van deze inspanningen was te zien op 25 januari 2011. Duizenden mensen gingen in Cairo en andere steden de straat op. Hier is echter een kanttekening op zijn plaats. De rol van direct interpersoonlijk contact mag in dit proces niet vergeten worden. Al de eerste massapsychologen wisten namelijk al dat emoties in direct interpersoonlijk contact besmettelijk kunnen zijn. Voor een snelle verspreiding van emoties zijn dus niet altijd massamedia nodig. Nog altijd spelen veel communicatieprocessen zich af tussen 'echte' mensen die elkaar tegenkomen in fysieke ruimten. De vijftientigjarige Mohammed Abdelsalam, een student geneeskunde, geeft aan dat de demonstraties voornamelijk zijn verspreid door emoties. "*Mensen verspreidden het nieuws en iedereen wist dat het op dat moment moest gebeuren. De gewone burgers waren de echte helden. Asmaa Mahfouz wist misschien mensen te bereiken met haar filmpje maar ze was tijdens de revolutie nergens te bekennen. Ze gaf tv optredens, dat zijn geen echte helden. Voor mij begon de revolutie dan ook op 28 januari en niet op 25 januari. De mensen hebben de revolutie groot gemaakt van mond tot mond*" (Mohamed Abdelsalam, 2011). De organisatieprocessen van opposanten kunnen dan wel via Facebook en Youtube zijn begonnen, maar dat hoeft dus niet altijd te betekenen dat Facebook en Youtube ook verantwoordelijk zijn voor de snelle verspreiding van emoties en protest. Toch kan wel met zekerheid worden gezegd dat Facebook en Youtube de zichtbaarheid en bekendheid van de oppositionele bewegingen beïnvloed hebben. Zonder berichtgeving en beïnvloeding van openbaarheid kan immers geen omvangrijk verzet tot stand worden gebracht. Daarnaast hebben opposanten door middel van Facebook en Youtube 1) hun zienswijze gepropagandeerd, 2) wervingsnetwerken gevormd en geactiveerd en 3) leden gemotiveerd om mee te doen.

Het gebruik van nieuwe media beperkt zich in de populaire fase niet alleen bij het bekend maken van protesten en het werven van leden door de mobiliserende actoren. Vanaf 25 januari lijkt er iets interessants te gebeuren via het gebruik van nieuwe media. De gemobiliseerde groep houdt de buitenwereld via Youtube en Facebook massaal op de hoogte door videobeelden en foto's te delen. Een voorbeeld hiervan is een video die op 25 januari is gepost door een Youtube account genaamd MFMAegy. De video toont het heldhaftige optreden van een demonstrant die voor een voertuig van de politie blijft staan. Het optreden van deze demonstrant blijkt - uit de reacties die onder de Youtubefilm zijn geplaatst - door velen te worden vergeleken met het optreden van de Tankman op het Tianamenplein in China. Een Egyptische architect, Mahmoud El-Nahas, post eveneens video's en foto's op het internet. Een van deze foto's laat zien dat 30 politieagenten worden omringd door meer dan 2000 burgers. Het signaal dat deze foto's afgeven bij anderen blijkt ook uit verklaringen van verschillende burgers. Zo geeft Abdullah dan Mawar aan dat de beelden en foto's die hij op internet ontving hem hoop en energie gaven. Gehad el Said geeft aan dat de diverse foto's op internet hem boos maakten. "*De eerste beelden op internet lieten een verschrikkelijk beeld zien. Hoe kon Moubarek ons dit aandoen? De foto's bevestigden zijn slechtheid. Maar tegelijkertijd wisten we dat we onze broeders niet alleen konden laten. Iedereen was vastberaden om mee te vechten. Ik was vanaf dat moment niet bang meer. De beelden gaven mij hoop*" (Gehad el Said, 2011). De gemobiliseerde groep probeerden andere burgers te laten zien wat er op de straten gebeurde. Door beelden en foto's te uploaden probeerde ze de realiteit aan de buitenwereld te laten zien. Mohamed Nageb is één van de personen die foto's uploadde via zijn mobiele telefoon. "*Ik was met mijn vrienden de straat opgegaan in Alexandrië op 28 januari 2011. Ik ben daar mijn beste vriend Mahmoud verloren. Hij was pas 19 jaar oud. Ik moest foto's van zijn lijk uploaden om aan thuisblijvers te laten wat er gebeurde. Omdat ik geen signaal had op mijn telefoon zocht ik ergens een internetverbinding. Bij de moskee in Alexandrië kwam ik de nieuwszender RNN tegen en riep alle mensen in de omgeving op, die nog een*

internetverbinding hadden, om het wachtwoord van hun WIFI te halen. Zo kon ik de foto van mijn vermoordde vriend aan de wereld laten zien” (Mohamed Nageb, 2011).

Op 28 januari 2011, een dag die beter bekend staat als ‘vrijdag van de woede’, sloot de Egyptische overheid het internetverkeer in Egypte volledig af. De Egyptische overheid hoopte de demonstraties met deze actie te bedwingen en een sterk signaal af te geven aan de opposanten. Door anderen werd de maatregel echter gezien als een wanhopige maatregel om aan de macht te blijven. De Egyptische overheid onderkent met dit optreden namelijk de discursieve macht van nieuwe media. Ook Abdullah Dan Mawar interpreteerde deze maatregel als een wanhopige maatregel om aan de macht te blijven: “Moubarek was voor de eerste keer bang voor ons. Hij was ons stoppen door het internet af te sluiten. Maar dat betekende voor ons dat we alleen nog maar naar satelliet TV konden kijken. De Egyptische staatstelevisie was al helemaal niet objectief” (Abdullah Dan Mawar, 2011). “Onze criminelen⁴ wisten dat het hier ging om een elektronische oorlog en sloten het internet af” (Mohamed Magdy, 2011). Het afsluiten van het internet had niet het gewenste gevolg. Integendeel, het volksverzet nam toe en leidde uiteindelijk tot het aftreden van de president. Maar het afsluiten van het internet had weldegelijk implicaties. Demonstranten konden geen foto’s en video’s uploaden en familie en vrienden konden geen persoonlijk contact met elkaar zoeken. Het werd bovendien onmogelijk om zonder het internet strategische plannen te trekken. Men was niet meer in staat om zich te organiseren en daarmee elkaar en de revolte te beschermen van pro-moubarek aanhangers en de Baltagya (straatbendes). Ook werden demonstranten gevoelig voor geruchten. “Ons werd verteld dat de Baltagya mensen genadeloos aanviel. Sommigen van ons waren echt bang om aangevallen te worden” (Abdullah dan Mawar, 2011). Het internet bleef tot 2 februari afgesloten maar dit verhinderde de grootste protesten niet. De politieke mobilisatieprocessen werden geboren uit nieuwe media maar wisten ook zonder dit medium te overleven. De opposanten van Moubarek wisten zich staande te houden zonder nieuwe media en maakten daarbij dankbaar gebruik van publieke ruimten.

Figuur 5.2: Internetactiviteit Egypte op 27 en 28 januari (Bron: Arbor Networks, 2011)

Traditionele media: Aljazeera en kranten

Nu het functioneren van nieuwe media onder de loep is genomen zal nu ook het functioneren van traditionele media nader worden belicht. Zo is het interessant om te bekijken op welke wijze Aljazeera bericht heeft gegeven van de gebeurtenissen in Egypte en op welke wijze deze berichtgeving – en dus Aljazeera - is beïnvloed door de maatschappelijke en politieke situatie aldaar. Aljazeera wordt door velen geprezen voor de manier waarop zij bericht hebben gegeven in Tunesië. Aljazeera speelde daar al een vitale rol bij het framen van de protesten door intensief en innovatief bericht te geven over de situatie in het Noord Afrikaanse land (Lynch, 2011). De nieuwszender Aljazeera wordt in 2006 door de huidige emir van Qatar, Sjeik Hamad bin Khalifa Al Thani, opgezet. Bij het opzetten van Aljazeera wordt afgesproken dat Aljazeera onafhankelijk zal fungeren en dat de emir geen enkele invulling zou

⁴ Respondent bedoeld hiermee het regime van president Hosni Moubarek

geven aan de inhoud van de programmering. Aljazeera blijkt al snel een groot succes in de Arabische wereld en volgens Najib Ghadbian komt dit door haar volledige toewijding aan nieuws, haar opmerkelijke professionaliteit en de bereidheid om gevoelige en controversiële zaken te bespreken (Ayish, 2003). Aljazeera is in de hele wereld te ontvangen maar wordt het meest bekeken in de Arabische wereld. Vanwege de hoge ongeletterdheid van de Arabische bevolking is televisienieuws een belangrijke nieuwsbron (Miles, 2005). Dit blijkt ook uit het bereik dat Aljazeera heeft in de Arabische wereld. Volgens mediatheoreticus Ali Al-Hail bereikt Aljazeera 70 procent van de Arabieren die in het bezit zijn van een satellietshotel (Anderson, 2003). Recente cijfers ontbreken, maar Aljazeera bereikte ongeveer 35 miljoen Arabieren in 2003 (Rotthier, 2003). Aljazeera doet het in Egypte niet veel slechter. In Cairo bekijkt bijna één derde van alle huishoudens Aljazeera, dat komt neer op bijna 90% van burgers met satelliettelevisie die naar het nieuws kijken (Sakr, 2005). Professor Sarah Lawrence en Midden Oosten deskundige Fawaz Gerges zijn het erover eens dat Arabische satellietzenders één van de belangrijkste bronnen van informatie zijn in de Arabische Wereld (Sharkey, 2003). Professor Philip Seib zegt hier het volgende over in de krant Huffington Post: *"Al Jazeera became a priceless supplier of information. Evidence of the revolt's increasing traction was amply documented, encouraging those who had believed at first that the dictatorship was too strong to be toppled"* (Seib, 2011).

Aljazeera stond al voor het aanbreken van de 'Arabische lente' bekend als een kanaal dat een 'relaas van populaire woede' vormde tegen onderdrukkende - door Amerika gesteunde - Arabische overheden. Maar als men de berichtgeving van Aljazeera in het begin van de populaire fase in Egypte bekijkt valt juist de afwezige berichtgeving van Aljazeera op. Aljazeera lijkt zich op 25 januari – de nationale politiedag – vooral bezig te houden met gelekte documenten uit het Palestijns-Israëliësch vredesproces. Aljazeera publiceerde samen met the Guardian zeer belangrijke en exclusieve informatie. Het lek had tot gevolg dat Palestijnen en Israëliërs voor de eerste keer in de geschiedenis konden achterhalen waar hun leiders over onderhandelden achter gesloten deuren. De keuze van Aljazeera om zich op 25 januari vooral bezig te houden met dit 'exclusieve' issue is niet onopgemerkt gebleven. Marc Lynch, professor politicologie en internationale betrekkingen aan de George Washington Universiteit blogt het volgende over de wijze waarop Aljazeera bericht geeft op 25 januari 2011: *"It's coverage today has been frankly baffling, though. During the key period when the protests were picking up steam, Al Jazeera aired a documentary cultural program on a very nice seeming Egyptian novelist and musical groups, and then to sports. Now (10:30am EST) it is finally covering the protests in depth, but its early lack of coverage may hurt its credibility. I can't remember another case of Al Jazeera simply punting on a major story in a political space which it has owned."* De volgende ochtend plaatst Lynch een update op zijn blog waarin hij zijn kritiek verder uitbreidt: *"UPDATE, 3pm: Al-Jazeera's lack of coverage of the protests has become a major story. It doesn't seem to have gotten any better since this morning --- since getting back on line I've seen an episode of a talk show, more Palestine Papers, and only short snippets of breaking news on Egypt. Al-Arabiya apparently hasn't done any better. My Twitter feed and email are full of comments like "AJ Arabic is covering childrens gymnastics programs in Indonesia right now. Good call." (@mwhanna1) and "Exposed. Al Jazeera and Al Arabiya's failure in covering #Jan25" (@SultanAlQassemi). Egyptian activists are complaining bitterly, and most seem to think that Mubarak cut a deal with the Qatari and Saudi governments. Al-Jazeera Arabic has just cut in with some coverage of the protests, but the damage may have been done --- more later"*. (Lynch, 2011)

Ook de New York Times bemerkt de trage berichtgeving van Aljazeera op en schrijft hierover het volgende: *"On Tuesday afternoon, as the street protests in Egypt were heating up, Al Jazeera was uncharacteristically slow to report them, airing a culture documentary, a sports show and more of its "Palestine Papers" coverage of the leaked documents. Many Egyptians felt betrayed, and Facebook and Twitter were full of rumors about a deal between Qatar — the Persian Gulf emirate whose emir, Sheik Hamad bin Khalifa al-Thani, founded Al Jazeera in 1996 — and President Hosni Mubarak of Egypt, who visited the emir in Doha last month. Within a day, Al Jazeera was reporting from the streets in Cairo in its usual manic style"* (Worth, 2011). Op 26 januari begint Aljazeera de gebeurtenissen weer te rapporteren op de gebruikelijke manier. Aljazeera doet bijna non-stop verslag van de demonstraties tegen de Egyptische president Hosni Moubarek en zijn regering. De

nieuwszender wordt vanaf dat moment door velen geprezen voor zijn prominente rol in de berichtgeving rondom de volksofstand. Omdat Aljazeera beschikt over het grootste lokale netwerk van correspondenten in de regio waren zij in staat om ter plaatse bericht te geven van de gebeurtenissen. The New York Times schrijft het volgende over de verslaggeving van Aljazeera: *“aggressive coverage has helped propel insurgent emotions from one capital to another.”*

Brooke Gladstone, een Amerikaanse journalist en media analyst, zegt het volgende over de rol van Aljazeera: *“A lot of journalists in Egypt have been targeted, but especially Al-Jazeera, because it’s been bringing the events of the Square to the world in a way that no other media outlet has been able to.”* Aangezien de staatstelevisie censureert en onbetrouwbare informatie verspreidt heeft de Egyptische bevolking hun hoop gevestigd op de nieuwszender Aljazeera. *“Overall op straat bekeken mensen Aljazeera op kleine schermen. Ook op het beroemde scherm op Tahrirplein werd gekeken naar Aljazeera. We vertrouwden op eerlijke berichtgeving. Aljazeera toonde wat er echt gebeurde. Gruwelijke beelden werden getoond. Het maakte me bozer dan ik al was”* (Abdullah dan Mawar, 2011). *“Mijn ouders lieten me niet naar Tahrirplein gaan omdat ze bang waren dat mij iets zou overkomen. Ik keek Aljazeera en ik voelde intens verdriet maar vooral enorme woede. Aljazeera toonde mensen die in elkaar geslagen werden door politie, jongens die doodgeschoten werden maar ook de duizenden mensen op straat. Dat gaf ons allemaal hoop”* (Sukaina el Danar, 2011). De jonge Sukaina el Danar probeert vervolgens uit te leggen waarom de beelden haar hoop gaven: *“Ik voelde me erg machteloos en door het bekijken van duizenden mensen op de straten dacht ik: ze kunnen het gelukkig ook zonder mij. Beetje egoïstisch vind je niet? Er waren ontelbaar veel mensen die het lukte om de aandacht van heel de wereld te krijgen. Maar gelukkig heb ik toch nog een beetje kunnen helpen. Ik mocht mijn burens helpen met het uitdelen van voedsel in onze straat, zij zetten hun televisie buiten zodat anderen mee konden kijken. Het was alsof we een soap aan het kijken waren”* (Sukaina el Danar, 2011).

Afbeelding 5.3: Egyptenaren bekijken Aljazeera op straat (Bron: AFP, 2011)

Stephen Wang, filosoof en theoloog, blogt het volgende over Aljazeera en de Egyptische volksofstand: *“As darkness fell on Tahrir Square the night of Feb. 1, a giant makeshift TV screen broadcast Al Jazeera’s live coverage of the Egyptian uprising to the enthusiastic crowd. The channel would later transmit Egyptian President Hosni Mubarak’s speech, in which he announced that he would not stand for reelection but would stay in office for the remainder of his term; below the screen, the protesters chanted their displeasure at what they viewed as this insufficient concession. It was a moment that spoke volumes about the unique link between the Qatar-based channel, the uprising in Egypt, and the Tunisian revolution that was its inspiration.”*

De Egyptische overheid is niet blij met de berichtgeving van Aljazeera en besluit op 30 januari de persvrijstellingen van reporters van Aljazeera in te trekken. The Guardian schrijft het volgende over dit besluit: *“Egypt today shut down the operations of the Arabic satellite TV channel al-Jazeera, blaming it for encouraging the country’s uprising - and demonstrating that the repressive powers of*

central government are still functioning” (Black, 2011). Het besluit komt volgens sommige na een interview met de populaire geestelijke Yusuf Al Qaaradawi die de Egyptische president aanmaant het land direct te verlaten. Maar de berichtgeving van Aljazeera leidde niet alleen tot irritatie bij de Egyptische overheid. Ook Egyptische burgers waren zijn kritisch over de berichtgeving van de nieuwszender: *“Niet alle problemen komen door Moubarek. Alle Egyptenaren hebben dit systeem van corruptie gedoogd en gesteund. Overal vond omkoping plaats, de corrupte (staats)media werd gesteund en burgers hadden steeds minder respect voor elkaar en het systeem. Ook vond ik dat mensen het Europese en Amerikaanse ideaal wilden copy-pasten naar Egypte. Maar elke samenleving is anders en dit systeem werkt niet altijd in elke samenleving”* (Mohamed Abdelsalam, 2011). De minister van informatie, Anas al-Fikki, eist de onmiddellijke opschorting van alle activiteiten van Aljazeera in Egypte en annuleert daarvoor alle licenties en persvrijstellingen (Aljazeera, 2011). Dit betekende dat Aljazeera geen gebruik meer kon maken van haar gebruikelijke frequenties op Nilesat. Het hoofdkantoor van Aljazeera geeft als reactie hierop de volgende verklaring af: *“Al Jazeera sees this as an act designed to stifle and repress the freedom of reporting by the network and its journalists. In this time of deep turmoil and unrest in Egyptian society it is imperative that voices from all sides be heard; the closing of our bureau by the Egyptian government is aimed at censoring and silencing the voices of the Egyptian people. Al Jazeera assures its audiences in Egypt and across the world that it will continue its in-depth and comprehensive reporting on the events unfolding in Egypt.”*, aldus de verklaring (Aljazeera, 2011). De Egyptische overheid erkent hiermee dat Aljazeera een bedreigende invloed uitoefent op de politieke opvattingen van haar volk en erkent daarmee ook de discursieve macht van de nieuwszender.

Het volgende bericht wordt vervolgens verspreid:

As their signals have been taken off Nilesat, our Arabic sister channels are now broadcasting on the following new frequencies:

- 1) New frequency for AJA & AJM on Nilesat 7W:
10949 vertical (new)
SR: 27.500 Msps
FEC: 3/4
- 2) New frequency for AJA & AJM on Arabsat 26E:
11585 vertical (new)
SR: 27.500 Msps
FEC: 3/4
- 3) Arabic and Mubasher on Hotbird:
12111 MHz Vertical (Old)
SR: 27.500 Msps
FEC: 3/4
- 4) Arabic and Mubasher on Arabsat Badr4 (Old):
12034 MHz Horizontal
SR: 27.500
FEC: 3/4
- 5) Arabic and Mubasher on Arabsat Badr4 (Old):
11996 MHz Horizontal
SR: 27.500
FEC: ¾ (Aljazeera, 2011)

Aljazeera blijft ondanks de obstakels op andere frequenties uitzenden. Ook de correspondenten van Aljazeera zetten hun verslaggeving door. Zo post Aljazeera correspondent Dan Nolan een

twitterbericht waarin hij expliciet aangeeft niet te stoppen. *“Don’t worry we’ll still report what’s happening in #Egypt no matter what new restrictions they put on us. #Jan25”*, aldus Dan Nolan. Ook Rawyah Rageh negeert het verbod en is ten tijde van de demonstraties gewoon ter plaatse. Rageb overlegde met het hoofdkwartier in Doha: *“I said: I’m in Tahrir Square. Do you want me to report or not? ...I forced my way back on the air. Even if I got arrested or prosecuted, I knew there was no going back. What was the worst that was going to happen?”* verteld ze. *“It was a regime on their way out”* (Adamjee, 2011) *“Al Jazeera was a dirty word in Egypt during this time,”* legt Rageb uit. Haar keuze bracht haar in een aantal hachelijke situaties. Zo vertelt Rageb dat ze de situatie – na de toespraak van Hosni Moubarek - op 28 januari ziet omkantelen. *“They started throwing stones at one another, military fired...it was suddenly a mess”* (Adamjee, 2011). Terwijl Rageb de gebeurtenissen filmt vanuit het dak van een Egyptische familie zoeken pro-moubarek leden haar. *“Members of the family quickly informed us that pro-Mubarak thugs had been going door to door, asking where Al Jazeera was. They’re looking for you. The family started hiding us behind kitchen closets, and hiding our equipment for us...”* verteld Rageb. Het verbod van Aljazeera om aanwezig te zijn in Egypte heeft verregaande consequenties. Het werk van de Aljazeera correspondenten wordt zo bemoeilijkt dat het voor hen bijna onmogelijk wordt om - zichtbaar – vast te leggen wat er in Egypte gebeurt. Aljazeera lijkt dit probleem op te lossen door te interacteren met de Egyptische burgers. Zo hing Aljazeera briefjes op het Tahrirplein met daarop adressen voor het inzenden van filmpjes. Individuele burgers konden door middel van sociale media en mobiele telefoons video’s uploaden die Aljazeera vervolgens aan 100 miljoen huishoudens kon vertonen (Aljazeera, 2011). De belangrijke rol burgerjournalistiek en daarmee ook sociale media wordt onderschreven door de Nederlandse Boutaina Azzabi, die vijf maanden stage liep op de afdeling Nieuwe Media bij Aljazeera in Qatar. Een onderdeel van haar werkzaamheden was het filteren van de vaak gruwelijke beelden die de nieuwszender ingezonden kreeg door burgers. Burgerjournalistiek is volgens Azzabi erg belangrijk en aanvullend geweest voor de berichtgeving van Aljazeera. De ‘locals’ bieden volgens Azzabi immers informatie die door reguliere journalisten moeilijk geboden kan worden (Paul & Witteman, 2011). Een ander lid van het team ‘Sociale Media’ van Aljazeera is Esra Dogramaci, zij vertelt het volgende over de rol van burgerjournalistiek in Egypte: *“We want to be at the centre of the discussion, we want informed discussions. In Egypt people were saying please don’t turn your cameras off, if you turn your cameras off then we will die. But there are sometimes restrictions and for input people become our eyes and ears on the ground”* (McAthy, 2011).

Ter illustratie de oproep van Aljazeera op haar website:

To further enhance its coverage of the unfolding events in Egypt, Al Jazeera has made available to bloggers, activists, and citizen journalists the following ways to send their images and stories to Al Jazeera:

- ***Arabic content can be submitted to: sharek.aljazeera.net***
- ***English content can be submitted to: yourmedia.aljazeera.net***
- ***On phone to +974-4489-6190 or +974-4489-6192 (Aljazeera, 2011)***

Ondanks het verbod voor de nieuwszender en de vele barrières blijkt het een feit dat Aljazeera een enorm bereik heeft en dus over zogenaamde resource power beschikt. Alle informatie die Aljazeera ontving van haar correspondenten en de Egyptische burgers kon worden verspreid over een groot publiek. Het gevolg van dit bereik en de berichtgeving van Aljazeera heeft een niet mis te verstane impact op het gedrag en gevoel van Egyptische burgers:

“Ik keek Aljazeera en ik voelde intens verdriet maar vooral enorme woede. Aljazeera toonde mensen die in elkaar geslagen werden door politie, jongens die doodgeschoten werden maar ook de duizenden mensen op straat. Dat gaf ons allemaal hoop” (Sukaina el Danar, 2011).

“Het was ons informatiekanaal. Aljazeera wond mensen op. Het was duidelijk dat Aljazeera voor het volk was en tegen Moubarek. We hoorden ineens allerlei dingen waar we nooit over durfde te dromen. Aljazeera sprak eindelijk onze onvrede uit en nu kon heel de wereld het horen. Zoals de marteling van Khalid werd nu op Aljazeera uitvergroot. Dat gaf alleen al een gevoel van erkenning en overwinning.

Ik weet dat ik me erkend voelde toen ik op Aljazeera zag dat ook andere landen zich ermee gingen bemoeien (..) Als wij de straat op waren gegaan en terugkeerden naar huis zagen we op TV wat er die dag allemaal was gebeurd, dat was het belangrijkste voor mij. Was Moubarek al afgetreden en hoe stonden wij (het volk) er voor? Ik moet ook eerlijk zeggen dat ik heel erg benieuwd was naar de reactie van het leger. Als het leger hard zou ingrijpen zou ik goed nadenken voordat ik de straat op zou gaan (haha). Deze informatie haalde ik altijd van Aljazeera, dat was het meest betrouwbare” (Mohamed Abdelsalam, 2011).

“Iemand op Aljazeera gaf aan dat Moubarek bang was voor de kracht van internet. Wij hoorden maar één ding: Moubarek was voor de eerste keer bang voor ons! Hij wou ons stoppen door het internet af te sluiten. Maar dat betekende voor ons dat we alleen nog maar naar satelliet TV konden kijken... We vertrouwden op hun berichtgeving. Aljazeera toonde aan wat er echt gebeurde. Gruwelijke beelden werden getoond. Het maakte me bozer dan ik al was” (Abdellatif, 2011)

5.3 The formal stage

De formele fase is volgens Hopper een cruciaal punt in de ontwikkeling van een revolutionaire beweging. Collectieve opwindning en sociale besmetting zijn namelijk niet genoeg om een fundering te leggen voor sociale verandering. Tijdens deze fase wordt een Esprit de corps gecreëerd en worden issues en het publiek gedefinieerd. Alhoewel de verschillende fasen van de revolutie in analytische zin zijn te onderscheiden, liggen ze in de praktijk vaak in elkaars verlengde. Dit heeft tot gevolg dat de overloop van de populaire fase naar de formele fase zeer moeilijk is waar te nemen in de empirie. Om de formele fase afzonderlijk te kunnen analyseren is er in dit onderzoek een analytische keuze gemaakt. Deze keuze is terug te leiden naar de hevige confrontaties op 2 februari 2011. Naast feestelijkheid en saamhorigheid – dat zich vooral manifesteerde in de populaire fase - is er ook sprake geweest van hevige confrontaties. Op 2 februari 2011, de dag van de ‘miljoenenmars’, braken er gevechten uit tussen voor- en tegenstanders van president Hosni Moubarek. Hopper spreekt in zijn theorie over de popularisatie van onrust en het parallelle verloop van weerstand van de tegenstander in de formele fase. Deze weerstand lijkt op 2 februari 2011 zijn hoogtepunt te bereiken. Op het Tahrirplein uitte dit zich in het over en weer gooien van stenen en stokken en zelfs molotovcocktails. Beelden van Aljazeera toonden zeer chaotische tafereelen en botsingen aan tussen de twee groepen. Zo reden pro-Moubarek demonstranten op kamelen en paarden het plein op. Aljazeera meldde dat het om gewapende pro-Mubarak aanhangers ging, die 'joden en leugenaars' naar journalisten schreeuwden.

Afbeelding 5.4: Twitterbericht van journalist Dan Nolan (Bron: Twitter, 2011)

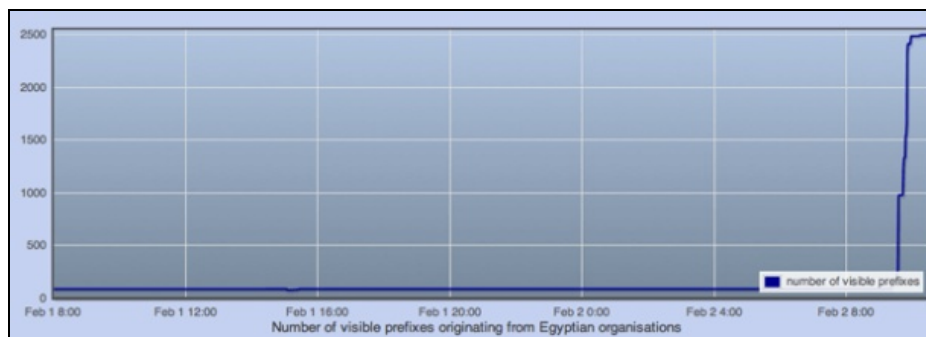
Na een langdurige confrontatie dreven de anti-Moubarek demonstranten de regeringsgezinde betogers weg (NRC, 2011). The Guardian laat op zijn website sms-berichten zien waaruit blijkt dat de pro-Moubarek betogingen in zeker mate georkestreerd zijn. Als reactie hierop doet provider Vodafone beklag over het gebruik van zijn netwerk door het Egyptische regime om politieke berichten te verspreiden (NRC, 2011). Amira Sallah-Ahmed, journaliste bij the daily news Egypt, twitterde op 3 februari het volgende:

“People have completely lost it, we were surrounded by a pro Moubarek mob that just kept growing, they yelled, cursed, hit us, stuffed us inside a taxi, said we were traitors & spies, my brother covered me with his body and they held us both back thinking we would

escape.....they followed us on motorbikes screaming and handed us to the army who was extremely civil and helpful and understanding they kept us safe for a while, the crowd dispersed and then they brought a group of foreign journalists, more madness thankfully we all just stayed by the army officer until it was safe to go back on the street and we're all safe now” (Twitter, 2011).

Aljazeera toonde al een dag voor het uitbreken van de gevechten ID kaarten van Moubarek-aanhangers waaruit zou blijken dat de protesten aangevoerd werden door agenten in burger. Na een aantal dagen van onrust werden pro-Moubarek demonstranten definitief verdreven. Hopper spreekt in dit verband over een continuering en intensivering van het in- en outgroup conflict. Maar op 2 februari voltrekt nog een andere belangrijke gebeurtenis. De Egyptische autoriteit besluit het internet op die dag weer volledig aan te sluiten. De reden voor het aansluiten van het internet is onderhevig aan speculaties maar een officiële verklaring ontbreekt. Een reden voor de heraansluiting zouden de hoge kosten van de afsluiting kunnen zijn. Het grotendeels platleggen van het internet kostte Egypte namelijk 18 miljoen dollar per dag (13 miljoen euro). Dat blijkt uit een gepubliceerde schatting van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Volkskrant, 3 februari 2011).

Figuur 5.3 : Internetgebruik Egypte 1 en 2 februari (Bron: Ripe, 2011)

Dit zijn echter niet de enige gebeurtenissen die volgens de theorie van Hopper in de formele fase plaatsvinden. Op 8 februari 2011 worden volgens het staatspersbureau MENA 34 politieke gevangenen vrijgelaten. Ze zouden hun goede intenties hebben getoond en vreedzaam willen leven in de samenleving. Het vrijlaten van (politieke) gevangenen gebeurt volgens Hopper door een gematigde groep die controle verwerft op dergelijke ‘typische’ revolutionaire gebeurtenissen.

Afbeelding 5.5: Pro-Moubarek en anti-Moubarek demonstranten gaan elkaar te lijf (Bron: AFP, 2011)

Op 10 februari ontstonden sterke geruchten over het aftreden van Moubarek. Deze geruchten ontstonden door diverse verklaringen van Egyptische militairen. Zij stelden dat alle eisen van

demonstranten zouden worden ingewilligd. De speech van Hosni Moubarek - waar zo lang naar werd uitgekeken - bracht echter niet het nieuws van zijn vertrek als president van Egypte. Moubarek bracht wel naar voren dat hij verantwoordelijkheden zou overdragen aan zijn vicepresident Suleiman. Uit de speech blijkt Moubarek vastberaden om eerder gedane beloftes na te komen, maar geeft hij nadrukkelijk aan niet af te willen treden. Zo beloofde hij niet mee te willen doen met de presidentsverkiezingen in september 2011. Verder zei hij trots te zijn op de demonstranten die al zeventien dagen vroegen om zijn aftreden. De slachtoffers zijn niet voor niets gestorven, zei hij, en de daders zullen gepakt en veroordeeld worden. Verder stelde hij dat de eisen van demonstranten zouden worden beantwoord maar dat hij geen buitenlandse inmenging zou accepteren. *“Ik moet aan jullie eisen beantwoorden, maar ik zal geen buitenlandse inmenging accepteren. Ik stel me niet opnieuw verkiesbaar. Ik zal de grondwet blijven beschermen en zorgen voor eerlijke verkiezingen”* (Aljazeera, 2011). Zeer opvallende uitspraken voor een president die in het begin van de demonstraties zeer hardhandig heeft ingegrepen. Dergelijke uitspraken duiden op een verzwakte Moubarek die alles in het werk stelt om demonstranten tevreden te stellen en zijn eigen positie te redden. De reactie van de demonstrerende burgers was daarentegen alles behalve zwak. Betogers reageerden verbijsterd en boos. Beelden van Aljazeera laten zien dat mensen huilden en dat sommige betogers zwaaiden met schoenen boven hun hoofd om hun minachting voor Moubarek kenbaar te maken. De menigte scandeerde: *“Irhal, Irhal, Irhal”*, vrij vertaald naar het Nederlands ‘Ga weg! Ga weg! Ga Weg!’. Een dag na de toespraak besluit Hosni Moubarek zijn taken als president neer te leggen. Suleiman gaf een korte verklaring af waarin hij zei dat de presidentiele bevoegdheden door de legertop zouden worden opgevangen. Na de belofte van Mubarak dat hij zonder twijfel zou blijven, is de opluchting van de betogers groot. In Egypte barst een waar volksfeest uit, waarbij honderdduizenden vlaggen zwaaiden, toeterend door de straten reden en in polonaise over het Tahrir-plein paradeerden. Op de achttiende dag is het de demonstranten gelukt om hun eerste doel te verwezenlijken. Een aantal dagen nadat Hosni Moubarek zijn presidentschap neerlegde geeft de Egyptische legertop een verklaring af. In deze verklaring spreekt de Hoge Militaire Raad in Egypte de hoop uit om de macht binnen zes maanden aan een civiele autoriteit en een president over te dragen, gekozen op vrije en vreedzame wijze die de wensen van het volk representeert (Staatspersbureau Mena, 2011).

5.3.1 Mobilisatie

In deze subparagraaf zal plaats worden gemaakt voor het element mobilisatie. Voordat begonnen wordt aan de beschrijving van de mobilisatie in de formele fase is een kanttekening op zijn plaats. Omdat in de vorige paragraaf uitvoerig is ingegaan op de mobilisatieactoren en de mobilisatieprocessen die in de populaire fase zijn waar te nemen zullen deze actoren en processen hier niet opnieuw beschreven worden. Dit betekent echter niet dat deze processen niet zijn waar te nemen in de formele fase. Om te beginnen zal aandacht worden besteed aan de contramobilisatie die in de formele fase is waar te nemen. Ten slotte zal de Moslimbroederschap als mobiliserende actor aan bod komen.

Contramobilisatie

Op verschillende plaatsen in de hoofdstad Cairo beginnen op 2 februari 2011 verschillende pro-Moubarek manifestaties. Dit zijn de eerste significante betogingen van Moubarek aanhangers sinds het uitbreken van de anti-Moubarek demonstraties op 25 januari 2011. Het ontstaan van deze betogingen wordt volgens vele teruggeleid naar de toespraak van Moubarek op 1 februari 2011. Onder het aangekondigde vertrek van de leider in september ligt volgens sommige een impliciete claim dat zijn regime voortgezet zal worden. Om die claim kracht bij te zetten is er gekozen voor een bepaalde presentatie op straat (Roelants, 2011). De sfeer op het Tahrirplein wordt na de komst van pro-Moubarek demonstranten steeds grimmiger en uiteindelijk raken grote groepen pro-Moubarek en anti-Moubarek betogers slaags met elkaar. Aljazeera toont beelden van zeer chaotische tafereelen en botsingen tussen de twee groepen op het Tahrirplein en spreekt van “vele gewonden” waarvan sommige er ernstig aan toe zijn. Beide partijen trokken tegels uit de stoep of haalden stenen bij een bouwplaats nabij het plein om deze naar hun tegenstanders te gooien. Ook werd met brokken beton en met stokken gegoid, terwijl de strijdende partijen elkaar op het plein met machetes achterna zaten (Volkskrant, 2 februari 2011). De schermutselingen bereiken een hoogtepunt als een colonne pro-

Moubarek betogers te paard en te kameel anti-Moubarek betogers aanvalt. Maar wie zijn deze ‘pro-moubarek betogers en hoe hebben zij zich georganiseerd?

Allereerst valt op dat Moubarek na miljoenenmars op 1 februari niet is vertrokken. In Tunesië was de grote massamobilisatie op zich voldoende om Ben Ali af te laten treden. Dit betekent dat de krachten in het voordeel van handhaving van de status quo sterker zijn dan in Tunesië. Massamobilisatie is op zich niet voldoende geweest om het regime te laten vallen. Maar de contrarevolutionaire krachten lijken op 2 februari 2011 pas echt goed zichtbaar als ‘pro-moubarek demonstranten’ de acties van de revolutionaire beweging verstoren met geweld. Volgens getuigen worden Egyptenaren 100 Egyptische pond betaald om voor Moubarek te demonstreren (Volkskrant, 2 februari 2011). Een dag later meldt telecombedrijf Vodafone dat de Egyptische autoriteiten van noodwetten gebruik hebben gemaakt om de pro-regeringssms’jes te verspreiden. Maar daar blijft het niet bij. Aljazeera meldt dat de kameelrijders en ruiters, die met hun acties bijdroegen aan chaos, politieagenten blijken te zijn. Niet veel later komt er ook een bevestiging over de rol van de Nationale Democratische Partij van Moubarek. *“Ik kan bevestigen dat NDP zakenlieden achter de Meydan Tahrir (Tahrir-plein)-huurlingen zaten. De NDP-zakenlieden stuurden de huurlingen naar Tahrir als gunst voor Mubarak.”* Dat zegt Mostafa El Feki, zelf NDP-lid maar minder gecharmeerd van dit soort zaken. *“Wat er vandaag is gebeurd is eenvoudig te veel”*, voegt hij er aan toe (Aljazeera, 2011). De Egyptische autoriteiten proberen bij te dragen aan de ‘ontwrichting’ van het dagelijkse leven. Het regime lijkt in te spelen op de angsten van mensen die het liefst willen dat het gewone leven weer op gang komt. Met het veroorzaken van chaos lijkt Moubarek te zeggen: ik of de chaos.

Moslimbroederschap

De Moslimbroederschap besluit zich in een later stadium van de **populaire fase** officieel aan te sluiten bij de demonstraties van de demonstranten (Seegers, 2011). Op 28 februari 2011 roept de oppositiegroepering haar achterban op om te gaan demonstreren. De keuze om de rol van de Moslimbroederschap in de formele fase te bespreken ligt in het feit dat de oppositionele rol van de partij pas in de formele fase tot uiting komt. De rol die de Moslimbroederschap zich in de formele fase toeigent, kan verklaard worden door het feit dat deze partij de grootste en de best georganiseerde oppositiepartij in Egypte blijkt te zijn. Officiële berichten over de achterban van de partij ontbreken. Van eerlijke verkiezingen is immers geen sprake geweest. Maar de angst die de Egyptische regering heeft voor de Moslimbroederschap komt tot uiting wanneer de politie in Egypte in de nacht van 28 januari zeker twee leiders van de organisatie heeft vastgezet. Volgens de advocaat van de beweging, Abdelmoneim Abdel Maqsooud, zijn twintig leden aangehouden, onder wie acht leidende figuren (Seegers, 2011). Gezien deze harde aanpak van het regime is het opmerkelijk te noemen dat Omar Suleiman, de pas door de in het nauw gedreven president Hosni Moubarek benoemde vice-president, op 4 februari 2011 verklaart dat hij de Broederschap heeft uitgenodigd voor onderhandelingen over de toekomst van Egypte. Dit is een enorme concessie aan een groep die door het regime van Moubarek bestempeld werd als de grootste vijand. De Broederschap gaat niet alleen in gesprek met de leiders maar laat ook haar krachten zien op het ‘slagveld’. De kracht van de Broederschap blijkt op 2 en 3 februari tijdens de gevechten met de pro-Moubarek demonstranten. De Broeders, herkenbaar aan hun kortgeknipte baarden, stonden vooraan en beschermden daarmee de seculiere en jonge activisten die de protesten aanvoerden. De groep stelden zich op voor een gebed, om vervolgens aanvallers met stenen, stokken en molotovcocktails te lijf te gaan (ANP, 2011). De Moslimbroederschap was in staat om als oppositiepartij in gesprek te gaan met leiders en bleef daarnaast goed zichtbaar op de plaats waar het allemaal ‘echt’ gebeurde, het Tahrirplein.

5.3.2 Media

In deze subparagraaf staat de berichtgeving van media centraal. Allereerst zal bekeken worden hoe nieuwe media bericht hebben gegeven van de gebeurtenissen in Egypte tijdens de formele fase. Er wordt afgesloten met het in kaart brengen van de berichtgeving van traditionele media.

Nieuwe media

Op 2 februari wordt het internet weer aangesloten door de Egyptische autoriteiten. Dit betekent dat de anti-Moubarek demonstranten weer gebruik kunnen maken van het wereldwijde web. De gemobiliseerde groep spoort aan tot actiemobilisatie en brengt verklaringen naar buiten over wat er op het Tahrirplein – en daarbuiten – gebeurt. De ongeregeldheden op het Tahrirplein blijken een hot issue op Twitter en Facebook. Anti-Moubarek demonstranten maken gebruik van het internet om emoties als verontwaardiging, verdriet en woede te delen.

Afbeelding 5.6: Twitterbericht Alia Mossallam (Bron: Twitter, 2011).

Maar de ongeregeldheden beperken zich niet tot fysieke plaatsen, ook op het internet blijken pro-Moubarek leden actief. Zo komen berichten naar voren dat bekende Facebookpagina's zoals 'We are all khalid Said' en 'The 6 april movement' worden belaagd door pro-Moubarek leden die onrust en onzekerheid zaaien door leugens te posten (Wired, 2011).

Afbeelding 5.7: Waarschuwing voor pro-Moubarek leden op het internet (Bron: Facebook, 2011)

Pro-Moubarek leden proberen anderen schuldgevoel aan te praten, openlijk aan de loyaliteit van de anti-Moubarek leden te twijfelen en door verkeerde informatie over de protesten te verspreiden of zelfs te melden dat demonstraties zijn geannuleerd. Voorbeelden van deze activiteiten zijn snel te vinden op verschillende Facebookpagina's: "I'm sad that I was one of you," zegt Tamir Said tegen anti-Moubarek activisten. Semsema Elamora noemt de administratoren van de Facebookpagina's "sons of bitches" en "garbage." Moamen Bokhary poste, "God forgive him he spread fitna [division] and wants to burn the country, God is my refuge. We are all against him. Send it to each other so we can rid ourselves of him and his poisons." (Facebook, 2011) Het pleidooi dat Bokhary was gericht op de administrator van de Facebookpagina 'We are all Khalid Said'. Vooral de pagina We Are All Khalid Said is een strategisch doel voor het regime van Moubarek. De pagina is de grootste en meest bekende pagina van de 25 januari beweging. Al voor het uitvallen van internet zijn er op de pagina's sporadisch pro-Moubarek leden te vinden. Het aantal pro-Moubarek is na 2 februari echter exponentieel gestegen. "But while there are sporadic comments expressing ambivalence about Mubarak before the regime's Friday-to-Wednesday internet blackout, after the Web returned, the page had some surprising new visitors." (Wired, 2011) "This motherfucking group wants to ruin the country," schrijft Mohammed Eissa op de Facebookpagina van We Are All Khalid Said. Madleine Mansour: "You ruined Egypt you dogs and enemies of Egypt. All your lives you have felt inadequate when compared to us... Egypt is above you all and that is God's promise. Long live Pharaonic Egypt"

(Facebook, 2011). Anderen doen zich voor als anti-Moubarik activisten en verklaren simpelweg dat de demonstraties niet doorgaan (zie afbeelding 5.8).

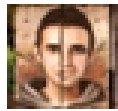
Afbeelding 5.8: Facebooklid meldt onterecht dat demonstraties niet doorgaan (Bron: Facebook, 2011)

Maar niet alleen op Facebook is een stijging te zien van nieuwe pro-Moubarik leden. Max Fisher, de editor van Atlantic's online, merkt een stijging op in Twitter-accounts die Moubarik prijzen en steunen. Hij zegt hier het volgende over: "Either a bunch of people who REALLY love Mubarak just decided to start accounts or the regime is now pushing Twitter propaganda," (Twitter, 2011) Het aansluiten van het internet betekende niet dat alleen pro-Moubarik leden weer gebruik konden maken van hun internetverbinding. Ook revolutionaire activisten zetten hun werkzaamheden voort en probeerden de demonstraties nieuw leven in te blazen en de 'terreur' van de pro-Moubarik betogers te overleven. Nadat de mobiliserende actoren en de gemobiliseerde groep weer gebruik kunnen maken van het internet worden zij in de gelegenheid gesteld om weer activiteiten te organiseren, het woord te verspreiden en te rapporteren over de gebeurtenissen.

Afbeelding 5.9: Twitterbericht van Parvez Sharma waarin hij oproept te demonstreren (Bron: Twitter, 2011)

Om in kaart te krijgen op welke manier de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep gebruik hebben gemaakt van nieuwe media zijn de berichten op de Facebookpagina We Are All Khalid Said gedurende de formele fase geanalyseerd. Opvallend aan de mobiliserende actor is dat hij niet enkel bezig is met het bereiken van actiemobilisatie in eigen land. De administrator van de Facebookpagina We Are All Khalid Said is ook voortdurend bezig met het bereiken van actiemobilisatie en consensusmobilisatie over de rest van de wereld. Dit doet hij door (gruwelijke) beelden en foto's up te loaden, informatie over de gebeurtenissen te verspreiden en door simpelweg op te roepen tot actie. Daarbij valt op dat de informatie die wordt verspreid via de Facebookpagina niet alleen afkomstig is van de gemobiliseerde groep maar ook regelmatig van traditionele media.

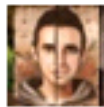

We are all Khaled Said

Mubarak thugs are throwing fire bombs on Egyptian Museum which carries 1/3 of world heritage. They are setting it on fire. @waelabbas: witness: Tank commander put a pistol in his mouth to commit suicide, his soldiers stopped him & burst out crying. Pro Democracy & Freedom are being slaughtered by Mubarak. Plz take an action now. Contact the white house, contact your leaders & Representatives. Show your support.

Vind ik leuk · Reageren · Vertaling · Delen · 02 februari om 18:16

Afbeelding 5.10: Oproep tot internationale actiemobilisatie (Facebook, 2011)

We are all Khaled Said

Friday will be Mubarak's day of departure. All protesters are asked to go down to the streets now. The 300 protesters who were killed by Egyptian Police live ammunition cannot be forgotten. Their blood is the price for our freedom.

A Message to the People of Egypt

gdata.youtube.com

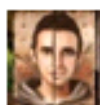
America supports the people of Egypt in their fight against the oppression of the Mubarak Regime. Like the oppression that we freed ourselves from in 1776 the day of reckoning for the Egyptian people is here. MAY THE WILL OF THE PEOPLE PREVAIL!! Music: "Stand Up" by Robots. Pictures and Video wer

Vind ik leuk · Reageren · Delen · 02 februari om 13:17

Afbeelding 5.11: Oproep nationale actiemobilisatie (Bron: Facebook, 2011)

De mobiliserende actor is niet alleen bezig met het bereiken van actiemobilisatie maar probeert demonstranten ook te voorzien van belangrijke informatie. Een voorbeeld hiervan is de volgende waarschuwing: “*supporters who suggested heading to TV building. You are right and we all know that it is vital but there is a whole Army unit with snippers and machine guns there. I would suggest that we leave it to the people on the ground to decide. Thousands around parliament now. Protests in Asuit in the south just started. Alexandria protests are around Ka'ed Ibraheem Mosque*” (We Are All Khalid Said, 2011). Ook worden regelmatig (amateur)beelden ingezonden door de gemobiliseerde groep om “iedereen te laten zien waarom Moubarek voor de rechter moet worden gebracht” (We Are All Khalid Said, 2011).

We are all Khaled Said

A glimpse of how the Egyptian police deals with peaceful protesters. This man was shot dead by Police in Alexandria. The murder is in the last 20 seconds. This is why Mubarak has to be tried at court. Those who want protesters to go home, has to watch this.

حسبى الله ونعم الوكيل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَدِّيًا فَجَزَاءُهُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَكَرِهَتْ اللَّهُ عَلَيْهَا وَأُصْحَبَهَا لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Duur: 2:38

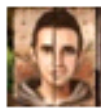
Vind ik leuk · Reageren · Delen · 05 februari om 22:11

Afbeelding 5.12: video waarin excessief geweld wordt gebruikt wordt tentoongesteld (Bron: Facebook, 2011)

Maar de administrator van de Facebookpagina heeft niet alleen contact met de gemobiliseerde groep. Uit een bericht blijkt de administrator van We Are All Khalid Said ook contact te hebben met journalisten. Uit dit contact vloeit voort dat de administrator het volgende ‘advies’ uitbrengt aan andere journalisten: “*I've just recieved this update from Sandor, a journalist in Cairo now: Tahrir*

Square: safe for foreigners and journalists. the protesters protect them with their own body in any case of attack. Talat Harb and nearby streets: armed thugs searching for foreigners and journalists. They smash their cameras and beat them on sight. They are armed with sticks, knives and handguns.” (We are All Khalid Said, 2011).

Ook de gemobiliseerde groep maakt welwillig gebruik van de netwerken van We Are All Khalid Said. Mohamed Magdy, een 21 jarige verpleegkundige, verteld over de zoektocht naar medische hulp. *“Een van onze vrijwilligers heeft een oproep geplaatst op de pagina van Elshaheed als ik het niet mis heb. Daar kon je gebruik van maken en alle leden van die Facebookpagina kunnen de oproep dan lezen en reageren”* (Mohamed Magdy, 2011). Deze oproep verschijnt ook op de Facebookpagina van We Are All Khalid Said: *“Doctors in Tahrir square are saying they are in dire need of medical supplies & other essentials for protesters. Anyone can help, please do”* (We Are All Khalid Said, 2011).

We are all Khaled Said

If anyone who want me to post something about getting medical supplies or food to protesters please email me with a meaningful subject. I could well have missed some important emails as I get a lot of emails along with hundreds of spam emails (ones like you won 1 billion dollars).

Afbeelding 5.13: administrator stelt Facebook beschikbaar voor hulpoproepen (Bron: Facebook, 2011)

Traditionele media

Ook in de traditionele media staan de ongeregeldeheden op het Tahrirplein centraal in de berichtgeving. Maar in de berichtgeving van Aljazeera is ook een verhaal te herkennen. Het verhaal dat door deze nieuwszender wordt verteld begint met de miljoenenmars op 1 februari 2012. Volgens een correspondent van Aljazeera zijn de beelden van de miljoenenmars – die op miljoenen beeldschermen verschijnen – niet meer te negeren door de Egyptische overheid. Hiermee verwijst hij naar de resource power van de nieuwszender. Vervolgens zenden zij beelden uit van Moubarek die een voorstel doet aan de bevolking. In deze toespraak geeft hij aan zich niet meer verkiesbaar te stellen maar wil zijn presidentsambt wel afmaken. Uit de reactie van de demonstranten, die Aljazeera live uitzendt, blijkt dat de anti-Moubarek demonstranten deze toezegging niet voldoende vinden. Aljazeera zoomt in op de reactie van boze anti-Moubarek demonstranten en laat diverse boze demonstranten aan het woord. Niet veel later worden de eerste aanvallen van pro-Moubarek demonstranten vastgelegd. Opvallend aan de berichtgeving van Aljazeera is dat gelijk wordt gelinkt met de afwijzing van de voorstellen van Moubarek: *“The regime fights back”*.

Demonstranten niet meer te negeren → Moubarek doet een voorstel → Afwijzing van voorstel door demonstranten → Geweld pro-Moubarek

Het geweld van de pro-Moubarek demonstranten staat een aantal dagen centraal in de berichtgeving van de nieuwszender. Zo doet activiste Mona Saif hysterisch verslag van het geweld dat tegen de anti-Moubarek demonstranten wordt gebruikt. Schreeuwend en huilend beschrijft ze dat er een gewonde man binnen wordt gebracht in het geïmproviseerde ziekenhuis op het Tahrirplein. Ook correspondent Sherine Tadros verteld aangeslagen dat ze geslagen en bespuugd is door de pro-Moubarek demonstranten. De chaos lijkt compleet als Aljazeera beelden uitzendt van ruiters op paarden en kamelen die mensen aanvallen. Een correspondent levert live het volgende commentaar: *“Het lijkt alsof de pro-Moubarek demonstranten het leuk vinden. Alsof het een dagje uit is voor ze.”* (Aljazeera, 2011). Aljazeera zendt ook beelden uit van geweldadige confrontaties en beelden van auto's die anti-Moubarek demonstranten overrijden. De beelden worden vergezeld door een huilende activiste die een aantal dodelijke slachtoffers meldt op het Tahrirplein. Opvallend is dat de voorkeur van Aljazeera voor bijzondere en spectaculaire en extreme gebeurtenissen nu in het nadeel van de anti-Moubarek demonstranten werkt. Enerzijds hebben de beelden tot gevolg dat de wereld krijgt te zien wat er gebeurt op het Tahrirplein maar anderzijds wordt er door de sensationele beelden en heftige commentaren een beeld van totale chaos geschetst. Omdat de beelden van chaos inspelen op de angsten van de burgers komen de beelden goed uit voor het regime van Moubarek. Op 3 februari lijkt er volgens een correspondent van Aljazeera angst voor mislukking te heersen onder de anti-Moubarek

demonstranten. Ook toont Aljazeera een vrouw die schreeuwt dat de anti-Moubarek demonstranten de Egyptische samenleving kapot maken. Maar aan deze tweezijdige berichtgeving komt snel een eind, Aljazeera lijkt drastisch van koers te wijzigen. De nieuwszender legt niet veel later de nadruk op de kracht van de ‘pro-democratische’ demonstranten op het Tahrirplein die ondanks de aanvallen blij en feestend vierten dat zij nog steeds overeind staan en gebruikt daarbij termen als ‘zingende mensen’ en ‘blij gezichten’. Deze berichtgeving staat in een schril contrast met de ‘oorlogsbeelden’ die niet veel eerder uitgezonden werden. Maar hier blijft het niet bij. Aljazeera toont beelden van gevangen pro-Moubarek demonstranten die agenten in burger blijken te zijn en in de toon van het commentaar blijkt een bepaalde verontwaardiging van de correspondent. De focus op de chaotische en spectaculaire gebeurtenissen wordt nu vervangen door berichtgeving in het voordeel van de ‘pro-democratische’ demonstranten.

In de late uren van 3 februari 2011 worden diverse journalisten van straat geplukt door onbekende personen en ook Aljazeera wordt door ‘criminelen’ aangevallen. Een correspondent van Aljazeera stelt dat Aljazeera een actor lijkt te zijn geworden in de demonstraties en dat zij aangezien worden als de aanstichters van de chaos (Aljazeera, 2011). In de berichtgeving van Aljazeera wordt vervolgens een grote nadruk gelegd op het disproportionele geweld tegen internationale journalisten. Dankzij de berichtgeving van traditionele media komt het geweld ook aan het licht in de rest van de wereld en zorgt voor grote ophef. Ook Hillary Clinton, minister van buitenlandse zaken, veroordeelt het geweld in een toespraak die speciaal is ingelast. Onder druk van de internationale kritiek biedt de Egyptische overheid haar excuses aan voor de misstanden maar ontkent elke betrokkenheid. In navolging van dit excuus doet Moubarek verdere concessies maar weigert te vertrekken. De reeks gebeurtenissen worden door Aljazeera duidelijk met elkaar gekoppeld waardoor het volgende beeld ontstaat:

Traditionele media brengen geweld journalisten aan het licht → kritiek internationale gemeenschap → excuses Egyptische overheid → Moubarek doet verdere concessies

In de Aljazeera documentaire ‘Egypt burning’ geven diverse correspondenten van Aljazeera aan dat ze vreesden voor een ‘loss of momentum’. Het doorzettingsvermogen van burgers was volgens correspondent merkbaar geschaad behalve op het Tahrirplein. Dit maakt het bijzonder interessant dat Aljazeera kort na de geweldadigheden vooral inzoomt op blijde en vierende demonstranten op het Tahrirplein in plaats van in te zoomen op het fenomeen dat zij zelf als ‘loss of momentum’ bestempelen. Ook komt in de documentaire naar voren dat de speech van Wael Ghonim, oprichter van de website We Are All Khalid Said en google-manager een grote impact heeft op de burgers. Wael Ghonim verscheen op 7 februari in een televisieprogramma nadat hij een week heeft vastgezeten voor zijn aandeel in internetactivisme. Tijdens een emotioneel interview, in het programma van Mona El-Shazly op het Egyptische televisiekanaal Dream TV, liep hij huilend het zicht van de camera's uit toen foto's getoond werden van slachtoffers die vielen tijdens zijn detentie. Ook verscheen Wael Ghonim op het Tahrirplein en sprak hij de demonstranten moed in. Volgens Aljazeera werden de demonstraties, na het zogenaamde ‘loss of momentum’, nieuw leven ingeblazen door de internetactivist. Volgens een correspondent van Aljazeera gaf de toespraak van Wael Ghonim de Egyptische burgers weer kracht om te vechten.

Ondanks het feit dat Aljazeera verboden werd om verslag te leggen in Egypte slaagde de nieuwszender er in om hun werk voor te zetten. De reden hiervoor kan gezocht worden in het feit dat er chaos en een bepaalde wetteloosheid ontstond in en rondom het Tahrirplein. Het negatieve van deze wetteloosheid was dat journalisten en anti-Moubarek demonstranten meerdere malen aangevallen werden door pro-Moubarek leden en criminelen maar het positieve van deze wetteloosheid was dat Aljazeera correspondenten – weliswaar anoniem voor de kijkers - met de hulp van anti-Moubarek demonstranten konden blijven werken. Toch maakt Aljazeera voortdurend gebruik van Youtube beelden. Er wordt vooral gebruik gemaakt van Youtube beelden als Aljazeera journalisten zelf geen bijzondere momenten op video hebben vast kunnen leggen. Zo worden vooral veel Youtube beelden gebruikt om het aftreden van Moubarek op 11 februari 2011 te visualiseren.

Afbeelding 5.14: Screenshot Youtubefilm van vermeende arrestatie Wael Ghonim (Bron: Youtube, 2011)

5.4 The institutional stage of legalization and societal organisation

Gedurende de institutionele fase van legalisatie en sociale organisatie dient de out-group hun macht te legaliseren en te organiseren. In deze laatste fase dienen zij de 'in-group' te worden van de politieke machtsstructuur. Momenteel heeft de situatie in Egypte de laatste revolutionaire fase bereikt. Dit is tevens de meest cruciale fase, waarin de mate van succes van een revolutie bepaald wordt. Aangezien de krachten in het voordeel van handhaving van de status quo niet zijn geëlimineerd (b.v. het leger en bureaucratie), zijn mogelijkheden zoals tegenslag, impasse en zelfs contrarevoluties niet uit te sluiten. Angst voor dergelijke scenario's wordt ook in de Arabische pers uitgesproken (Al Ahram Weekly, 2011). In deze fase zal de formatie van een nieuwe machtsbalans ontstaan tussen drie machten, te weten: het leger, dat zich richt op veiligheid en economische belangen; de Islamieten (vooral de Moslim Broederschap); en de meer liberale-seculiere jongeren. Het betreft een oneven driehoek, met uiteenlopende doelen en werkwijzen. Er kunnen drie scenario's worden geschetst over het verloop van de institutionele fase. Een aanhoudende heerschappij door dezelfde politieke en economische elite, geleid door de Opperste Raad der Strijdkrachten (Goldberg, 2011); de formatie van een islamitische staat die grote gelijkenissen heeft met het Turkse model; en de opkomst van een nieuw soort revolutie, waarin liberale en seculiere elementen een respectvolle plaats zullen krijgen. Dit hybride model zou religieuze en liberale elementen combineren. De laatste ontwikkelingen die in dit onderzoek worden meegenomen zijn de verkiezingen. Omdat de verkiezingen een sleutelrol spelen bij het verloop van de laatste fasen heeft de Opperste Raad der Strijdkrachten, op 13 juli 2011 bepaald dat de parlementsverkiezingen met twee maanden worden uitgesteld. De verkiezingen zouden in september plaatsvinden, maar zijn uitgesteld zodat nieuw gevormde politieke partijen meer tijd hebben om zich voor te bereiden. Deze nieuwe partijen kunnen de strijd met partijen als de Moslimbroederschap op die manier beter aan.

Zoals in het voorgaande is besproken heeft de situatie in Egypte momenteel de laatste revolutionaire fase bereikt. Dit is de meest cruciale fase, waarin de mate van succes van een revolutie wordt bepaald. Maar in het onderzoek is naar voren gekomen dat de institutionele fase nog onderhevig aan verandering. Omdat er gedurende dit onderzoek niet duidelijk is hoe deze fase zal verlopen zal de institutionele fase een minder prominente rol spelen. Het is immers niet verantwoord om onderzoek te doen aan de hand van speculaties.

6. Media & Mobilisatie

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het kwalitatieve onderzoek geanalyseerd. In de eerste paragraaf wordt ingegaan op de theoretische fasering van Hopper en zal bekeken worden welke theoretische beperkingen zijn waar te nemen. Vervolgens zal de mobilisatie binnen het revolutionaire proces in de tweede paragraaf langs de lijn van de theoretische fasering worden geanalyseerd. Omdat het gebruik van media vaak afhangt van de inherende kwaliteiten en mogelijkheden van een bepaald medium wordt in de derde paragraaf onderzocht hoe media door mobiliserende actoren zijn gebruikt om aandacht te genereren. Hierbij zal bekeken worden hoe de kwaliteiten en mogelijkheden van nieuwe en traditionele media zich verhouden tot de te onderzoeken casus en haar maatschappelijk en politieke context. Ten slotte zal in de vierde paragraaf worden gezien welke cross-over effecten tussen nieuwe en traditionele media zijn waar te nemen.

6.1 Theoretische fasering

Om vat te krijgen op het revolutionaire proces is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van de sociaalpsychologische benadering van Hopper. De benadering van Hopper biedt ons een sociaal psychologische blik op sociale bewegingen. Hierdoor kan duidelijk worden gemaakt wat er in mensen omgaat tijdens sociale bewegingen en wanneer en hoe deze emoties tot uiting komen. Emotie vormt immers de motor van vrijwel alle sociale emancipatiebewegingen. De benadering van Hopper fungeert in dit onderzoek tevens als ordeningskader voor de studie van een revolutionaire beweging. De benadering stelt voor dat revolutionaire bewegingen vier fasen van ontwikkeling passeren, te weten: the Preliminary Stage of Mass (individual) Excitement, the Popular Stage of Crowd (collective) Excitement and Unrest, the Formal Stage of Formulation of Issues and Formation of Publics, and the Institutional Stage of Legalization and Societal Organization (Hopper, 1950:270). Het simplistische beeld dat door Hopper wordt gecreëerd is essentieel om enige controle te krijgen op het non-lineaire en chaotische karakter van sociale (revolutionaire) bewegingen. Hier is echter wel een kanttekening op zijn plaats. De empirie van de Egyptische casus voldoet niet altijd aan de gebeurtenissen die Hopper in zijn theorie beschrijft. In deze paragraaf zal nader worden ingegaan op de vier fasen van Hopper en zal worden bekeken welke theoretische beperkingen zijn waar te nemen.

The Preliminary Stage of mass (individual) excitement and unrest

In de eerste fase van Hopper wordt gesproken over massa (individuele) opwindning en onrust. In dit onderzoek is middels interviews waargenomen dat er ook in de Egyptische casus sprake was van latente onvrede onder burgers. Uit deze interviews blijkt dat deze (jonge) Egyptenaren een norske mind-set ontwikkelden, onrust voelden en vooral ontevreden waren over de inefficiënte arbeidsmarkt en het machtsmisbruik door het Egyptische regime. Het uitspreken van hun ontevredenheid en het uiten van wensen was voor de geïnterviewde personen niet altijd vanzelfsprekend. Een meerderheid van de geïnterviewde personen durfde wensen of ontevredenheid niet uit te spreken bij onbekenden en deed dit alleen in een vertrouwde omgeving of op het internet. Deze onvrijheid wordt door de onafhankelijke organisatie, Freedom House, bevestigd. De organisatie uitte, in een rapport dat begin 2011 werd uitgebracht, vooral zijn bezorgdheid over de afnemende politieke vrijheid in 2010. In het rapport wordt een situatie geschetst waarin de nationale democratische partij met een ruime meerderheid wint tijdens de verkiezingen in 2010. Dit gebeurde te midden van beschuldigingen van fraude en gewelddadige repressie (Freedom House, 2011). Oppositionele wensen of ideeën werden gewelddadig onderdrukt door de Egyptische overheid. Dit blijkt ook uit verklaringen van Freedom House. Zo meldt de onafhankelijke organisatie dat de Egyptische autoriteiten rondom deze verkiezingsperiode hardhandig begonnen op te treden tegen media. Onafhankelijke verkooppunten werden gesloten en journalisten en bloggers werden onderworpen aan fysieke aanvallen en willekeurige arrestaties.

Cijfers en deskundigen bevestigen verder de conditie waarin bekwame Egyptische personen worden uitgesloten van loopbanen. Deze conditie blijkt vooral door gouvernementele inefficiëntie te zijn gecreëerd. Er is namelijk een verband te vinden tussen inefficiëntie op de arbeidsmarkt en het Egyptische onderwijssysteem, dat velen in staat stelt om een gedegen opleiding te volgen. Dit leidt tot een situatie waarin de Egyptische staat deze (jonge) hoogopgeleiden na hun afstuderen niet kan voorzien van bijbehorende banen en perspectieven. Dit Egyptische onderwijssysteem zorgde er niet alleen voor dat bekwame jongeren uitgesloten werden van loopbanen maar had ook tot gevolg dat de intelligentie van de onderdrukte groep toenam. Hopper spreekt in dit verband van de ontwikkeling van klasse antagonisme.

Tenslotte zijn er in de Egyptische casus gebeurtenissen op te merken die een duidelijk signaal afgeven. Zo verschijnen er voor het uitbreken van de massaprotesten allerlei berichten over zelfmoordpogingen. Op 17 januari 2011 steekt een 25-jarige man zichzelf in de Egyptische kuststad Alexandrië in brand. Het slachtoffer, Ahmed Hesham el-Sayed, stak zichzelf in brand op het dak van zijn woning, zo meldt de website al-Ahram. Eerder op diezelfde dag stak de 50-jarige advocaat Farouq Hassan zichzelf in brand voor het parlement in Caïro (BBC, 19 januari 2011). Volgens verschillende officiële bronnen schreeuwde de man dat de politie niet in staat was om zijn vermiste dochter te vinden, waarna hij zichzelf in brand stak. Maar zeker is men over de motieven van deze mannen niet.

Opvallend aan de eerste fase is dat bijna alle condities die Hopper in zijn benadering bespreekt ook zijn waar te nemen in de Egyptische casus. Toch is van belang om te benoemen dat de Egyptische casus toch afwijkt op een aantal punten. In dit onderzoek is niet gebleken dat de Egyptische overheid zich inspande voor hervormingen. De Egyptische overheid wordt niet lang voor het uitbreken van de revolutie juist in verband gebracht met gewelddadige repressie en niet met het tegemoetkomen van de bevolking. Tenslotte is het belangrijk om te onderkennen dat de vier fasen van Hopper niet scherp omlind zijn in de praktijk en in werkelijkheid door elkaar heen lopen. Zo is waar te nemen dat de zelfmoordpogingen van individuele personen en de bijeenkomsten tussen activisten door elkaar heen liepen.

The popular stage of crowd (collective) excitement and unrest

In de populaire fase van collectieve opwinding en onrust staat de ontwikkeling van collectief enthousiasme centraal. Dit collectieve enthousiasme wordt volgens Hopper door de onruststoker versterkt, losgeweekt en er wordt richting aan gegeven. Hopper spreekt in zijn benadering ook over de verspreiding van ontevredenheid en de besmettelijke verspreiding van onrust. De trigger die leidt tot de verspreiding van onrust lijkt in de Egyptische casus niet te zijn gestart door een onruststoker an sich maar begint al bij het voltrekken van de Tunesische revolutie. Deze onrust wordt dan gezien als een kans om de verhoogde staat van extase in het land richting te geven. "We couldn't believe our eyes," geeft de 27 jarige Shamad aan. "I'm so proud of the Tunisian people. When you see a friend or brother succeeding in some great struggle, it gives you hope, hope for yourself and hope for your country" (Schenker, 2011). Ook politiek analist Amar Ali Hassan legt deze link. "We started saying 'enough' in Egypt six years ago, but we didn't go very far with the slogan. Tunisia has inspired us to take it to the next level", aldus Amar Ali Hassan (Afify, 2011).

Deze richting wordt in de Egyptische casus gegeven door activisten die hier een gedefinieerd begrip ontwikkelen van wat zij aan het doen zijn en wat ze willen bereiken. En dat is niet het enige wat is waar te nemen in de populaire fase. Bijzonder is dat er ook een proces van herformulering is waar te nemen. Waar men begon met het organiseren van een demonstratie tegen politiemisbruik breidde zich uit met een virale snelheid tot een presentatie van revolutionaire eisen. De verspreiding van deze revolutionaire stemming verliep razendsnel. Volgens Hopper kan deze verspreiding ook beter worden omschreven als sociale besmetting. Dit proces werd in Egypte verhevigd door het gebruik van letterlijke elektrische snelheid: nieuwe media. Met het ontwikkelen van een gedefinieerd begrip en het herformuleren van wensen blijkt al snel dat er een schuldige groep wordt aangewezen. Hosni Moubarek, als verpersoonlijking van onderdrukking en verstarring, moet weg. Het uitspreken van deze

wensen duidt op het verlies van vertrouwen in de leider, op identificatie van een schuldige en in het verlengde hiervan een geadverteerd offensief tegen deze schuldige. Parallel met het uitspreken van revolutionaire eisen en ontevredenheid verloopt de organisatie van deze mobiliserende actoren om hun doel te bereiken. Deze mobiliserende actoren organiseren demonstraties – offensief in termen van Hopper - waarin de eisen onder luid protest kenbaar werden gemaakt. De eisen die men stelde kwamen logischerwijs in conflict met het regime van Moubarek (in-group). De regering nam stevige maatregelen door de oproerpolitie in grote getalen op de been te brengen. Daarnaast kondigde minister van binnenlandse zaken op 26 januari 2011 een verbod op samenscholing af. Dit leidde tot bloederige confrontaties tussen demonstranten en veiligheidsdiensten. Op 28 januari kondigt Moubarek, na aanhoudende demonstraties, dat hij de regering heeft gevraagd om op te stappen. Maar ondanks deze toezeggingen blijven de protesten massale vormen aanhouden. Hopper heeft het in zijn benadering over het verlies van vertrouwen in zichzelf aan de kant van de leiders. De aankondiging van Moubarek lijkt het begin van het verlies van vertrouwen in zijn regime. Toch weigert Moubarek na aanhoudende onrust en onvrede af te treden. De overheid probeerde op diverse manieren tegenwicht te bieden. Door bijvoorbeeld het treinverkeer stil te leggen en internettoegang te bemoeilijken probeerde Moubarek de demonstraties de kop in te drukken. De Egyptische demonstranten bleven ondanks de verwoede pogingen van Moubarek demonstreren. Deze volhardendheid is terug te leiden naar het ontstaan van een revolutionaire mythe die door mobiliserende actoren is gecreëerd. Om onrust en ontevredenheid te mobiliseren en tot actie te drijven dienen individuen namelijk te geloven dat zij op weg zijn naar een nieuwe orde. Mohamed Adel, woordvoerder voor de 6 april beweging, sprak op 24 januari zijn hoop uit. Volgens hem zouden de protesten op 25 januari anders zijn vanwege het aantal participanten. “It will be the start of something big” (Afify, 2011).

Ook in de populaire fase blijken de condities van Hopper veelvuldig voor te komen in de Egyptische praktijk. In grote lijnen komt de praktijk prima overeen met de theorie van Hopper. Toch zijn er een aantal condities van Hopper die niet zijn waar te nemen in de Egyptische casus. In dit onderzoek is bijvoorbeeld niet naar voren gekomen dat er een ontwikkeling was van een oppression psychosis en kan ook niet geconcludeerd worden dat er een economische stimulans is ontwikkeld voor revolutionaire acties. Verder is een kleine kanttekening op zijn plaats over de verspreiding en socialisatie van rusteloosheid. De rol van media speelt in de benadering van Hopper geen enkele rol. In de Egyptische casus daarentegen lijken (nieuwe) media een zeer belangrijke rol te hebben gespeeld. In dit onderzoek is niet gebleken dat het gebruik van internet door de Egyptische bevolking heeft geleid tot een fundamentele verandering in het revolutionaire proces zoals is beschreven door Hopper, wel is waargenomen dat de verspreiding en socialisatie van rusteloosheid zich sneller en anoniemer heeft voltrokken door nieuwe media.

The formal stage of the formulation of issues and formation of Publics

De formele fase is volgens Hopper een cruciaal punt in de ontwikkeling van een revolutionaire beweging. Hopper spreekt in zijn theorie over de popularisatie van onrust en over het parallelle verloop van weerstand van de tegenstander in de formele fase. Ook in de Egyptische casus lijkt hier sprake van te zijn. Deze weerstand bereikt op 2 februari 2011 zelfs zijn hoogtepunt. Dit uitte zich in het over en weer gooien van stenen, stokken en molotovcocktails. Beelden van Aljazeera toonden zeer chaotische tafereelen en botsingen aan tussen de pro-Moubarek en anti- Moubarek demonstranten. Echter is er in de Egyptische casus geen sprake van een zogenaamde intensivering van klasse vijandschap. In de Egyptische casus is daarentegen sprake van saamhorigheid ongeacht sociale klasse en geloof. Een andere gebeurtenis die in de Egyptische casus is waar te nemen is de vrijlating van 34 politieke gevangenen op 8 februari 2011. Een aantal dagen voor het aftreden van de president meldt het staatspersbureau MENA dat deze gevangenen hun goede intenties hadden getoond en dat ze vreedzaam wilde leven in de samenleving. Het vrijlaten van (politieke) gevangenen gebeurt volgens Hopper door een gematigde groep die controle verwerft op dergelijke ‘typische’ revolutionaire gebeurtenissen. Maar of dit ook het geval is in de Egyptische casus is op dit moment moeilijk te zeggen. Onzekerheid bestaat ook over de ontwikkeling van een dubbele soevereiniteit in deze casus. In de formele fase is geleidelijk te zien dat er spanningen ontstaan tussen het leger en de overheid maar omdat dit politieke proces zich achter de schermen heeft afgespeeld kan dit niet worden bevestigd. Wel bestaat er duidelijk over het sterke groeps Moraal van de anti-Moubarek demonstranten die heeft

geleid tot het vertrek van president Hosni Moubarek op 11 februari 2011. Suleiman gaf een korte verklaring af waarin hij zei dat de presidentiele bevoegdheden door de legertop zouden worden opgevangen. Ondanks de verheviging van het in- en outgroup conflict wisten de anti-moubarek demonstranten – die afkomstig waren uit elke sociale klasse – volhardend door te gaan totdat het regime het vertrouwen in zichzelf verloor. Een aantal dagen nadat Hosni Moubarek zijn presidentschap neerlegde geeft de Egyptische legertop een verklaring af. In deze verklaring spreekt de Hoge Militaire Raad in Egypte de hoop uit om de macht binnen zes maanden aan een civiele autoriteit en een president over te dragen, gekozen op vrije en vreedzame wijze die de wensen van het volk representeert (Staatspersbureau Mena, 2011).

In tegenstelling tot de eerste en tweede fase bestaan er in de formele fase een aantal fundamentele verschillen tussen de theorie van Hopper en de Egyptische casus. De reden hiervoor kan worden gezocht in de snelheid waarin de Egyptische ‘revolutie’ zich heeft voltrokken. De ontwikkeling van een organisatiestructuur met leiders, programma’s, doctrines en tradities heeft op zijn minste tijd nodig. Het gebruik van traditionele en nieuwe media hebben in de huidige sociale bewegingen gezorgd voor een elektrische snelheid waardoor deze tijd niet altijd voorhanden is geweest in deze casus. De Egyptische burgeropstand heeft in totaal 18 dagen geduurd en de formele fase heeft hiervan 9 dagen in beslag genomen. In tegenstelling tot de Egyptische burgeropstand duurden de revoluties, die zich voor het publiceren van de benadering van Rex Hopper (1950) voltrokken, aanzienlijk langer. Dit kan een reden zijn voor de grote verschillen in de theoretische benadering van Hopper en de praktijk van de Egyptische burgeropstand.

6.2 Context van mobilisatie

Nu nader is bekeken welke theoretische beperkingen zijn waar te nemen zal nadrukkelijk aandacht worden gevraagd voor de context van de waargenomen mobilisatie. In paragraaf 6.1 komt naar voren dat de benadering van Hopper in dit onderzoek wordt gebruikt als ordeningskader voor de studie van het revolutionaire proces. Ook in deze paragraaf zal de mobilisatie binnen het revolutionaire proces langs de lijn van dit ordeningskader worden geanalyseerd.

The Preliminary Stage of mass (individual) excitement and unrest

In de eerste fase van het revolutionaire proces is er zoals al eerder is besproken geen sprake geweest van collectief gedrag. Toch kan men in de eerste fase spreken van mobilisatiepogingen. Nadat de volksopstand in Tunesië, volgens berichtgeving in de media, is gestart met de zelfverbranding van de jonge straatventer Mohammed Bouazizi verschijnen in Egypte diverse berichten over personen die zichzelf ook in brand hebben gestoken. Deze zelfverbrandingen lijken sterk geïnspireerd door de zelfverbranding van Bouazizi. Vooral nadat blijkt dat advocaat Farouq Hassan en restaurant eigenaar Abdu Abdel-Monaim Kamal zichzelf uit onvrede in brand hebben gestoken voor het parlement in Cairo lijken de acties een politieke lading te hebben. Dit wordt bevestigd door ooggetuigen die stellen dat beide mannen anti-overheid slogans hebben geroepen voordat zij zichzelf in brand staken (BBC, 19 januari 2011). Dr Hany El-Sobky, een psychiater en lid van de Wereld Federatie voor Mentale Gezondheid, verklaard stellig dat deze personen niet ziek maar gefrustreerd zijn. El Sobky beschrijft de door Bouazizi geïnspireerde zelfmoordpogingen als ‘global hysteria’. Hij maakt daarbij onderscheid tussen personen die zelfmoord plegen uit een pathologische depressie en personen die de wereld hun hysterische reactie willen laten zien (El-Wardani, 2011). Omdat concrete gevallen van actiemobilisatie naar aanleiding van deze wanhopige mobilisatiepogingen klein blijken te zijn en een burgeropstand zoals in Tunesië vooralsnog uitblijft kunnen deze pogingen tot actiemobilisatie als mislukt worden bestempeld. De mobilisatiepogingen van deze personen kunnen echter wel tot gevolg hebben gehad dat er onder de bevolking een bepaalde mate van consensusmobilisatie ontstaat en dat zou in de volgende fasen actiemobilisatie kunnen verklaren.

The popular stage of crowd (collective) excitement and unrest

Het mobilisatieproces in de populaire fase heeft een sterk bottum-upverloop gehad. De 6 april beweging van Ahmed Maher en de ‘We are All Khalid Said’ Facebookpagina van Wael Ghoneim hebben hierbij een cruciale rol gespeeld. Omdat het hier gaat om jonge bewegingen die noch de tijd

noch de middelen - waaronder vrijheid - hebben gehad om zich tot mesomobiliserende actoren te ontwikkelen spreken we hier van *micromobiliserende actoren*. Personen zoals Wael Ghoneim, Ahmed Maher en Asmaa Mahfouz hebben gedurende de tweede fase een grote aanhang weten te ontwikkelen maar fungeren nog sterk als micromobiliserende actoren. Wat vooral duidt op een zeer belangrijke rol van Ahmed Maher - en zijn 6 april beweging – zijn verschillende oproepen van deze beweging om te demonstreren op de Nationale Politiedag. Volgens Ahmed was het inderdaad de 6 April Beweging, die in 2009 en 2010 voor het eerst demonstreerde op de Nationale Politiedag – in 2009 waren er volgens hem 500 deelnemers, in 2010 zo'n 1000 deelnemers (Heijmans, 2011). Er kan dus gesteld worden dat de 6 april beweging aanvankelijk de mobiliserende actor was, die onder de vlag van verzet - tegen het machtsmisbruik - burgers wist te mobiliseren voor kleine acties. Het doel van deze demonstratie was om het politiemisbruik aan te kaarten en het ministerie van Binnenlandse zaken hier verantwoordelijk voor te stellen. Nadat er een *triggering event* plaatsvindt in Tunesië lijkt er in Egypte een *national mood* te ontstaan waarop kan worden ingespeeld. Dit heeft tot gevolg dat 'grotere' spelers zich aansluiten bij de organisatie van de 'dag van de woede'. Hiermee wordt ook het probleem breder getrokken. De noodtoestand, de onbeperkte ambtstermijnen van de president en de economische situatie van het land worden als een probleem gezien. Maar dit blijkt niet de laatste herdefiniëring van het probleem. De omwenteling van de situatie in Tunesië in combinatie met de opkomst van burgers op 25 januari 2011 zijn een directe aanleiding voor de definiëring van het laatste frame. Vanaf 25 januari ziet men het gehele politieke systeem als een probleem.

Het Democratische Front is een in 2007 gevormde partij die nog niet kan worden gezien als een georganiseerde massabeweging. De partij werd na het indienen van 1,500 handtekeningen officieel als politieke partij gezien. De partij werd door het Egyptische regime niet gezien als een van belang zijnde partij. Dit blijkt later uit het feit dat de partij, in tegenstelling tot de Moslimbroederschap, niet werd uitgenodigd door vice-president Suleiman. Omdat het Democratische Front nog een vrij jonge partij is wordt deze actor dan ook bestempeld als een mobiliserende actor op mesoniveau. Naast de jongeren van de moslimbroederschap blijkt op 28 januari ook dat de gehele partij zich achter de demonstraties schaaft. Op 28 februari 2011 roept de oppositiegroepering haar achterban op om te gaan demonstreren (actiemobilisatie). De in 1928 opgerichte Moslimbroederschap is duidelijk een grote op de massagerichte organisatie en daarmee een speler op macroniveau. Er is dus te zien dat er in de tweede fase actoren op mesoniveau en macroniveau worden betrokken. Het doel van deze mobiliserende actoren op micro-, meso- en macroniveau is niet alleen om consensusmobilisatie te realiseren maar vooral om actiemobilisatie tot stand te brengen. Het voornaamste doel van deze mobiliserende actoren was namelijk om een statement te maken door middel van luid protest. Het gevolg van de mobilisatiepogingen van deze mobiliserende actoren is dat er een gemobiliseerde groep ontstaat die op zijn beurt gaat fungeren als mobiliserende actor op microniveau. Dit doet de gemobiliseerde groep door bijvoorbeeld informatie over demonstraties naar buiten te brengen en door foto's en video's up te loaden. Een interessant fenomeen in een later stadium van de tweede fase is de micromobilisatie van hackers. Nadat de Egyptische regering het internet op 28 januari blokkeert vanwege de grootste protesten op die dag werkten hackers over de hele wereld samen om een oplossing te vinden. Deze hackers ontwikkelden software waarmee laptops in goedkope internetrouters veranderd konden worden om zo Egyptische burgers in staat te stellen om zichzelf te organiseren. Deze actie ontstond bij Shervin Pishevar, een ondernemer uit Californië, en breidde zich uit tot over heel de wereld. Het resultaat van deze actie was dat vele ingenieurs en technici hun hulp aanboden om de Egyptische activisten in staat te stellen hun mobiliserende activiteiten voort te zetten.

The formal stage of the formulation of issues and formation of Publics

In de formele fase blijken een aantal spelers zich te hebben toegevoegd bij de protesten. Mobiliserende actoren en de gemobiliseerde groep blijven zich op microniveau bewegingen door gebruik te maken van nieuwe en traditionele media. De individuele activisten die de burgeropstand hebben doen oplaaien worden in de formele fase echter vergezeld door grotere organisaties en spelers. Zo wordt Nobelprijswinnaar Mohammed el Baradei bestempeld als de oppositieleider. In de media wordt hij gezien als een activistische politicus en een hervormer. Maar niet alleen Mohammed el Baradei ontpopt zich tot een belangrijke speler in deze fase. Ook de grootste oppositiepartij, de Moslim Broederschap lijkt een grote invloed uit te oefenen op de protesten. De Moslimbroederschap besluit

zich in een later stadium van de populaire fase officieel aan te sluiten bij de demonstraties van de demonstranten (Seegers, 2011). Op 28 februari 2011 roept de oppositiegroepering haar achterban op om te gaan demonstreren. De keuze om de rol van de Moslimbroederschap in dit onderzoek in de formele fase te bespreken ligt in het feit dat de oppositionele rol van de partij pas in de formele fase tot uiting komt. De rol die de Moslimbroederschap zich in de formele fase toeigent kan verklaard worden door het feit dat deze partij de grootste en de best georganiseerde oppositiepartij in Egypte blijkt te zijn. Alhoewel de partij zich aan het eind van de populaire fase openlijk heeft aangesloten bij de demonstranten eigent de partij zich pas in de formele fase een belangrijke rol toe. Ten eerste was de partij zichtbaar aanwezig en strijdbaar op een symbolische plaats, het Tahrirplein. Maar de partij bleek ook als een serieuze gesprekspartner van het Egyptische regime te fungeren. Zij gingen in gesprek met het regime en voerden daarbij druk uit op de Egyptische leiders zodat zij de eisen van demonstranten zo snel mogelijk zouden inwilligen.

De meest opvallende mobilisatie die in de formele fase is waar te nemen is de contramobilisatie van pro-Moubarek demonstranten. De contrarevolutionaire inspanningen worden op 2 februari 2011 goed zichtbaar als ‘pro-moubarek demonstranten’ de acties van de revolutionaire beweging verstoren met geweld. Volgens getuigen worden Egyptenaren 100 Egyptische pond betaald om voor Moubarek te demonstreren (Volkskrant, 2011). Een dag later meldt telefoonbedrijf Vodafone dat de Egyptische autoriteiten van noodwetten gebruik hebben gemaakt om de pro-regeringssms’jes te verspreiden. Maar daar blijft het niet bij. Aljazeera meldt dat de kameelrijders en ruiters, die met hun acties bijdroegen aan chaos, politieagenten bleken te zijn. De Egyptische autoriteiten proberen hiermee bij te dragen aan de ‘ontwrichting’ van het dagelijkse leven. Het regime lijkt in te spelen op de angsten van mensen die het liefst willen dat het gewone leven weer op gang komt. Met het veroorzaken van chaos lijkt Moubarek dus te zeggen: ik of de chaos. Omdat het hier gaat om het mobiliseren van politieagenten en een grote groep van individuen door het Egyptische regime kan gesproken worden van mobilisatie op het macroniveau. Het Egyptische regime mobiliseert hier immers langs de lijn van een grote, gevestigde en op de massa gerichte organisatie.

	<i>Fase 1</i>	<i>Fase 2</i>	<i>Fase 3</i>
Micromobilisatie	Burgers d.m.v. zelfverbranding	Activisten en gemobiliseerde groep	Activisten, gemobiliseerde groep en El Bardei
Mesomobilisatie		Democratische Front	Democratische Front
Macromobilisatie		Jongeren Moslimbroederschap	Regime Moslimbroederschap

Tabel 6.1: Waargenomen mobilisatiestructuren tijdens het revolutionaire proces in Egypte.

Na het beschrijven van de mobilisatie per fase is in zijn algemeenheid te zien dat micromobilisatie vaak niet alleen staat. Ondanks het feit dat individuele activisten een voornamelijk voortrekkersrol hebben vervuld in de Egyptische casus is te zien dat de processen van micromobilisatie niet op zichzelf staan. In het revolutionaire proces is te zien dat de processen van micromobilisatie in het kader van mesomobilisatie en macromobilisatie plaatsvinden. In het revolutionaire proces kan zelfs gesteld worden dat de individuele acties gebaat zijn geweest bij de inmenging van actoren op meso- en macroniveau. Actoren op meso- en macroniveau beschikken immers over middelen, kennis en een bepaalde status die ondersteunend kunnen zijn voor mobilisatieprocessen. Maar dit wil niet zeggen dat alleen micromobiliserende actoren baat hebben bij deze verwevenheid. Er is hier namelijk een wederzijds belang op te merken. Meso- en macromobiliserende actoren hadden in deze casus namelijk geen ondersteunende rol kunnen innemen als er in de eerste plaats geen individuele acties hadden plaatsgevonden die voor bekendheid en zichtbaarheid van de beweging hadden gezorgd. Het

revolutionaire proces in Egypte maakt dus goed zichtbaar hoe processen van micro- meso en macromobilisatie elkaar in de loop van het proces kunnen ondersteunen en versterken.

6.3 Het mobilisatieproces en media

Nu in de voorgaande paragraaf aandacht is besteed aan de context van de waargenomen mobilisatie zal in deze paragraaf verder worden ingegaan op de rol van media in het mobilisatieproces. In zijn algemeenheid komen de volgende elementen aan de orde 1) politieke en maatschappelijke omstandigheden 2) het gebruik van nieuwe en traditionele media door mobiliserende actoren 3) de invloed van nieuwe en traditionele media in het mobilisatieproces. In het voorgaande hoofdstuk is voornamelijk besproken over hoe nieuwe en traditionele media zijn gebruikt gedurende het revolutionaire proces. De vraag waarom nieuwe en traditionele media zijn gebruikt blijft vooralsnog onbeantwoord. Daarom zal de nadruk in deze paragraaf worden gelegd op de kwaliteiten en mogelijkheden van nieuwe en traditionele media. Vervolgens zal worden bekeken hoe deze kwaliteiten en mogelijkheden zich verhouden tot de maatschappelijke en politieke context van de te onderzoeken casus.

Media in de fase van individuele onrust

In de eerste fase van het revolutionaire proces zijn de zelfverbrandingen niet onopgemerkt gebleven. In relatief veel media worden de zelfverbrandingen in Egypte uitvoerig geanalyseerd en veelvuldig vergeleken met de zelfverbranding van de Tunesische Bouazizi. Of de zelfverbranders inderdaad een burgeropstand of burgermobilisatie tot stand wilden brengen is in dit onderzoek niet gebleken. Ondanks het feit dat wel is gebleken dat deze zelfverbranders een politieke boodschap hadden kan niet bevestigd worden waarom zij gekozen hebben voor zelfverbranding. Daarom zal uitsluitend gekeken worden naar de gevolgen die deze zelfverbrandingen hebben gehad. Allereerst is op te merken dat zowel nieuwe als traditionele media aandacht hebben besteed aan de zelfverbrandingen. Verder is in dit onderzoek naar voren gekomen dat er geen concrete gevallen van actiemobilisatie zijn waar te nemen na de wanhopige acties van deze Egyptische burgers. De aandacht die is besteed aan de zelfverbrandingen in diverse media kan echter wel tot gevolg hebben dat er een bepaalde mate van consensusmobilisatie is ontstaan onder de bevolking. De media bieden immers een frame aan waarin de zelfverbrandingen worden gekoppeld aan de revolutie in Egypte en de burgeropstand aldaar. Als deze zelfverbrandingen inderdaad hebben geleid tot een bepaalde mate van consensusmobilisatie kan dit tevens een verklaring zijn voor de actiemobilisatie in de volgende fasen.

Nieuwe media in de populaire fase

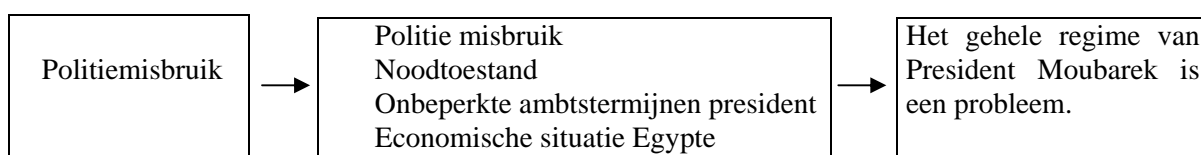
Eerder in dit onderzoek is beschreven dat de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep zich onder een autoritair regime bewogen. Dit had verregaande consequenties voor de wijze waarop de mobiliserende actoren mobilisatiepotentieel konden creëren. Vrij gebruik van een publieke ruimte om 'mobilisatiestrategieën' te ontwikkelen was gevaarlijk en risicovol. Onder de noodtoestand was het zelfs verboden voor eenieder om samen te komen zonder dat hier een vergunning voor was aangevraagd. Nieuwe media en sociale netwerken zoals Facebook maakten het mogelijk om de zichtbaarheid en bekendheid van de bewegingen te beïnvloeden zonder dat de mobiliserende actoren veel risico's liepen. Zo kunnen mobiliserende actoren middels een vakje 'algemene gegevens' op een kort en bondige wijze doelen kenbaar maken aan Facebookgebruikers en kunnen zij – in de hoop om leden te werven – hun standpunten uitgebreid toelichten op de Facebookpagina zelf. Op de Facebookpagina's 'We are all Khalid Said' en 'The 6 april movement' waren ten tijde van de voorbereidingen al tienduizenden leden aangemeld. Dit maakte het kenbaar en zichtbaar maken van de demonstratie op 25 januari vrij eenvoudig: de al eerder aangemelde leden werden door administratoren uitnodigd voor een aangemaakt 'evenement'.

Door het gebruik van internet worden barrières – tot op zekere hoogte - voor de te mobiliseren groep weggenomen. Maar niet alleen de anonimiteit van nieuwe media zorgt voor laagdrempeligheid, ook het interactieve karakter van dit medium is van toegevoegde waarde voor de gebruikers. Door de vrije toegang van het internet is elke burger in staat om zijn opinie kenbaar te maken zonder tussenkomst van filterende instanties. Omdat burgers hun opinies en suggesties via het internet met elkaar kunnen uitwisselen en/of delen zijn zij geen passieve consumenten meer die aangeboden inhoud alleen

verteren. Door nieuwe media is het eenrichtingsverkeer vervangen door tweerichtingsverkeer. Vooral in de periode voor 25 januari was de toegangsmacht van internet van toegevoegde waarde. Zo hebben traditionele media redacties die als ‘gatekeepers’ fungeren en bepalen wie wel of niet wordt toegelaten om iets te zeggen. Traditionele media – zie *medialogica* – hebben vaak alleen oog voor spectaculaire en opvallende gebeurtenissen. Ten tijde van de voorbereidingen was er echter nog geen sprake van buitengewone of spectaculaire actievormen en waren mobiliserende actoren nog geheel afhankelijk van hun face-to-face mobilisatiepogingen en hun mobilisatiepogingen via nieuwe media. Uit het hierboven geschetste beeld kan worden geconcludeerd dat de toegangsmacht van nieuwe media de mobilisatiepogingen van de mobiliserende actoren heeft gefaciliteerd en daarmee ook de bereikte consensus- en actiemobilisatie die deze mobilisatiepogingen tot stand hebben gebracht. Zonder de laagdrempeligheid van nieuwe media waren mobiliserende actoren immers niet in staat om de te mobiliseren groep te bereiken en hun beweging zichtbaarheid en bekendheid te bezorgen.

De mobilisatie via nieuwe media bracht ook andere voordelen met zich mee. Zo kwamen de reeds opgebouwde netwerken – in de vorm van Facebookpagina’s – goed van pas om informatie en standpunten te verspreiden. De mobiliserende actoren achter de Facebookpagina’s ‘We are all Khalid Said’ en “the 6 april movement” maakten gebruik van bestaande netwerken. Deze infrastructuur (resource power) stond direct ter beschikking van de mobiliserende actoren en hiermee konden zij snel een groot aantal individuen bereiken die zich reeds hadden aangesloten en daarom tot het mobilisatiepotentieel behoorden. Alle aangemelde leden hadden zich namelijk al willens en wetens aangesloten omdat zij zich aangesproken voelden door de gedeelde inhoud van de Facebookpagina’s. De netwerken bestonden immers uit mensen die bepaalde belangstelling en kennis met elkaar wilden delen en niet op basis van mensen die elkaar persoonlijk kenden. Dit leidt ons naar een andere kwaliteit van nieuwe media. Nieuwe media bestaan uit relatief toegankelijke toepassingen waarbij inhoud vrij en in coproductie met anderen kan worden ontwikkeld. Dit heeft ertoe geleid dat ook de gemobiliseerde groep vrij gebruik heeft kunnen maken van de infrastructuur van de mobiliserende actoren. De infrastructuur kon dus ook door de gemobiliseerde groep worden gebruikt om het mobilisatiepotentieel over te halen tot actiemobilisatie. Deze macht van nieuwe media faciliteert hiermee duidelijk mobilisatiepogingen die erop gericht zijn actiemobilisatie tot stand te brengen.

De laatste machtsbron van nieuwe media kan worden teruggevonden in de wijze waarop nieuwe media daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen op de nog te mobiliseren groep (consensusmobilisatie) en het mobilisatiepotentieel (actiemobilisatie). Door het gebruik van nieuwe media zijn de mobiliserende actoren in deze casus in staat geweest om de weergave van hun acties en standpunten te beïnvloeden. Nieuwe media faciliteren namelijk een brede en diepe mediadekking en bieden daarnaast een zeer uitgebreid repertoire aan prestatiemogelijkheden zoals etikettering, formulering en contextualisering (Benschop, 2011). De mobiliserende actoren in deze casus plaatsten hun mobilisatieactie in de context van politiemisbruik en koppelden dit aan gruwelijke beelden van bijvoorbeeld de gemartelde Khalid Said (We are all Khalid Said, 2011). Het frame dat de mobiliserende actoren hiervoor gebruikten is bewust en tactisch gekozen. Iedereen is immers tegen politiemisbruik en marteling. In directe onderhandeling met overige actoren op mesoniveau wordt het frame later verruimd. Omdat het frame van politiemisbruik is uitgebreid naar overige eisen brengt dit met zich mee dat meer burgers zich aangesproken voelen door de mobilisatiepogingen. Het vormen van een mobilisatiepotentieel en het bereiken van actiemobilisatie wordt hierdoor vergemakkelijkt. De mobiliserende actoren voegen vervolgens bewust een aantal ‘gevoelige’ onderwerpen toe aan hun probleemdefinitie. Uit eerdere demonstraties, van bijvoorbeeld de 6 april beweging, bleek dat er voor deze onderwerpen een zekere ontvankelijkheid voor emotionele besmetting aanwezig was in de samenleving.

Ook de gemobiliseerde groep krijgt door de vrije toegang van nieuwe media discursieve macht aangereikt. Zo worden zij in staat gesteld om via de bestaande netwerken – zoals Facebook – real life

ervaringen en emoties te delen. Nieuwe media maakten het mogelijk om deze ervaringen en emoties niet alleen te delen maar ook te visualiseren. Het gebruik van Youtube om filmpjes te uploaden en deze via bestaande infrastructures te verspreiden is hier een goed voorbeeld van. Traditionele media daarentegen dienen rekening te houden met beperkte tijd en ruimte en kunnen deze diepe en brede mediadekking vaak niet bieden. Video's van heldhaftige burgers maar ook video's van gruwelijke mishandelingen worden massaal upgeload en gedeeld op diverse Facebookpagina's. Zonder tussenkomst van filterende instanties konden individuen aan de rest van de wereld – letterlijk – laten zien wat er op straat gebeurde. Het visualiseren van gebeurtenissen maakte deze boodschappen nog krachtiger. Het middel dat Mohamed Nageb gebruikt om dit doel te bereiken is een bloederige foto van een 19 jarige jongeman. Door het tonen van dit jonge burgerslachtoffer, ook wel 'martelaar' genoemd', probeert Nageb in te spelen op het moreel van de Egyptische burgers. De foto die Nageb upload maar ook andere beelden die op internet verschijnen wakkeren krachtige emoties aan zoals hoop, energie en woede. Een foto zegt immers meer dan duizend woorden. Deze - bewust of onbewust - losgeweekte emoties resulteren in sommige gevallen zelfs tot actiemobilisatie. De impact van dit beeldmateriaal blijkt ook uit de reacties van Egyptenaren die zich tijdens de demonstraties geconfronteerd zagen met allerlei foto's en video's. Omdat mobiliserende actoren en de gemobiliseerde groep middels nieuwe media een duidelijke invloed hebben gehad op de opvattingen en het gedrag van de te mobiliseren groep en het mobilisatiepotentieel kan gesteld worden dat ook de discursieve macht van nieuwe media de consensus- en actiemobilisatie van burgers heeft gefaciliteerd.

Traditionele media in de populaire fase

Nu de rol van de traditionele media in de populaire fase onder de loep is genomen zal het functioneren van traditionele media – in termen van hun dominante werkwijze – nader worden belicht. Primair zal er worden geprobeerd om een beter inzicht te krijgen op de kwaliteiten en mogelijkheden van Aljazeera om vervolgens te bekijken hoe de kwaliteiten en mogelijkheden van dit medium zich verhouden tot de maatschappelijke en politieke context van de te onderzoeken casus. Het eerste wat in de Egyptische casus opvalt is de invloed van nieuwswaarde op de mate waarin de media in staat zijn om aandacht op het onderwerp te vestigen. De reden hiervoor kan gezocht worden in het feit dat Aljazeera zelf de omvang van stemmen en interesses controleert en daarbij de voorkeur geeft aan verrassende en bijzondere gebeurtenissen. Bij de aanvang van de populaire fase kiest Aljazeera ervoor om haar aandacht te richten op een primeur: 'de Palestijnse papieren'. Het is overduidelijk dat dit onderwerp de gebeurtenissen in Egypte overschaduwde. Aljazeera geeft in haar berichtgeving de voorkeur aan een zeer belangrijke en verrassende gebeurtenis. In het midden oosten leeft het Palestijns-Israëlische conflict – in termen van onvrede - al veel langer. De uitgelekte documenten uit het Palestijns-Israëlische vredesproces leveren Aljazeera een primeur. De lek had namelijk tot gevolg dat Palestijnen en Israëliërs voor de eerste keer in de geschiedenis konden achterhalen waar hun leiders over onderhandelden achter gesloten deuren. Vooral het feit dat Aljazeera deze feiten exclusief naar buiten brengt kan een belangrijke reden zijn dat zij zich vasthielden aan de berichtgeving van de Palestijnse papieren. Een omslag in de berichtgeving van Aljazeera komt tot stand wanneer de gebeurtenissen in Egypte niet van tijdelijk aard blijken te zijn. In de Egyptische casus speelt de onvrede over het regime al veel langer een rol en deze onvrede lijkt door de situatie in Tunesië tot een uitbarsting te zijn gekomen. Door de exclusiviteit van het Palestijnse verhaal geeft Aljazeera echter nog de voorkeur aan het verhaal van de Palestijnse papieren. Wanneer blijkt dat de demonstraties groter en extremer worden dan voorheen werd gedacht begint Aljazeera de demonstraties 24/7 te coveren. De medialogica die de verslaggeving van de gebeurtenissen in Egypte in eerste instantie frustreert leidt later tot 24/7 verslaggeving. Het gevolg van de laat op gang komende berichtgeving van traditionele media is dat – met name – activisten geheel afhankelijk waren van hun activiteiten op het internet.

Nadat Aljazeera haar berichtgeving volledig wijdt aan de situatie in Egypte lijkt Aljazeera een steeds grotere rol te gaan spelen. Recente cijfers ontbreken, maar Aljazeera bereikte ongeveer 35 miljoen Arabieren in 2003 (Rotthier, 2003). Het bereik in de Egyptische hoofdstad Cairo komt neer op bijna 90% van alle burgers met satelliettelevisie die naar het nieuws kijken (Sakr, 2005). Dit geeft Aljazeera een zeer belangrijke positie in Egypte en de wijde omgeving. Het bereik van Aljazeera stelt haar in staat om belangrijke doelgroepen te bereiken: de demonstranten op straat, de thuisblijvers en de rest

van het Midden-Oosten. Deze hoofdrol in de informatievoorziening geeft Aljazeera politieke macht. Maar de macht van Aljazeera beperkt zich niet tot het bereiken van de belangrijkste doelgroepen. Het bereik dat Aljazeera heeft in de Arabische wereld en Egypte stelt hen in staat om een belangrijke en noodzakelijke troef in handen te krijgen: burgerjournalistiek. Omdat de Egyptische overheid niet blij is met de berichtgeving van Aljazeera besluit zij de persvrijstellingen van reporters van Aljazeera in te trekken. Omdat de journalisten van Aljazeera worden geïntimideerd en opgejaagd wordt het moeilijk om op een veilige wijze verslag te leggen. Aljazeera poogt de berichtgeving aan te vullen door interactie met kijkers en burgerjournalisten. De oproep van Aljazeera kan op twee uiteenlopende wijze uiteen worden gezet. Je zou kunnen zeggen dat Aljazeera hier in een bepaalde mate afhankelijk wordt van burgers en als gevolg daarvan een bepaalde controle afstaat. Burgerjournalisten zijn namelijk geen professionele journalisten en staan los van de organisatie en haar cultuur. Burgerjournalistiek kan echter ook worden gezien als een verlengstuk en kracht van Aljazeera. Aljazeera is doormiddel van deze interactie in staat geweest om verhalen vanuit buurt- en wijkniveau te vertellen. De kracht van burgerjournalistiek ligt dus in de nabijheid van het nieuws dat geleverd wordt door burgerjournalisten (Spreekbuis, 2011). De mogelijkheid van Aljazeera om gebruik te maken van burgerjournalisten verruimt haar controle op hulpbronnen en verruimt daarmee haar resource power.

Tenslotte zal bekeken worden op welke wijze Aljazeera haar kijkers helpt om bepaalde opvattingen te selecteren en zo een bepaalde vorm van realiteit te construeren. Volgens Street helpen media individuen om bepaalde opvattingen over de realiteit te selecteren. Tijdens de populaire fase van massa onrust heeft Aljazeera intensief bericht gegeven van de gebeurtenissen in Egypte. Deze berichtgeving werpt een aantal interessante waarnemingen op. Aljazeera begint haar waarneming vrij neutraal en abstract. Een neutrale maar zinvolle analyse van de situatie in Egypte wordt gegeven en krachtige termen of frames blijven vrijwel uit. Maar aan deze neutrale en abstracte berichtgeving komt een einde. Op 26 januari toont Aljazeera demonstranten op straat en benadrukt dat het hier niet gaat om activisten maar om ‘normale burgers’ uit alle lagen van de Egyptische samenleving. Een oude vrouw wordt aan het woord gelaten die schreeuwend en huilend haar ongenoegen uit. De keuze om een oude vrouw aan het woord te laten kan liggen in het feit dat ouderen in de Egyptische een bepaalde mate van respect genieten. Nog opvallender is dat Aljazeera zich voornamelijk richt op het verhaal van de burgers en activisten op straat. De berichtgeving over Egypte gaat voornamelijk over de ‘slechte’ omstandigheden van burgers zoals de hoge voedselprijzen, corruptie en de gevreesde veiligheidsdiensten. Er wordt daarbij geen aandacht besteed aan de positieve bijdrage van Moubarek of aan de verantwoordelijkheden van burgers.

Het aantal demonstranten wordt op 26 januari een aantal keer ‘gigantisch’ genoemd en activiste Mona Seif, die structureel aan het woord gelaten wordt, claimt dat de demonstranten de veiligheidsdiensten zelfs hebben overtroffen in aantal. Ook wordt de nadruk gelegd op angst. Aljazeera brengt in haar berichtgeving het volgende beeld naar voren: Egyptenaren zijn bevrijd van de ketenen van angst. Naarmate het geweld van de overheid toeneemt lijkt Aljazeera haar neutraliteit enigszins te verliezen. Maar hoe makkelijk was het voor Aljazeera om neutraal te blijven? Het geweld dat de overheid gebruikte om demonstranten en Aljazeera het zwijgen op te leggen was verwacht maar toch verrassend excessief. Dit zorgde ervoor dat het verhaal zich voortdurend concentreerde op de oorlog tussen demonstranten en Moubarek die in de berichtgeving vertegenwoordigd werd door veiligheidsdiensten, ‘criminelen’ en pro-Moubarek demonstranten. Dit leidde echter wel tot zeer spraakmakende en full-time berichtgeving van Aljazeera. Het tonen van amateurbeelden lijkt Aljazeera nog meer geloofwaardigheid op te leveren. Aljazeera toonde namelijk wat er gebeurde in de ‘gewone’ straten van Alexandrië, Suez en andere kleinere steden. De puurheid en onbeholpenheid geven deze amateuristische beelden een bepaalde kracht.

De volgende dag toont Aljazeera beelden waaruit blijkt hoe moeilijk het ze wordt gemaakt om op een normale wijze bericht te geven van de gebeurtenissen in het land. Een correspondent geeft daarop het volgende commentaar: “*Aljazeera is becoming a black sheep in Egypt*”. Wanneer het internet op 28 januari wordt afgesloten noemt Aljazeera dit een ‘wanhopige daad’. Volgens Aljazeera probeert de overheid de demonstraties te verlammen door het internet plat te leggen. Een correspondent noemt de actie van de Egyptische overheid onverstandig omdat het de Egyptische bevolking alleen bozer zou

maken. De beelden die bij dit commentaar worden gevoegd laten een boze man zien die zijn onvrede schreeuwend uit. De woede van de man lijkt zich echter op hele andere zaken te richten. Maar naast het afsluiten van het internet spelen er op 28 januari 2011 nog veel meer interessante zaken. Aljazeera richt zich vooral op het geweld dat door de overheid wordt gebruikt. Aljazeera noemt het geweld excessief en legt in haar verslaggeving vooral de nadruk op de strijd tussen demonstranten en veiligheidsdiensten. Zo worden beelden van politieauto's getoond die demonstranten opzettelijk overrijden en beelden van een woedende menigte die een bloedende dode man tilt. Bij het beeld van de dode man voegt Aljazeera het volgende commentaar toe: *'mensen zijn furieus en zien geen andere uitweg dan het vertrek van Moubarek'* (Aljazeera, 2011). De afwezige neutraliteit in de berichtgeving van Aljazeera blijkt helemaal wanneer de nieuwszender op 29 januari schokkende beelden uit een mortuarium in Cairo en daarbij het volgende commentaar toevoegt: *'van deze beelden wil Moubarek niet dat ze gezien worden'* (Aljazeera, 2011).

Wanneer het moment aanbreekt dat het leger ingrijpt is de spanning – ook in de berichtgeving van Aljazeera – te voelen. Het lijkt bijna te gaan om een spannende soapserie: kiest het leger voor het volk of voor Moubarek? Wanneer duidelijk wordt dat het leger zich neutraal opstelt en geen geweld gebruikt zendt Aljazeera bijzondere beelden uit. Aljazeera toont beelden van demonstranten die tanks bestormen en militairen kussen. Deze beelden begeleidt Aljazeera met sentimentele muziek en een schreeuwende menigte. Volgens de correspondentie van Aljazeera doet de menigte haar denken aan de menigte uit een 'rockfestival'. Aljazeera lijkt een voorkeur te hebben voor triggerende woorden en sensationele beelden. De beelden en woorden die gebruikt worden door Aljazeera bestempelen Moubarek impliciet als de 'vijand' van democratie en vrijheid. Er wordt een frame gecreëerd van het goed (demonstranten) en kwaad (criminelen) en het bestaan van een vijand in de vorm van Moubarek. Maar niet alleen de keuze voor bepaalde triggerende woorden en sensationele beelden heeft invloed op het frame dat wordt gevormd. De journalisten van Aljazeera functioneren als 'gatekeepers' die bepaalde gebeurtenissen voorrang kunnen geven op andere gebeurtenissen. In de Egyptische casus zoomt Aljazeera in op het 'slagveld' en heeft daarbij voornamelijk oog voor de strijd tussen demonstranten en Moubarek. De berichtgeving van Aljazeera kan soms zelfs vergeleken worden met een voetbalwedstrijd waarbij heel de wereld toekijkt en wacht tot de favoriete club (demonstranten) winnen van de minder populaire en zelfs gehate club (Moubarek). Maar wat heeft dit voor consequenties voor de mobilisatie van burgers? Traditionele media bezitten over een discursieve macht waarmee zij burgers helpen om bepaalde opvattingen te selecteren en zo een vorm van realiteit te construeren en bezitten over middelen en infrastructuren om dit te kunnen doen. Op grond van de voorgaande analyse kan een duidelijke conclusie getrokken worden. Uit de analyse blijkt dat de berichtgeving van Aljazeera vrij anti-Moubarek is en met deze berichtgeving een zeer groot bereik heeft in Egypte en de Arabische wereld. Het gevolg hiervan kan zijn dat de kijkers van de nieuwszender ook een negatief beeld construeren van het Egyptische regime (consensusmobilisatie) en daarmee gemakkelijker over zouden kunnen gaan tot actie (actiemobilisatie). Er kan dus worden gesteld dat de berichtgeving van Aljazeera consensus- en actiemobilisatie stimuleert en faciliteert.

Nieuwe media in de formele fase

Omdat het uiterst interessant is om te bekijken hoe nieuwe media in de afzonderlijke fasen bijdragen aan de mobilisatie en organisatie van mobiliserende actoren zal ook hier verder worden ingegaan op de inherende kwaliteiten en mogelijkheden van nieuwe media. Zoals is gebleken in de populaire fase van het revolutionaire proces bevinden de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep zich onder een autoritair regime dat zich niet snel naar huis laat sturen. Toch lijkt het regime een bepaalde controle te verliezen in de formele fase waardoor burgers zich steeds vrijer gaan voelen en daardoor meer risico's nemen bij het uitspreken van hun oppositionele mening. Dit blijkt ook uit foto's en berichten die worden gepost via Facebook. In de formele fase lijkt de anonimiteit van nieuwe media een minder belangrijke rol te spelen. De kracht van nieuwe media door haar interactieve karakter blijft wel doorslaggevend. Omdat het internet in de formele fase weer beschikbaar wordt gesteld is elke burger in staat om zijn opinie of oproep kenbaar te maken zonder tussenkomst van een filterende instantie. Een goed voorbeeld hiervan is de oproep van een medische professional – een op zichzelf gemobiliseerde groep - die via de Facebookpagina 'We are All Khalid Said' oproepen tot actiemobilisatie. Maar de administrator van de Facebookpagina heeft niet alleen contact met de

gemobiliseerde groep. Uit een bericht blijkt de administrator van We Are All Khalid Said ook contact te hebben met journalisten. Deze interactie maakte het mogelijk dat de administrator advies kon uitbrengen aan andere journalisten in en rondom het Tahrirplein. Echter, het interactieve karakter faciliteert niet alleen anti-Moubarék demonstranten maar het draagt ook bij aan contramobilisatie. Zo werd het voor pro-Moubarék leden mogelijk om anti-Moubarék leden schuldgevoel aan te praten, openlijk aan de loyaliteit van de anti-Moubarék leden te twijfelen en om demonstraties te saboteren. Het bovenstaande duidt erop dat nieuwe media de actiemobilisatie van de gemobiliseerde groep mogelijk maakt.

Nieuwe media brachten in de formele fase met zich mee dat de opgebouwde netwerken – in de vorm van Facebookpagina's – goed van pas kwamen om informatie en standpunten te verspreiden. Deze kwaliteiten kwamen ook tot uiting in de populaire fase. Wat vooral interessant is geweest in de populaire en formele fase is dat de toegangsmacht (access power) van deze nieuwe media mogelijk maakte dat ook de gemobiliseerde groep gebruik kon maken van de bestaande infrastructuren van nieuwe media (resource power). Zoals eerder is besproken faciliteerde deze toegankelijkheid niet alleen de activiteiten van anti-Moubarék leden maar ook de activiteiten van pro-Moubarék leden. De oorzaak hiervan kan gezocht worden in het feit dat er in nieuwe media – in tegenstelling tot traditionele media - nauwelijks sprake is van gatekeeping. Hierdoor lukt het de pro-Moubarék leden om hun stempel te drukken op de Facebookpagina's. De infrastructuren die de anti-Moubarék demonstranten mede hebben doen opleven bespoedigen nu de verspreiding van een frame dat pro-Moubarék is. In de formele fase komt verder naar voren dat de nieuwe media ook een internationaal bereik mogelijk maakt. Opvallend aan de mobiliserende actor is dat hij niet enkel bezig is met het bereiken van actiemobilisatie in eigen land. De administrator van de Facebookpagina 'We Are All Khalid Said' is ook voortdurend bezig met het bereiken van actiemobilisatie en consensusmobilisatie over de rest van de wereld. Hiermee wordt internationale waarneming en uiteindelijk ook internationale druk op het Moubarék regime bespoedigd.

In de formele fase zet het proces van visualisering en contextualisering zich op dezelfde wijze voort als in de populaire fase. Ook vindt er in de formele fase geen herframing van het probleem - vanuit de mobiliserende groep - plaats. Het gehele regime van Moubarék wordt gezien als het probleem en de enige oplossing die wordt benoemd is dat zij worden verjaagd. De administrator van Facebookpagina 'We are all Khalid Said' selecteert daarvoor krachtige beelden en verhalen die dit frame bevestigen. Maar er blijkt ook sprake te zijn van contramobilisatie waarin een ander frame opduikt. Iedereen die tegen Moubarék is wordt bestempeld als een landverrader die chaos veroorzaakt in het land. Volgens pro-Moubarék leden hebben de mobiliserende actoren verdeeldheid veroorzaakt onder de Egyptische bevolking en hebben zij Egypte in 'brand' gezet. Toch is te zien dat deze personen weinig gebruik maken van visualisering. Deze personen kiezen ervoor om vooral gebruik te maken van krachtige termen en benamingen waarbij de emotie woede een voorname rol speelt. Maar ook in de formele fase blijft de uitwerking van nieuwe media op mobilisatieprocessen hetzelfde. Zowel de mobiliserende actoren als de gemobiliseerde groepen (pro- en anti-Moubarék) kunnen met behulp van nieuwe media een duidelijke invloed uitoefenen op de opvattingen en het gedrag van de te mobiliseren groep en het mobilisatiepotentieel. De discursieve macht van nieuwe media stimuleert daarmee ook in de formele fase de consensus- en actiemobilisatie van burgers.

Traditionele media in de formele fase

In de formele fase van het revolutionaire proces spelen traditionele media weer een belangrijke rol. Als men kijkt naar de gebeurtenissen in deze fase is goed te zien dat de mobilisatie van de anti-Moubarék demonstranten onder druk komt te staan. Door de komst van pro-Moubarék leden ontstaan chaotische taferelen op het Tahrirplein, een symbolische plaats voor de anti-Moubarék demonstranten. Later in de formele fase blijken er verschillende aanwijzingen te zijn dat het regime achter de geweldadige acties zit. De Egyptische autoriteiten proberen bij te dragen aan de 'ontwrichting' van het dagelijkse leven. Het regime lijkt in te spelen op de angsten van mensen die het liefst willen dat het gewone leven weer op gang komt. Deze tactiek van het regime blijkt goed samen te gaan met de voorkeur van traditionele media voor bijzondere en spectaculaire en extreme gebeurtenissen. Zo doet activiste Mona Saif hysterisch verslag van het geweld dat tegen de anti-Moubarék demonstranten

wordt gebruikt. Schreeuwend en huilend beschrijft ze dat er een gewonde man binnen wordt gebracht in het geïmproviseerde ziekenhuis op het Tahrirplein. De chaos lijkt compleet als Aljazeera beelden uitzendt van ruiters op paarden en kamelen die mensen aanvallen. Een correspondent levert live het volgende commentaar: “Het lijkt alsof de pro-Moubarek demonstranten het leuk vinden. Alsof het een dagje uit is voor ze.” (Aljazeera, 2011). De voorkeur van Aljazeera voor bijzondere, spectaculaire en extreme gebeurtenissen werkt nu duidelijk in het nadeel van de anti-Moubarek demonstranten. Omdat de beelden van totale chaos inspelen op de angsten van burgers komt de berichtgeving van Aljazeera en de daarbij gebruikte medialogica goed uit voor het regime van Moubarek. Nadat blijkt dat er angst voor mislukking heerst onder de anti-Moubarek demonstranten verandert Aljazeera drastisch van koers. Er lijkt een bewuste keuze te zijn gemaakt om de nadruk te leggen op de kracht van de ‘pro-democratische’ demonstranten op het Tahrirplein. Dit lijkt vooral een bewuste keuze omdat deze berichtgeving in een schril contrast staat met de ‘oorlogsbeelden’ die niet veel eerder uitgezonden werden. De focus op de chaotische en spectaculaire gebeurtenissen wordt nu vervangen door berichtgeving in het voordeel van de ‘pro-democratische’ demonstranten (zie discursieve macht van traditionele media). Aljazeera beschikt over een toegangsmacht waarmee ze de omvang van bepaalde stemmen en interesses kan controleren. De keuze van Aljazeera om zich te richten op feestende anti-Moubarek demonstranten is moeilijk los te zien van de discursieve macht van traditionele media. Aljazeera draagt met de controle van stemmen en interesses immers een bepaald frame uit. Deze macht wordt in de formele fase gebruikt om de mobilisatie van anti-Moubarek demonstranten niet te frustreren maar te faciliteren. Door de ‘beperkte toegang’ van traditionele media lukt het Aljazeera namelijk om - in tegenstelling tot nieuwe media - de stemmen van pro-Moubarek leden te beperken.

Maar de macht van traditionele media beperkt zich niet tot de zogenaamde toegangsmacht. Het bereik van Aljazeera stelt haar in staat om belangrijke doelgroepen te bereiken: de demonstranten op straat, de thuisblijvers en de rest van het Midden-Oosten. Ook voor het westen is Aljazeera een belangrijke bron voor informatievoorziening. Deze hoofdrol in de informatievoorziening geeft Aljazeera politieke macht. Maar de macht van Aljazeera beperkt zich niet tot het bereiken van de belangrijkste doelgroepen. Het bereik dat Aljazeera heeft in de Arabische wereld en Egypte stelt hen in staat om een belangrijke en noodzakelijke troef in handen te krijgen: burgerjournalistiek. Omdat de Egyptische overheid niet blij is met de berichtgeving van Aljazeera besluit zij de persvrijstellingen van reporters van Aljazeera in te trekken. In de formele fase worden talloze incidenten genoemd waarbij journalisten van straat worden geplukt door onbekende personen en ook Aljazeera wordt door ‘criminelen’ aangevallen. Een correspondent van Aljazeera stelt dat Aljazeera een actor lijkt te zijn geworden in de demonstraties en dat zij gezien worden als de aanstichters van de chaos (Aljazeera, 2011). Deze beperkingen poogt Aljazeera ook in de formele fase aan te vullen door interactie met kijkers en burgerjournalisten. Hiermee blijft Aljazeera in staat om haar doelgroepen te voorzien van informatie en de politieke mobilisatie van burgers te faciliteren.

In de berichtgeving van traditionele media vallen in de formele fase een aantal zaken op. Zoals eerder is besproken heeft het ‘gatekeeping’ van Aljazeera in de formele fase duidelijke consequenties gehad voor de berichtgeving. Allereerst legt Aljazeera een duidelijk linkt tussen de volgende gebeurtenissen: Demonstranten niet meer te negeren → Moubarek doet een voorstel → Afwijzing van voorstel door demonstranten → Geweld Pro-Moubarek demonstranten. Volgens een correspondent van Aljazeera zijn de beelden van de miljoenenmars – die op miljoenen beeldschermen verschijnen – niet meer te negeren door de Egyptische overheid. Hiermee verwijst hij naar de resource power van de nieuwszender. Vervolgens zenden zij beelden uit van Moubarek die een voorstel doet aan de bevolking. In deze toespraak geeft hij aan zich niet meer verkiesbaar te stellen. Moubarek geeft daarbij nadrukkelijk aan dat hij niet van plan was om direct te vertrekken. Uit de reactie van de demonstranten, die Aljazeera live uitzendt, blijkt dat de anti-Moubarek demonstranten deze toezegging niet voldoende vinden. Aljazeera zoomt in op de reactie van woedende anti-Moubarek demonstranten en laat diverse demonstranten aan het woord. Niet veel later worden de eerste aanvallen van pro-Moubarek demonstranten vastgelegd. Opvallend aan de berichtgeving van Aljazeera is dat gelijk wordt gelinkt met de afwijzing van de voorstellen van Moubarek: “The regime fights back”.

Maar dit is niet het enige frame dat in de berichtgeving van Aljazeera is terug te vinden. Zoals hierboven al uitvoerig is beschreven had Aljazeera in de formele fase een voorkeur voor dramatische en chaotische gebeurtenissen. De voorkeur voor deze gebeurtenissen creëerde een beeld van chaos. Omdat de beelden van chaos inspelen op de angsten van de burgers komen de beelden goed uit voor het regime van Moubarek. Maar wanneer blijkt dat men vreest voor een ‘loss of momentum’ maakt Aljazeera duidelijk een koerswijziging. De nieuwszender legt niet veel later de nadruk op de kracht van de ‘pro-democratische’ demonstranten op het Tahirplein die ondanks de aanvallen blij en feestend vieren dat zij nog steeds overeind staan. Aljazeera gebruikt daarbij termen als ‘zingende mensen’ en ‘blijde gezichten’. Deze berichtgeving staat in een schril contrast met de ‘oorlogsbeelden’ die niet veel eerder uitgezonden werden. Maar hier blijft het niet bij. Aljazeera toont ook beelden van gevangen pro-Moubarek demonstranten die agenten in burger blijken te zijn en in het commentaar valt een bepaalde verontwaardiging van de correspondent te bespeuren. De nieuwszender laat vervolgens beelden van gevangen pro-Moubarek demonstranten zien - die identiteitskaarten tonen – om dit beeld te bevestigen. Opvallend aan deze berichtgeving is dat de nieuwszender niet ingaat op het verlies van vertrouwen aan de kant van anti-Moubarek demonstranten maar juist een frame aandraagt waarin anti-Moubarek demonstranten vieren dat zij het geweld hebben overleefd. De term pro-democratische demonstranten is hierbij het meest opvallend. Hiermee geeft de nieuwszender zonder veel woorden aan dat de tegenstander van deze demonstranten, Hosni Moubarek, anti-democratisch is.

Maar er is nog een frame waar te nemen in de berichtgeving van Aljazeera. In het laatste geanalyseerde frame bevestigt Aljazeera de discursieve macht van traditionele media. In de late uren van 3 februari 2011 worden diverse journalisten van straat geplukt door onbekende personen en ook Aljazeera wordt door ‘criminelen’ aangevallen. Een correspondent van Aljazeera stelt dat Aljazeera een actor lijkt te zijn geworden in de demonstraties en dat zij aangezien worden als de aanstichters van de chaos (Aljazeera, 2011). In de berichtgeving van Aljazeera wordt vervolgens een grote nadruk gelegd op het ‘disproportionele’ geweld tegen internationale journalisten. Dankzij de berichtgeving van traditionele media komt het geweld ook aan het licht in de rest van de wereld en zorgt dit voor grote ophef. Ook Hillary Clinton, minister van buitenlandse zaken, veroordeelt het geweld in een toespraak die speciaal is ingelast. Onder druk van de internationale gemeenschap biedt de Egyptische overheid haar excuses aan voor de misstanden maar ontkent elke betrokkenheid. In navolging van dit excuus doet Moubarek verdere concessies maar weigert te vertrekken. De reeks gebeurtenissen worden door Aljazeera duidelijk met elkaar gekoppeld waardoor het volgende beeld ontstaat: traditionele media brengen geweld tegen journalisten aan het licht → kritiek internationale gemeenschap → excuses Egyptische overheid → Moubarek doet verdere concessies (Aljazeera, 2011).

6.4 Cross-over effecten

Nu de kwaliteiten en mogelijkheden van nieuwe en traditionele media onder de loep zijn genomen zal aandacht worden geschonken aan de waar te nemen cross-over-effecten. De in paragraaf 6.3 behandelde kwaliteiten en mogelijkheden van media zijn daarbij niet onbelangrijk. Het is immers van belang om te bezien welke invloed de interactie tussen nieuwe en traditionele media uitoefenen op de eerder beschreven mobilisatieprocessen. Alvorens antwoord kan worden gegeven op de geformuleerde deelvragen en de centrale vraag van dit onderzoek dient in kaart te worden gebracht welke cross-over-effecten zijn waar te nemen.

The Preliminary Stage of mass (individual) excitement and unrest

Aangezien er in deze fase sprake was van individuele onrust en daarmee nauwelijks sprake was van collectief gedrag kan gezegd worden dat er in deze fase geen sprake is geweest van cross-over-effecten. Ondanks het feit dat hier gesproken kan worden over mislukte pogingen tot actiemobilisatie blijven de zelfverbrandingen in de media niet onopgemerkt. De gebeurtenissen krijgen zelfs wereldwijde aandacht en in een merendeel van de kranten worden de zelfverbrandingen in Egypte in verband gebracht met de zelfverbranding in Tunesië. Ondanks deze aandacht van traditionele media zijn er in dit onderzoek geen cross-over-effecten waar te nemen in deze fase.

The popular stage of crowd (collective) excitement and unrest

De rol van nieuwe media is in de aanloop naar de nationale politiedag is erg belangrijk geweest voor mobilisatiepogingen van de mobiliserende actoren. Er kan zelfs gesteld worden dat nieuwe media het metaforische steentje is dat wat sneeuw in beweging kan zetten en zich vervolgens kan omvormen tot een steeds grotere sneeuwbal. Dit kan niet gezegd worden over de rol van traditionele media in het begin van de populaire fase. Bij de aanvang van de populaire fase is direct op te merken dat traditionele media weinig aandacht besteden aan de anti-Moubarek protesten in Egypte. Als men de berichtgeving van Aljazeera in het begin van de populaire fase in Egypte bekijkt valt vooral de afwezige berichtgeving van Aljazeera op. Aljazeera lijkt zich op 25 januari – de nationale politiedag – vooral bezig te houden met gelekte documenten uit het Palestijns-Israëliësch vredesproces. Daaruit vloeit voort dat er *geen* sprake was van cross-over-effecten op een zeer cruciaal moment van de sociale beweging. Hier komt echter verandering in als Aljazeera beseft dat de demonstraties groter en extremer blijken te zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Nadat Aljazeera haar berichtgeving volledig toewijdt aan de situatie in Egypte lijken cross-over-effecten tussen Aljazeera en nieuwe media op gang te komen. Aljazeera maakt bijvoorbeeld gebruik van Youtubefilmpjes die door de gemobiliseerde groep (burgerjournalisten) zijn ingestuurd. Dit gebeurt in de dagen voor het afsluiten van het internet niet uit noodzaak maar uitsluitend omdat Aljazeera entertainende en/of bijzondere beelden krijgt ingezonden. Een voorbeeld hiervan is een video die op 25 januari 2011 is gepost door een Youtube account genaamd MFMAegy. De video toont het heldhaftige optreden van een demonstrant die voor een voertuig van de politie blijft staan. Het optreden van deze demonstrant wordt door vele vergeleken met het optreden van de Tankman op het Tianamenplein in China. Nadat het internet wordt afgesloten op 28 januari 2011 verschijnen slechts sporadisch nieuwe beelden op het internet en nemen logischerwijs ook de cross-over-effecten tussen nieuwe en oude media af. Als de Egyptische overheid besluit om op 30 januari 2011 de persvrijstellingen van reporters in te trekken lijkt er een probleem te ontstaan. In deze situatie zou men denken dat de berichtgeving van zowel nieuwe als traditionele media onmogelijk wordt gemaakt. Maar dit blijkt niet het geval te zijn. Ondanks geweld, intimidatie en arrestaties van de correspondenten is de nieuwszender in staat geweest om haar berichtgeving over de gebeurtenissen in Egypte door te zetten. Als men inventariseert welke cross-over-effecten in de populaire fase zijn op te merken valt op dat er een korte periode is waarin dit überhaupt mogelijk was. Vooral gedurende de periode van 26 tot 28 januari zijn cross-over-effecten waar te nemen tussen nieuwe en traditionele media. Zoals hierboven is beschreven is er in deze periode geen sprake geweest van cross-over-effecten uit noodzaak maar vooral omdat men entertainende en/of bijzondere beelden kreeg ingezonden.

The formal stage of the formulation of issues and formation of Publics

Tegen het einde van de populaire fase wordt het Aljazeera bijzonder moeilijk gemaakt om bericht te geven over de gebeurtenissen in Egypte. Wanneer het internet op 2 februari wordt aangesloten is dit een positief bericht voor Aljazeera. Uit de oproep van de nieuwszender op hun website blijkt namelijk dat zij behoefte hebben aan input van bloggers, activisten en burgerjournalisten. Het aansluiten van het internet maakte cross-over-effecten tussen nieuwe en traditionele media weer mogelijk.

Oproep website Aljazeera:

To further enhance its coverage of the unfolding events in Egypt, Al Jazeera has made available to bloggers, activists, and citizen journalists the following ways to send their images and stories to Al Jazeera. (Aljazeera, 2011)

Gedurende de formele fase blijkt Aljazeera veelvuldig gebruik te maken van beelden, foto's en verhalen die door demonstranten worden ingezonden. Maar de cross-over-effecten blijken ook de andere kant op te werken. Zo is veelvuldig te zien dat de administrator van de Facebookpagina 'We Are All Khalid Said' berichten van traditionele media uitlicht, bekritiseert en/of benadrukt. Vooral het doorspelen van belangrijke informatie die afkomstig is van traditionele media naar de leden van de Facebookpagina is een veelvoorkomende activiteit van de administrator. Aljazeera blijft in de formele

fase dus in staat om bericht te geven van de gebeurtenissen in Egypte maar blijft daarbij behoefte hebben aan extra 'hulp' van burgerjournalisten en activisten. In het onderzoek blijkt Aljazeera namelijk een doelwit voor pro-Moubarek leden en wordt hen het werk veelvuldig onmogelijk gemaakt. Zo beschrijft Aljazeera een vrij grimmige sfeer op straat en verteld correspondent Sherine Tadros aangeslagen dat ze geslagen en bespuugd is door de pro-Moubarek demonstranten. Om een goede en kwalitatieve berichtgeving tot stand te krijgen was Aljazeera in de formele fase van het revolutionaire proces afhankelijk van nieuwe media. Daarom blijken de beschreven cross-over-effecten vooral in de formele fase van het revolutionaire proces van zeer concrete meerwaarde voor de politieke mobilisatie van burgers.

7. Conclusie

De snelheid en omvang van de burgeropstand in Egypte heeft menig wereldburger versteld doen staan. In de media en door diverse politieke analisten wordt de snelle verspreiding van onrust toegeschreven aan het bestaan van sociale media. Anderen spreken over de 'bijzondere' rol van traditionele media tijdens het revolutionaire proces. Maar het meest interessante fenomeen dat kan worden opgemerkt is de wisselwerking tussen nieuwe en traditionele media tijdens de burgeropstand. Om te kunnen begrijpen hoe dit proces is verlopen en welke consequenties dit heeft gehad voor de protesten in Egypte is de volgende centrale vraagstelling geformuleerd:

Op welke wijze hebben de cross-over-effecten tussen traditionele en nieuwe media de politieke mobilisatie van Egyptische burgers en hun strijd om politieke verandering gefaciliteerd?

De inzichten uit de voorgaande hoofdstukken worden hieronder gebruikt om de centrale vraagstelling van het onderzoek te beantwoorden. Om dit op een gedegen wijze te kunnen doen worden de deelvragen eerst beantwoord en met elkaar verbonden. Het verbinden van deze antwoorden komt tot uiting in de laatste deelvraag van dit onderzoek. Daarmee fungeert deze laatste deelvraag tevens als een overkoepelend antwoord op de centrale vraagstelling van dit onderzoek.

7.1 Beantwoording deelvragen en hoofdvraag

Om antwoord te kunnen geven op de centrale vraagstelling van dit onderzoek moeten eerst de deelvragen worden beantwoord. De eerste deelvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

Op welke wijze kunnen de gebeurtenissen rondom de te onderzoeken mobilisatieprocessen in Egypte in theoretische fasering geordend worden?

Om een gedegen antwoord op de eerste deelvraag te krijgen is in dit onderzoek gebruikt gemaakt van de theoretische benadering van Rex Hopper (Hopper, 1950). Deze benadering is in dit onderzoek om meerdere redenen van toegevoegde waarde geweest. Zo heeft de benadering een sociaal psychologische dimensie aan het onderzoek toegevoegd waardoor meer aandacht is besteed aan emoties en menselijk handelen. Dit heeft geleid tot meer inzicht in de wijze waarop mobilisatieprocessen tot stand komen en hoe media invloed hebben op individuen. De benadering heeft ook gefungeerd als een ordeningskader bij het beschrijven van de chaotische en non-lineaire empirie. De benadering heeft bijvoorbeeld geholpen om gebeurtenissen te structureren maar ook om gebeurtenissen - waar aanvankelijk van werd gedacht dat ze oninteressant waren - op te merken. De benadering van Hopper was echter te beperkt om mobilisatieprocessen voldoende te kunnen begrijpen en te analyseren. Hopper gaat in zijn benadering namelijk niet voldoende in op het ontstaan en de verspreiding van mobilisatieprocessen. Daarnaast valt op te merken dat de invloed van media geen enkele rol krijgt toebedeeld in de benadering van Hopper. Hier komt het ontwikkelde mobilisatiemodel aan de orde. Door het mobilisatiemodel aan de benadering van Hopper te koppelen wordt deze leemte opgevuld. Deze koppeling leidt tot een aantal interessant waarnemingen. Allereerst is op te merken dat het mobilisatiemodel niet in elke fase van het revolutionaire proces past. De eerste fase van het revolutionaire proces laat bijvoorbeeld mislukte pogingen tot actiemobilisatie zien. De pogingen tot mobilisatie leiden immers niet tot concrete mobilisatie of een burgeropstand zoals in Tunesië. Dit wil overigens niet zeggen dat deze mobilisatiepogingen niet tot consensusmobilisatie hebben geleid. Dit onderzoek heeft in ieder geval niet hard kunnen maken dat er een verband bestaat tussen de mobilisatiepogingen en het ontstaan van consensusmobilisatie. De benadering levert verder een aangename structuur op die een analyse van de gebeurtenissen en de waar te nemen

mobilisatieprocessen vergemakkelijkt. Tenslotte is een laatste kanttekening op zijn plaats. De fasen van Hopper zijn niet scherp omljnd in de praktijk en lopen in werkelijkheid door elkaar heen. Ook kan worden gezegd dat de gebeurtenissen zoals beschreven in de benadering van Hopper niet altijd overeenkomen met de gebeurtenissen in de Egyptische casus. Er zijn in alle fasen van het revolutionaire proces theoretische beperkingen waar te nemen. Uit de hierboven omschreven situatie kan worden geconcludeerd dat de koppeling van beide theoretische inzichten zeer nuttig is geweest bij het analyseren van processen van mobilisatie in Egypte omdat deze koppeling de empirie ordent en hanteerbaar maakt en daarmee een diepgaande analyse van mobilisatieprocessen en cross-over-effecten mogelijk heeft gemaakt.

Nu de eerste deelvraag beantwoord is komen we tot de beantwoording van de tweede deelvraag, te weten:

Welke processen van mobilisatie zijn waar te nemen die gericht zijn op het beïnvloeden van het politieke systeem in Egypte?

De eerste waargenomen mobilisatiepoging in Egypte kwam van wanhopige individuen die zichzelf in brand staken. Omdat concrete gevallen van actiemobilisatie naar aanleiding van deze wanhopige mobilisatiepogingen klein blijken te zijn en een burgeropstand zoals in Tunesië vooralsnog uitblijft kunnen deze pogingen tot actiemobilisatie als mislukt worden bestempeld. Dit kan echter niet gezegd worden over consensusmobilisatie. In dit onderzoek is namelijk niet gebleken dat er *geen* consensusmobilisatie is bereikt door de zelfverbrandingen in Egypte. De mobilisatiepogingen die daarna zijn waar te nemen leiden wel tot het beoogde resultaat. In Egypte is er sprake geweest van individuen die via reeds opgebouwde netwerken mobilisatieprocessen op gang hebben gebracht en op deze manier hebben geprobeerd om maatschappelijke en politieke steun te vinden voor hun revolutionaire ideeën. Maar ondanks het feit dat deze individuele activisten een voorname voortrekkersrol hebben vervuld in de Egyptische casus is te zien dat de processen van micromobilisatie niet op zichzelf staan. In het revolutionaire proces is goed op te merken dat de processen van micromobilisatie plaatsvinden in het kader van mesomobilisatie en macromobilisatie. Verder kan worden geconcludeerd dat de individuele acties gebaat zijn geweest bij de inmenging van actoren op meso- en macroniveau. Actoren op meso- en macroniveau beschikken immers over middelen, kennis en een bepaalde status die ondersteunend kunnen zijn voor mobilisatieprocessen. Dit kan in dit onderzoek met name worden aangetoond door de wijze waarop o.a. de Moslimbroederschap heeft gefungeerd als gesprekspartner voor het Egyptische regime. Maar dit betekent niet dat alleen de micromobiliserende actoren baat hebben gehad bij deze verwevenheid van mobilisatiestructuren. Er is hier namelijk een wederzijds belang op te merken. Meso- en macromobiliserende actoren hadden in deze casus namelijk geen ondersteunende rol kunnen innemen als er in de eerste plaats geen individuele acties hadden plaatsgevonden die voor bekendheid en zichtbaarheid van de beweging hadden gezorgd. Het revolutionaire proces in Egypte maakt dus goed zichtbaar hoe processen van micro- meso en macromobilisatie elkaar in de loop van het proces kunnen ondersteunen en versterken.

De beantwoording van de tweede deelvraag brengt ons naar de beantwoording van de derde deelvraag:

Op welke wijze hebben de traditionele media en nieuwe media bericht gegeven van de gebeurtenissen in Egypte?

In de eerste fase van het revolutionaire proces valt op dat voornamelijk traditionele media een rol spelen in de informatievoorziening. In de berichtgeving van traditionele media valt met name op dat de zelfverbrandingen worden gelinkt met de zelfverbranding die in Egypte leidt tot de burgeropstand. In aanvang van de populaire fase is daarentegen te zien dat vooral nieuwe media actief worden gebruikt om aandacht te genereren. De bijdrage van nieuwe media in de berichtgeving is intensief, laagdrempelig en zeer productief. De berichtgeving van traditionele media in de aanvang van de populaire fase blijkt verrassenderwijs afwezig. De reden hiervoor kan gezocht worden in het feit dat Aljazeera zelf de omvang van stemmen en interesses controleert en daarbij de voorkeur geeft aan verrassende en bijzondere gebeurtenissen. Bij de aanvang van de populaire fase kiest Aljazeera ervoor om haar aandacht te richten op een primeur: 'de Palestijnse papieren'. Een omslag in de berichtgeving

van Aljazeera komt tot stand wanneer de gebeurtenissen in Egypte heftiger worden en niet van tijdelijk aard blijken te zijn. De medialogica die de verslaggeving van de gebeurtenissen in Egypte in eerste instantie frustrereert leidt later tot 24/7 verslaggeving. Het gevolg van de laat op gang komende berichtgeving van traditionele media is dat – met name – activisten geheel afhankelijk waren van hun activiteiten op het internet. De omslag van Aljazeera om zich volledig toe te wijden aan de situatie in Egypte blijkt blijvend. De Egyptische overheid en pro-Moubarak demonstranten proberen deze berichtgeving veelvuldig te dwarsbomen door onder andere journalisten lastig te vallen en persvrijstellingen in te trekken. Aljazeera blijft ondanks deze belemmeringen verassend goed functioneren als nieuwszender. Dit doet de nieuwszender door onder andere gebruik te maken van burgerjournalisten. Door middel van nieuwe media werden burgers namelijk in staat gesteld om foto's, beelden en getuigenverklaringen in te zenden. Aljazeera gebruikte dit materiaal met name om de leemte in de eigen verslaggeving op te vullen. In de berichtgeving is verder goed op te merken dat Aljazeera - in de loop van het revolutionaire proces - een vrij anti-Moubarak houding aanneemt. Dit doet de nieuwszender door bepaalde overtuigingstechnieken te gebruiken in hun communicatie. Terwijl de traditionele media ondanks beperkingen bericht blijven geven van de gebeurtenissen wordt de belangrijke bijdrage van nieuwe media in o.a. informatievoorziening in de loop van de populaire fase onmogelijk gemaakt. De overheid besluit het internet namelijk per 28 januari volledig af te sluiten. Hierdoor spelen nieuwe media vanaf 28 januari tot 2 februari nauwelijks meer een rol in de berichtgeving van de gebeurtenissen in Egypte. Nadat het internet op 2 februari 2011 weer wordt aangesloten herpakt de berichtgeving via nieuwe media zich. Deze berichtgeving via nieuwe media blijft samen met de berichtgeving van traditionele media tot en met de formele fase van het revolutionaire proces een belangrijke rol vervullen.

Nu bekeken is op welke manier nieuwe en traditionele media bericht hebben gegeven over de situatie in Egypte is het tijd om te bekijken hoe media door de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep is gebruikt om aandacht te genereren. Daarvoor zal de volgende deelvraag worden beantwoord:

Hoe worden de media door de mobiliserende actor/gemobiliseerde groep gebruikt om aandacht te genereren?

In het begin van het revolutionaire proces blijkt dat de mobiliserende actor vooral gebruik maakt van nieuwe media. De administrator van de Facebookpagina 'We Are Khalid Said' probeert dit bijvoorbeeld te doen door negatieve berichten over het regime van Moubarak te publiceren en later in het proces blijkt de administrator zelfs expliciet op te roepen tot actiemobilisatie. De mobiliserende actoren werden door de reeds bestaande netwerken van de Facebookpagina's in staat gesteld om dit bestaande mobilisatiepotentieel te bewegen tot actiemobilisatie. Gedurende de burgeropstand bleek dit zijn vruchten af te werpen want de gemobiliseerde groep bleek aanzienlijk groot. Nieuwe media werd door haar laagdrempeligheid aantrekkelijk voor zowel de mobiliserende actoren als de te mobiliseren groep. De rol van nieuwe media beperkte zich dus niet alleen bij het bereiken van burgers door de mobiliserende actoren. De toegangsmacht van nieuwe media maakte het namelijk mogelijk dat burgers zich konden ontwikkelen tot burgerjournalisten. De burgerjournalisten stelde via nieuwe media foto's en video's beschikbaar die vaak meer zeiden dan duizend woorden. Met het uploaden van beelden, verhalen en foto's probeerden de burgerjournalisten de wereld te laten zien wat er gebeurde. Zij hoopten hiermee andere burgers tot consensus en actiemobilisatie te bewegen. Dit brengt ons naar de wijze waarop de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep traditionele media hebben gebruikt om aandacht te genereren voor hun doelen. In dit onderzoek is namelijk gebleken dat voornamelijk nieuwe media hebben gezorgd voor een bepaalde toegang tot traditionele media. In diverse oproepen van Aljazeera worden burgerjournalisten, activisten – ook wel de mobiliserende actoren – en andere gegadigden gevraagd om beeldmateriaal, foto's en getuigenverklaringen in te zenden om de leemte van hun berichtgeving op te vullen. Deze leemte ontstond nadat de Egyptische overheid persvrijstellingen van Aljazeera intrekt en journalisten arresteert. De mobiliserende actor komt bij traditionele media ook op de reguliere wijze aan het woord. Activisten worden bijvoorbeeld diverse malen aan het woord gelaten in de uitzendingen van Aljazeera. Dit gebeurt zowel voor de camera als via telefonisch contact. Al met al kan worden geconcludeerd dat vooral nieuwe media hebben bijgedragen aan het genereren van aandacht door de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep.

Traditionele media hebben vooral berichtgeving van de situatie en heeft daarbij – aanvullend – gebruik gemaakt van beelden, getuigenverklaringen en foto's die via nieuwe media door de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep zijn ingezonden.

Deelvraag vier heeft ons inzicht gegeven in de manier waarop de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep gebruik heeft gemaakt van nieuwe en traditionele media bij het genereren van aandacht. De kwaliteiten van deze media zijn daarbij nog niet aan de orde gekomen. Daarbij rijst de volgende vraag: welke kwaliteiten bezitten deze media en welke rol hebben zij gespeeld in de waargenomen mobilisatieprocessen. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is deelvraag vijf geformuleerd, te weten:

Welke rol spelen de media in de mobilisatieprocessen binnen het Egyptische politieke systeem en waarin onderscheiden nieuwe media zich van klassieke media?

Om te onderzoeken welke rol media hebben gespeeld in de waargenomen mobilisatieprocessen zijn de kwaliteiten van nieuwe en traditionele media onder de loep genomen. Vervolgens is bekeken hoe deze kwaliteiten zich verhouden tot de maatschappelijke en politieke context van de onderzochte casus. Uit de analyse is gebleken dat nieuwe media in tegenstelling tot traditionele media vooral in de aanvang van de populaire fase een zeer belangrijke rol hebben gespeeld voor de waargenomen mobilisatieprocessen. De toegangsmacht van nieuwe media maakte het namelijk mogelijk dat de mobiliserende actoren – en later ook de gemobiliseerde groep – voor zichtbaarheid en bekendheid van hun opstand konden zorgen. Later heeft deze toegangsmacht ook de activiteiten van burgerjournalisten gefaciliteert. Verder hebben de netwerken (hulpbronnen) die Facebookpagina's en Youtube (nieuwe media) bieden, er voor gezorgd dat de mobiliserende actoren en de te mobiliseren groep hun doelgroepen ook daadwerkelijk konden bereiken. Met het bereiken van deze doelgroep en de discursieve macht van nieuwe media waren de mobiliserende actoren en de gemobiliseerde groep in staat om een duidelijke invloed te hebben op de opvattingen en het gedrag van de te mobiliseren groep en het mobilisatiepotentieel. Hiermee hebben nieuwe media de mobilisatiepogingen van de mobiliserende actor en de gemobiliseerde groep tot 28 januari en na 2 februari 2011 op een belangrijke wijze kunnen faciliteren.

Traditionele media hebben – zoals eerder is aangegeven – een veel minder grote rol gespeeld in de aanvang van de populaire fase. Het gevolg van de laat op gang komende berichtgeving van traditionele media is dat – met name – activisten geheel afhankelijk waren van hun activiteiten op het internet. Maar dit verandert in de loop van de populaire fase. De medialogica van traditionele media die de berichtgeving in eerste instantie frustreert leidt later tot een 24/7 berichtgeving. Aljazeera gaat zelfs een hoofdrol spelen in de informatievoorziening over de situatie in Egypte. Uit dit onderzoek blijkt dat de berichtgeving van Aljazeera vrij anti-Moubarak is en met deze berichtgeving een zeer groot bereik heeft in Egypte en de Arabische wereld. Het gevolg hiervan kan zijn dat de kijkers van de nieuwszender ook een negatief beeld construeren van het Egyptische regime (consensusmobilisatie) en daarmee gemakkelijker over zouden kunnen gaan tot actie (actiemobilisatie). Er kan dus worden gesteld dat de berichtgeving van Aljazeera consensus- en actiemobilisatie stimuleert en faciliteert. Zowel nieuwe media als traditionele media faciliteren mobilisatieprocessen door hun bereik, infrastructuur en de wijze waarop zij bericht geven over de situatie. In dit onderzoek zijn echter ook verschillen waar te nemen. Deze verschillen worden voornamelijk veroorzaakt door de verschillen waarop traditionele en nieuwe media de omvang van stemmen en interesses controleert en door de verschillende hulpbronnen waar zij over beschikken. Dit uitte zich in een Aljazeera die – in tegenstelling tot nieuwe media - in de aanvang van de populaire fase nauwelijks bericht geeft over de situatie in Egypte. Maar nog veel belangrijker blijken de hulpbronnen waarover nieuwe en traditionele media beschikken. De Egyptische overheid is namelijk niet in staat om de berichtgeving van traditionele media volledig lam te leggen omdat zij beschikken over hulpbronnen die slechts gedeeltelijk zijn te manipuleren door de overheid. Omdat nieuwe media over andere hulpbronnen beschikken was het voor de Egyptische overheid wel mogelijk om de berichtgeving via nieuwe media vanaf 28 januari tot en met 2 februari volledig lam te leggen. Al met al kan geconcludeerd worden dat 1) nieuwe media een zeer belangrijke rol hebben gespeeld bij het faciliteren van mobilisatieprocessen.

2) nieuwe media vooral in de aanvang van de populaire fase onmisbaar waren 3) nieuwe media de berichtgeving van traditionele media hebben gefaciliteerd door burgerjournalistiek mogelijk te maken. Over de rol van traditionele media kan gezegd worden dat zij 1) in een later stadium van de populaire fase en in de formele fase een zeer belangrijke rol speelden in de waargenomen mobilisatieprocessen 2) de mobilisatieprocessen ondanks belemmeringen zijn blijven faciliteren in tegenstelling tot nieuwe media.

Met de beantwoording van deelvraag vijf komen we aan bij het beantwoorden van de laatste deelvraag:

Welke cross-over effecten zijn waar te nemen tussen traditionele en nieuwe media en welke invloed lijkt deze interactie uit te oefenen op de mobilisatieprocessen?

In de eerste fase van het revolutionaire proces blijken vooral traditionele media aandacht te besteden aan de zelfverbrandingen in het land. De gebeurtenissen krijgen zelfs wereldwijde aandacht en in een merendeel van de kranten worden de zelfverbrandingen in Egypte in verband gebracht met de zelfverbranding in Tunesië. In de praktijk zijn er in deze eerste fase echter geen cross-over-effecten waar te nemen tussen nieuwe en traditionele media. Dit verandert niet wanneer de populaire fase van het revolutionaire proces wordt bereikt. Als men de berichtgeving van Aljazeera in het begin van de populaire fase in Egypte bekijkt valt vooral de afwezige berichtgeving van Aljazeera op. Aljazeera lijkt zich op 25 januari – de nationale politiedag – vooral bezig te houden met gelekte documenten uit het Palestijns-Israëliësch vredesproces. Daaruit vloeit voort dat er *geen* sprake was van cross-over-effecten op een zeer cruciaal moment van de sociale beweging. Hier komt echter verandering in als Aljazeera beseft dat de demonstraties groter en extremer blijken te zijn dan aanvankelijk werd gedacht. Nadat Aljazeera haar berichtgeving volledig wijdt aan de situatie in Egypte lijken de cross-over-effecten tussen Aljazeera en nieuwe media op gang te komen. Dit gebeurt in de dagen voor het afsluiten van het internet niet uit noodzaak maar uitsluitend omdat Aljazeera entertainende en/of bijzondere beelden krijgt ingezonden. Dit blijkt echter van tijdelijk aard. Nadat het internet wordt afgesloten op 28 januari 2011 verschijnen slechts sporadisch nieuwe beelden op het internet en nemen logischerwijs ook de cross-over-effecten tussen nieuwe en oude media af. Als men inventariseert welke cross-over-effecten in de populaire fase zijn op te merken valt op dat er een korte periode is waarin dit überhaupt mogelijk was. Vooral gedurende de periode van 26 tot 28 januari zijn cross-over-effecten waar te nemen tussen nieuwe en traditionele media. Belangrijk is om op te merken dat deze beschreven cross-over-effecten niet uit noodzaak voorkomen maar vooral omdat Aljazeera haar eigen berichtgeving wilde aanvullen met entertainende en/of bijzondere beelden die zij kregen ingezonden. Wanneer ook Aljazeera moeite krijgt met het bericht geven van de situatie in Egypte en het internet op 2 februari weer wordt aangesloten ontstaat er een vruchtbare grond voor de ontwikkeling van cross-over-effecten. Dit blijkt dan ook uit de berichtgeving van de nieuwszender. In de formele fase blijkt Aljazeera veelvuldig gebruik te maken van beelden, foto's en verhalen die door demonstranten worden ingezonden. Maar de cross-over-effecten blijken ook de andere kant op te werken. Zo is veelvuldig te zien dat de administrator van de Facebookpagina 'We Are All Khalid Said' berichten van traditionele media uitlicht, bekritiseert en/of benadrukt. Ondanks het feit dat Aljazeera in staat blijft om bericht te geven van de gebeurtenissen in Egypte blijven zij behoefte hebben aan extra (noodzakelijke) 'hulp' van burgerjournalisten en activisten.

Uit de hierboven geschetste situatie kan worden geconcludeerd dat de cross-over effecten – door de koppeling van de macht van nieuwe en traditionele media – leiden tot een bijzondere facilitatie van mobilisatieprocessen. In Egypte zijn deze cross-over effecten echter op diverse wijzen gefrustreerd. Zo was het in de populaire fase maar gedurende 2 dagen mogelijk om cross-over effecten waar te kunnen nemen. Nadat het internet in de aanvang van de formele fase wordt aangesloten veranderde dit. Door een ontstane afhankelijkheid bij traditionele media werd de vraag naar berichtgeving vanuit burgerjournalisten en activisten groter in de formele fase. Nieuwe media bleken de leemte van de berichtgeving van traditionele media op te vullen. Daarom blijken de beschreven cross-over effecten vooral in de formele fase van het revolutionaire proces van zeer concrete meerwaarde voor de politieke mobilisatie van burgers.

Literatuur

Anderson, C., (2003), *Al-Jazeera and the Political Economy of "Emerging" Journalism*. Columbia University

Ayish, M. (2003), *Beyond Western-oriented communication theories: A normative Arab-Islamic perspective*. Javnost.

Baumgartner, F.R., Jones B.D., (1993), *Agendas and Instabilities in American Politics*. Chicago, University of Chicago Press.

Bardoel, J. L.H. en d'Haenens, L. (2003), *Media en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Van theorie naar praktijk*. In: RMO (2003), *Medialogica*.

Bekkers, V.J.J.M., Beunders, H.J.G., Edwards, A.R. & Moody, R.F.I. (2009), *De Virtuele Lont in het Kruitvat: Welke rol spelen de oude en nieuwe media in de micromobilisatie van burgers en hun strijd om politieke aandacht?* Den Haag: Lemma.

Bimber, B. (2003), *Information and American Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press

Blumer, H. (1939), *Collective Behavior in An Outline of the Principles of Sociology*, edited by Robert E. Park. New York: Barnes & Noble Inc.

Burkhardt, Jacob, (1867, 1947), *Weltgeschichtliche Betrachtungen*. Bern: Schwabe.

Castells, M., (1996), *The information age: economy, society and culture*. Cambridge, Blackwell Publishing

Della Porta D., Diani M. (2006), *Social Movements: An Introduction*, Second Edition, Oxford, Blackwell.

Etzioni, A., (1968), *The Active Society. A Theory of Societal and Political Processes*. London, Collier-Macmillan Limited.

Frissen, P. (1996), *De virtuele staat*. Schoonhoven: Academic Service

Gerhards, J.& Rucht, D. (1992), *Mesomobilization: Organizing and Framing in Two Protest Campaigns in West Germany*, *The American Journal of Sociology*, 98: 3, 555-596.

Habermas, J. (1962/1995), *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge: MIT Press.

Hajer M. & Laws, D (2006), *Ordering through discourse*, M. Moran, M. Rein, R. Goodin, Editors , *The Oxford Handbook of Public Policy*, Oxford University Press, Oxford.

Hopper, R. (1950), *The Revolutionary Process: A Frame of Reference for the Study of Revolutionary Movements*. Social Forces.

- Klandermans, B. (1984), *Mobilization and Participation: Social Psychological Expansions of Resource Mobilization Theory*. *American Sociological Review*, 49, 583-600
- Klandermans, B. (1997). *The Social Psychology of Protest*. Oxford: Blackwell.
- Klandermans, B. & Oegema, D. (1987). *Potentials, Networks, Motivations, and Barriers: Steps Towards Participation in Social Movements*. *American Sociological Review*, 52, 519-531.
- Klandermans, B. & Oegema, D. (1988). *Activating sympathizers*, Assen: van Gorcum, 53-77
- Klandermans, P.G. & Seydel, E. (2000). *Overtuigen en activeren. Publieksbeïnvloeding in theorie en praktijk*. Assen: van Gorcum.
- Kriesi, H. (ed.) (1985). *Bewegung in der Schweizer Politik: Fallstudien zu politischen Mobilisierungsprozessen in der Schweiz*. Frankfurt: Campus.
- Lievrouw, L. A., Livingstone, S., M. (2006). *Handbook of New Media*. London: Sage Publications.
- Luhmann, N. (1990). *Die Wissenschaft der Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- McAdam, D. (1986). *Recruitment to high-risk activism: The case of Freedom Summer*, *American Journal of Sociology*.
- McAdam, D. (1988). *Micromobilization Contexts and Recruitment to Activism*, in: B. Klandermans, H.P. Kriesi & S. Tarrow (Eds). *International Social Movement Research 1*, Greenwich: JAI, 125-154.
- Miles, H. (2005). *Al-Jazeera, how Arab TV news challenged the world*. London, Abacus.
- Morriss, Peter (1987). *Power: A Philosophical Analysis*. Manchester: Manchester University Press.
- Muller, E. & K. D. Opp. (1986). *Rational Choice and Rebellious Collective Action*. *APSR*, Vol. 80. No.2.
- Nip, J. (2006). *Exploring the second phase of public journalism*. *Journalism Studies*.
- O'Reilly, T. (2007). *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. MPRA Paper No. 4568.
- Oberschall, A. (1973). *Social Conflicts and Social Movements*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Oberschall, A. (1980). *Loosely Structured Collective Conflict: A Theory and an Application. Research in Social Movements, Conflict and Change*.

Oldenburg, R. (1989). *The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Community Centers, Beauty Parlors, General Stores, Bars, Hangouts, and How They Get You Through the Day*. New York: Paragon House.

RMO (2003) *Medialogica: Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Sdu Uitgevers, Den Haag 2003.

Rothier, R. (2003) *De koranroute*. Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Atlas.

Sakr, N. (2005) *Arab Satellite Broadcasting and the state: who Curbs Whom, Why and How?* Transnational broadcasting Studies, No 14.

Schattschneider, E. E., (1960). *The Semi-Sovereign People. A Realist's view of Democracy in America*. New York, Holt, Rinehart and Winston.

Sharkey, Jacqueline E. (2003), 'The rise of Arab TV'. In: *American Journalism Review*. Vol: 25.

Street, John (2011). *Massmedia, politics and democracy*. Palgrave 231-236.

Swanson, D., & Mancini, P. (1996) *Patterns of Modern Electoral Campaigning and Their Consequences*. In *Politics, Media, and Modern Democracy: An International Study of Innovations in Electoral Campaigning and Their Consequences*. Westport. CT: Praeger.

Thiel, S. van. (2007). *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Bussem: Uitgeverij Coutinho.

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Uitgeverij LEMMA.

Vree, F. van, Vos, Chr., Wijfjes, H. en Bardoel, J. (2003), *Het ontstaan van een politiek-publicitair complex 1960-2002*. In: RMO (2003), *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Sdu.

Yin, R.K. (2003). *Case study research: design and methods*. Sage Publications: Thousand Oaks.

Overige bronnen

2 in Egypt torch themselves 1 dead', *CNN*, 18 januari 2011.

Adamjee (2011), *Reporter Rawyah Rageh: 'Al Jazeera was a dirty word in Egypt'*. [<http://coveringreligion.org>]. 7 juli 2011

Afify, H., Activists hope 25 January protest will be start of 'something big', *Al Masry Aljourn*, 24 januari 2011.

Amnesty International (2011), *Egypt rises Killings, Detentions and torture in the 25 january revolution*. [http://www.amnesty.nl/sites/default/files/public/egypt_rises.pdf]. 2 september 2011.

- Al-A'sar, W., EOHR calls for investigating 900 torture cases, *The Daily News Egypt*, 22 juni 2011.
- Black, I., Egypt shuts down Al-Jazeera operations, *Guardian*, 30 januari 2011.
- Blokkade internet kost Egypte 13 miljoen euro per dag, *Volkskrant*, 3 februari 2011.
- Dag van massale straatgevechten in Caïro, *Volkskrant*, 2 februari 2011.
- Dool, van den P., Drie doden bij protesten Egypte', *NRC*, 25 januari 2011.
- Egypt: Prosecute Police in Beating Death, *Human Right Watch*, 24 juni 2010.
- Egyptian man dies after setting himself alight, *BBC*, 19 januari 2011.
- El-Naggar, M., Equal Rights Takes to the Barricades, *New York Times*, 1 februari 2011.
- El-Wardani, L., Why are Egyptians burning themselves alive? *Al-Ahram*, 20 januari 2011
- Gladwell, M., Why the revolution will not be tweeted, *The New Yorker*, 4 oktober 2010.
- Harare Daily News (2002): "Civil society needs to build a social movement". Online <http://www.dailynews.co.zw/>.
- Heijmans, MJ., De terugkeer van de geest, *de groene Amsterdammer*, 13 juli 2011.
- Hinke, B., Pro-Mubarak betogers verdreven door demonstranten en leger, *NRC*, 3 februari 2011.
- Lynch, M., Watching Egypt (but not on Aljazeera), *Foreign policy*, 25 januari 2011.
- Muslim Brotherhood to participate in 25 January protest, *Al Masry Aljourn*, 23 januari 2011.
- Overzicht 1 februari: demonstranten niet blij met toezeggingen Mubarak, *Volkskrant*, 1 februari 2011.
- Seegers, J., Regime Egypte doet concessies aan oppositie – Moslimbroederschap schuift aan', *NRC*, 6 februari 2011.
- Seib, P., Thank you, Aljazeera, *Huffington post*, 24 januari 2011.
- Shenker, T., Egypt's frustrated young dream of revolution, *Guardian*, 23 januari 2011.
- Sutter, J., The faces of Egypt's 'Revolution 2.0, *CNN*, 21 februari 2011.
- Tamimi, Al J., What really went wrong in Egypt, *Gulf news*, 4 februari 2011.

Tsotsis, A., OPENMESH Is Seeking Alternatives To Egypt-Style Internet Blackouts', *Techcrunch*, 28 januari 2011.

Tunisia triggers copycat suicides, *Aljazeera*, 17 januari 2011.

Verreet, E., Un marché du travail bouché à l'origine de la révolution égyptienne, *References*, 28 mei 2011.

Worth, R., Seizing a Moment, Al Jazeera Galvanizes Arab Frustration, *New York Times*, 27 januari 2011.

Aljazeera.com

Arbor Networks

CIA Factbook (2011)

Egyptisch ministerie van economische planning (2010)

Facebook.nl

Freedomhouse.org (2011), <http://www.freedomhouse.org/>, geraadpleegd op 4 juni 2011.

Internet World Stats.com, Geraadpleegd op 7 september 2011

Mena (staatsbureau)

Twitter.nl

Unesco.org

Wired.nl

[Youtube.nl](#)

Bijlagen

Interview Mohamed Abdelsalam

Profiel:

Student geneeskunde

25 jaar oud

Moslim

Woont in een kleine stad in de omgeving van Alexandrië

Wie of wat heeft deze revolutie volgens jou gestart?

De vicieuze cirkel van corruptie heeft deze revolutie gestart. Het corrupte Egyptische systeem waar iedereen aan meedeed. Dit systeem reikte op een gegeven moment zijn top en als iets zijn top bereikt kan het 1. afnemen of 2. tot iets groots leiden. De activisten zoals Ahmed Maher waren er op het juiste moment maar ik wist al dat er iets ongebruikelijks zou gebeuren vanaf November 2011, na de parlementaire verkiezingen. De top was gewoon bereikt op dat moment. Je voelde de spanning en ik had gelijk. Het was een kwestie van 18 dagen.

Maar hoe wist je dat er iets ongebruikelijks stond te gebeuren? Hoorde je mensen er over praten?

De uitslag van de parlementaire verkiezingen was een overduidelijk resultaat van corruptie. Dit was ook het maximale wat de bevolking zou accepteren. Ik sprak met niemand over wat ik voelde maar iedereen wist het. De spanning was overal aanwezig. Maar onder Moubarek durfde niemand het uit te spreken. Ik sprak er alleen met familie over. En hun gevoel kwam overeen met mijn gevoel. We spraken ook uit dat er iets zou gaan gebeuren.

Wie heeft de grote ongebruikelijke gebeurtenissen – waar je net over sprak – gestart? Wie nam de eerste stap?

De 6 april beweging en de ‘We are all Khalid Said’ beweging speelde een kleine rol. Ze brachten de aanzet maar ik vind het geen helden. De revolutie zou hoe dan ook en vroeg of laat beginnen. Deze activisten hebben via Facebook gezorgd voor een acceleratie van emoties. Ze hebben Moubarek de schuld gegeven van ALLES en dat was onterecht. Want iedereen deed mee, niet alleen Moubarek. Zijn straf was te hoog. Het systeem moest doelwit worden van de revolutie en niet Moubarek en zijn familie. Elke Egyptenaar heeft namelijk een beetje Moubarek in zich, iedereen deed mee aan het verpeste systeem. Facebook was hier grotendeels verantwoordelijk voor. Mensen op de website gooide steeds meer benzine op het vuur door online met elkaar te praten en valse informatie te verspreiden over Moubarek. Allerlei leugens en schandalen kwamen op deze website tevoorschijn. Ik zag mensen steeds agressiever en bozer worden. Ik heb een neefje dat heel actief was op internet en zich ook actief bezig hield op de website van ‘We are Khalid Said’, tijdens een familiebijeenkomst konden we tot ruzie toe discussieren. Ik vond dat hij gehersenspoeld werd door activisten op het internet en hij vond dat ik te ‘soft’ was.

En hoe denkt je dat dit proces is verlopen?

Mensen verspreidde het nieuws zelf en iedereen wist dat het op dat moment moest gebeuren. De gewone burgers waren de echte helden. Asmaa Mahfouz wist misschien mensen te bereiken met haar filmpje maar ze was tijdens de revolutie nergens te bekennen. Ze gaf tv optredens, dat zijn geen echte helden. Voor mij begon de revolutie dan ook op 28 januari en niet op 25 januari. De mensen hebben de revolutie groot gemaakt van mond tot mond.

Op welke manier heeft internet voor jou een rol gespeeld?

Zoals ik al zei. Het enige wat internet bracht was de aanzet tot alles wat daarna gebeurde. Ik las al voor 25 januari 2011 over de protesten die de 6 april beweging wou organiseren. Ik las erover op Facebook maar iedereen had al verwacht dat er iets zou gaan gebeuren en de activisten zoals Asmaa Mahfouz en

Ahmed Mahed woude met de eer strijken en waren inderdaad de eerste die openlijk naar voren kwamen met acties. Ik heb hierop nog geen actie ondernomen. In de stad waar ik woon kwamen de protesten pas op 28 januari op gang. Het aantal mensen dat op 28 januari de straat opgingen hoorde bijna allemaal via kennissen en familie over de protesten en via televisie. En niet te vergeten de moskee. Maar internet werd op de belangrijkste dag afgesloten dus vanaf dat moment had niemand er wat aan. En toen internet weer werd aangesloten kwamen op internet allerlei geruchten naar boven. Zoals dat Moubarek 7 miljard bezat en dat hij opdracht gaf om mensen te vermoorden op straat. Ik heb tijdens de protesten alleen gebruik gemaakt van internet om beelden te bekijken via Youtube. Mijn informatie haalde ik het liefst van TV. Daar werd de waarheid verteld en werd alles een beetje in perspectief gebracht. Het ging niet alleen om Moubarek maar om ons allemaal!

Welke rol speelde de moskee dan volgens jou?

De belangrijkste dag van de revolutie was voor mij op 28 januari 2011. De protesten begonnen na het vrijdaggebed. Dat zegt al genoeg. De moskee was een veilige verzamelplaats want het is hier normaal dat mensen massaal naar de moskee gaan op de vrijdag.

En welke TV zender keek je dan vooral?

Ik denk dat bijna elke Egyptenaar naar Aljazeera keek. Op internet ging het vaak om Moubarek en zijn slechte daden. Op Aljazeera hoorde ik veel meer meningen, dat vond ik belangrijk. Ook al was het voor Moubarek al te laat. Hij was het pikpunt geworden van alle woede en ontevredenheid.

En wat betekende TV voor jou? Wat was de toegevoegde waarde ervan?

Als wij de straat op waren gegaan en terugkeerde naar huis zagen we op Tv wat er die dag allemaal was gebeurd, dat was het belangrijkste voor mij. Was Moubarek al afgetreden en hoe stond wij (het volk) er voor? Ik moet ook eerlijk zeggen dat ik heel erg benieuwd was naar de reactie van het leger. Als het leger hard zou ingrijpen zou ik goed nadenken voordat ik de straat op zou gaan (haha). Deze informatie haalde ik altijd van Aljazeera, dat was het meest betrouwbare.

Je vertelde net dat de activisten vooral Moubarek als een probleem zagen. Maar hoe zie jij dat?

De activisten hadden het allemaal op Moubarek gemunt en dat vind ik niet terecht. Niet alle problemen komen door Moubarek. Alle Egyptenaren hebben dit systeem van corruptie gedoogd en gesteund. Overall vond omkoping plaats, corrupte (staats)media, steeds minder respect voor elkaar. Ook vond ik dat mensen het Europese en Amerikaanse ideaal wilde copy-pasten naar Egypte. Maar elke samenleving is anders en dit systeem werk niet altijd in elke samenleving. Iedereen dacht alleen aan zichzelf en niet aan hun land.

Op welke wijze had het regime invloed op jou gedrag tijdens de demonstraties?

Iedereen was in het begin bang om de deur uit te gaan. De noodtoestand verbood het ons om samen te komen. Dat is natuurlijk een heel groot probleem geweest in het begin. Maar zoals ik al gezegd heb bood de moskee een oplossing. We konden daar samenkomen voor de demonstraties. Maar dat was vooral in het begin het geval. Op een gegeven moment waren er genoeg mensen op straat en waren er zelfs meer burgers dan politie. Demonstranten kregen nog wel klappen maar meestal werden ze geholpen door andere. Het geweld zorgde er voor dat er een eenheid ontstond. Moslim en christen, jong en oud, en arm en rijk!

Hoe kom je aan deze informatie? Heb je dat zelf gezien of via een medium?

Dat is een goede (haha). Ik zag deze beelden vooral op televisie. Daarom vond ik het ook fijn om Aljazeera te bekijken. Ze toonde meer 'in dept' over de revolutie dan men via internet kon bieden. Internet werd vooral gebruikt om te provoceren en daar was ik op tegen.

Interview Mohamed Nageb

Profiel:

Mechatronisch Ingenieur

25 jaar oud

Moslim

Woont in Alexandrië

Wat heeft geleid tot de grootste demonstraties in heel Egypte?

De Egyptische jeugd is al een tijdje erg sociaal bezig. Meer dan de vorige generatie. We maken al tijden gebruik van universiteiten, school en huisbezoeken om samen te komen. Maar dit gaf natuurlijk bepaalde beperkingen omdat niet alles kon worden gezegd. Toen Facebook in 2004 gevestigd werd begonnen steeds meer jongeren hier gebruik van te maken. In 2008 t/m nu is ongeveer 80% van mijn vriendenkring actief op Facebook. Dat was voor ons een nieuwe manier om ons onvrede uit te spreken. We waren het geweld door politie meer dan zat. De jeugd bezit over hoge opleidingen maar er is geen werk. Deze opleidingen hebben er echter ook toe geleid dat de demonstraties een succes werden. We wisten hoe we moesten organiseren en hoe we internet daarvoor konden gebruiken.

Kun je hier meer over vertellen?

We waren ons manier van leven zat. Al vanaf 2004 begonnen groepen Egyptenaren gebruik te maken van Facebook. Ik was een van hun. We discussieerden steeds meer over ons leven en de slechte behandeling door bijvoorbeeld de politie. Ik ben nooit gepakt en heb nooit problemen gehad, ondanks mijn kritische geluiden op het internet. Dat gebeurde alleen met de grote vissen zoals Asmaa Mahfouz en Ahmed Maher. Maar ik moet zeggen dat Facebook en internet alleen een rol speelde bij het verspreiden van informatie zoals video's en foto's. Deze revolutie is gemaakt door het volk, niet door Facebook. Nadat ik hoorde over de demonstraties op de Facebookpagina, ben ik niet meer online geweest. Achter mijn computer kon ik niks meer betekenen. Alles gebeurde op straat.

Op welke manier heb je gebruik gemaakt van internet voordat je de straat op ging?

Op internet volgde ik de website van 'we are all khalid said'. Ik wilde alles weten over wat ik kon doen en hoe ik dit het beste kon doen om 25 januari tot een succes te maken. Andere jongeren vertelde me waar ik moest zijn en hoe laat ik waar aanwezig moest zijn. Het enige waar ik aan dacht was: ik hoop dat er genoeg mensen zijn. Want als dat niet zo was hadden wij een groot probleem. Dat zou levensgevaarlijk zijn!

Heb jij zelf een rol gespeeld bij het verzamelen van mensen via het internet?

Ik was ook bezig met het uitnodigen van vrienden en kennissen om zich aan te melden voor de website 'We are all khalid Said'. Maar dit kon ik alleen doen met vrienden die ik vertrouwde. De demonstraties waren toen nog niet begonnen en alles en iedereen stond op scherp. Ik was bang om op te vallen, misschien zou de politie dan bij ons op de stoep staan. Dat kon ik mijn ouders niet aan doen.

Kun je dat uitleggen? 'Iedereen stond op scherp'?

Het ging al tijden niet goed in Egypte. Veel mensen waren ontevreden. Ik merkte dat op het internet maar ook onder familie en vrienden. Ik was bijvoorbeeld erg ontevreden over de arbeidsmarkt. Ik kon geen werk vinden ondanks mijn hoge opleiding. Vanaf het moment dat de demonstraties in Egypte leidde tot het vertrek van Ben Ali wist iedereen dat het tijd was om iets te doen. We wisten dat er iets moest gebeuren.

Heb je ook gebruik gemaakt van televisie? En welke invloed had de televisie op jou?

Op de televisie werd duidelijk uitgelegd waar en wat er gebeurde. Op internet moet je op zoek gaan en op de televisie is het al gestructureerd voor je. Na 25 januari maakte zat ik niet meer achter mijn computer. Ik wou geen toeschouwer zijn maar toch keek ik naar Aljazeera om op de hoogte te blijven van de situatie in Tahrir. Maar ik heb wel gebruik gemaakt van internet via mijn mobiele telefoon.

Kun je hier meer over vertellen?

Ik was met mijn vrienden de straat opgegaan in Alexandrië op 28 januari 2011. Ik ben daar mijn beste vriend Mahmoud verloren. Hij was pas 19 jaar oud. Ik moest foto's van zijn lijk uploaden om aan thuisblijvers te laten wat er gebeurde. Omdat ik geen signaal had op mijn telefoon zocht ik ergens een internetverbinding. Bij de moskee in Alexandrie kwam ik de nieuwszender RNN tegen en riep alle mensen in de omgeving op, die nog een internetverbinding hadden, om het wachtwoord van hun WIFI te halen. Zo kon ik de foto van mijn vermoorde vriend aan de wereld laten zien.

Wat was het doel hiervan? Waarom loadde je zijn foto op?

Ik wou andere mensen laten weten wat er gebeurde. Ik richtte me hierbij vooral op mensen in kleine steden. Ik wou laten zien dat de strijd niet alleen gaande was in Cairo maar ook in kleine steden.

Mohamed Nageb: Neem me niet kwalijk. Er over praten is voor mij te pijnlijk op dit moment. Sorry ik moet dit interview afronden.

Interview Mohammed Magdy

Profiel

Verpleegkundige

21 jaar oud

Moslim

Cairo

Hoe is de onrust in Egypte begonnen?

Volgens mij bestaat de onrust in Egypte al heel lang. Ik kan wel zeggen dat ik veel jonge Egyptenaren ken die na een super hoge studie nog steeds thuis zaten zonder baan. Ook hadden we veel problemen met politie. Ze waren wetteloos en gemeen. Je weet wat er is gebeurd met Khalid Said? Niemand had een goed woord over voor ze. Toen zagen we wat er in Tunesië gebeurd en voordat ik het wist stonden mensen op Tahrir.

Sprak je met anderen over de situatie in je land in de periode voor 25 januari?

Ik sprak liever niet met mensen over de wijze waarop de politie met mensen omging. Ik durfde geen kritiek te uiten omdat je niemand kon vertrouwen. Alleen met familie durfde ik dat. Op 17 januari 2011 kwam ik op de Facebookpagina 'We are all Khalid Said' en hoorde ik voor het eerst dat er demonstraties gepland stonden. Op de Facebookpagina las ik over de protesten en kon ik met leeftijdgenoten informatie uitwisselen. Omdat er zoveel mensen spraken over 25 januari was ik niet meer bang om te zeggen wat ik vond. Ze konden ons toch niet allemaal pakken?

Kun je meer vertellen over het gebruik van internet en de invloed van internet op jou handelen?

Ik ben door een oproep op Facebook naar het Tahrirplein gegaan. Ik wist dat ik meer kon betekenen daar. Ik heb 17 dagen doorgebracht op Tahrir tijdens de revolutie als een doktersassistent. Het was de beste tijd uit mijn leven. Ik heb ook in Libië geholpen tegen Khadafi, daar ben ik 21 dagen gebleven. Ik heb verschrikkelijke dingen gezien.

Dus door Facebook ben jij naar Tahrir gegaan om te helpen?

Ja, want de staatstelevisie deed alsof er niks aan de hand was. De eerste keer dat ik over de revolutie hoorde was op 17 januari. Maar toen ik via de Facebook 'We are all Khalid Said' hoorde dat er gewonden waren ben ik pas echt naar Tahrir gegaan. En door het aantal mensen leek het me veiliger.

Waarom ben je niet eerder gegaan?

Zoals ik al zei. Ik was bang omdat gepakt te worden. Toen ik zag dat er gewonden waren kon ik mijn plicht niet negeren. We zijn één volk en ik voelde me schuldig als ik niks zou doen.

En hoe is dat gegaan op het Tahrirplein?

Het was de nationale politiedag. Normaal gesproken zouden mensen demonstreren, gepakt worden en zou er verder niks gebeuren. Maar dit keer was het anders. We hadden eindelijk het gevoel dat de dieven en moordenaars die ons land al heel lang regeren gepakt konden worden. Ze werden bang omdat ze zelf ook wisten wat ze hadden gedaan.

Heb je tijdens je verblijf op Tahrir nog gebruik gemaakt van internet?

Onze criminelen (het regime) wisten dat het hier ging om een elektronische oorlog en sloten het internet af. Voor een aantal dagen konden we geen internet gebruiken. Maar Aljazeera was met ons op Tahrir, daar konden we nog informatie vandaan halen. Geen mobiele telefoon, geen internet, geen medicijnen en geen eten. Alleen Aljazeera, de mensen die nog online konden komen en de demonstranten op straat.

Op welke manier speelde Aljazeera volgens jou een rol?

Als ik even tijd had ging ik naar het scherm. Ik had weinig tijd omdat het ziekenhuis helemaal vol zat met gewonden. Maar Aljazeera vroeg iedereen ook om beelden in te sturen. Wij zagen bijvoorbeeld wat er in Alexandrië gebeurde of wat er ergens anders in de stad gebeurde. Internet was afgesloten en mensen konden alleen Aljazeera nog kijken. De staatstelevisie belazerde ons!! Wat ik vergeten te zeggen was dat het internet op Tahrir al vanaf 25 januari werd afgesloten maar dat de rest van het land nog gewoon internet had tot 28 januari. Ik denk dat ze bang waren dat mensen beelden zouden uploaden en dat het erger zou worden.

Probeerde de overheid ook op andere manieren de protesten te stoppen?

Ja. Ze begonnen een oorlog op Facebook door mensen bang te maken. Ik heb gehoord dat de mannen op kamelen en paarden gevangenen waren die verplicht naar Tahrir moesten om mensen te verjagen. Dat is toch krankzinnig? De overheid had het zo slim bedacht dat alle wegen van en naar het plein werden volgestroomd door de Baltgya (bendes). Maar gelukkig waren er mensen die het nieuws van Tahrir meenamen naar huis en het vervolgens verspreidde op alle mogelijk manieren. Zodat de wereld zou zien wat er gebeurde en zodat ze de kant van de anti-moubarek demonstranten zouden geloven. De Egyptische tv noemde ons westerse infiltranten en pro Israël.

Dus mensen konden op dat moment weer internet gebruiken?

Ja sommige mensen hadden op dat moment weer toegang tot internet. Er waren bijna geen cameraploegen door al de Baltgya en pro Moubarek demonstranten. Ze gooide stenen op mensen. Ik heb het resultaat gezien. Tientallen mensen kwamen met hoofdwonden bij ons terecht. Het was echt levensgevaarlijk. Het was eerst ook mijn doel om naar Tahrir te gaan en foto's te maken en die weer mee te nemen naar huis om te verspreiden maar toen ik daar aankwam kon ik niet meer weg. Ik hoorde

de imaan mensen op roepen om mensen te komen helpen in de moskee. Er waren veel gewonden die behandeld moesten worden. Ik ben toen naar binnen gegaan en heb daar 17 dagen geholpen. Op vrijdag 28 januari kwamen veel mensen binnen met schotwonden binnen en het aantal dokters bij lange na niet genoeg. Dus ik vertrouwde op god en begon mensen te helpen. Ik deed wat ik kon doen want er waren ongeveer 50 gewonden en 15 dokters. Volgens mij hadden 13 van hen schotwonden in hoofd, nek en hart. Andere hadden wonden door messen of stenen. Allemaal aangebracht door politie of criminelen. Ik had nog nooit te maken gehad met gecompliceerde eerste hulp maar ik gebruikte al mijn kennis om toch te helpen.

Gingen ze niet op zoek naar nog meer doktoren?

Ja we hebben via internet gezocht maar pas na 1 of 2 februari. We konden toen weer internet gebruiken. Op 28 januari hadden we 15 doktoren en op 2 februari kon ik ze niet meer tellen. Het waren er heel veel. Maar met genoeg doktoren hadden we nog geen materiaal. We gebruikte bijna overal tissues voor.

Hoe is er op het internet gezocht naar deze vrijwilligers?

Een van onze vrijwilligers heeft een oproep geplaatst op de pagina van Elshaheed als ik het niet mis heb. Daar kon je gebruik van maken en alle leden van die Facebookpagina kunnen de oproep dan lezen en reageren.

Ben je niet naar huis geweest in de tussentijd?

Ja ik ben volgens mij 2 keer thuis geweest om kleding en geld te verzamelen. En om me goed te kunnen wassen. Het was een echte chaos. Ik heb me de eerste 7 dagen niet kunnen wassen en had dezelfde kleding aan. Maar er gebeurde erge dingen dus ik had geen tijd om daar over na te denken.

Interview Sukaina el Danar (Pseudoniem)

Profiel

Studente rechten

24 jaar oud

Christen

Cairo

Hoe is de onrust in Egypte begonnen?

Dat is moeilijk te zeggen. Ik denk dat iedereen hier een ander antwoord op zal geven. Voor mij was het de onderdrukking van de christenen in Egypte. Maar hier in Egypte speelde heel veel dingen. De onvrede onder het volk was groot.

Kun je mij misschien meer vertellen over deze onvrede? Hoe ging jij hier mee om voor 25 januari? Sprak je erover met andere?

Omdat wij Koptische christen een minderheid zijn durfde ik er nooit over te praten met mensen die niet tot mijn minderheid behoorde. Met andere christenen kon ik mijn onvrede wel uiten tot een bepaalde hoogte. Ik kan wel zeggen dat ik het helemaal zat was om als 3de rangs burger te worden behandeld. Ons kerk werd door veiligheidsdiensten geïntimideerd en alles werd ons moeilijk gemaakt. Procedures die voor een moskee niet nodig waren moesten wij als christenen wel aanvragen. Ik ben daarom ook rechten gaan studeren. De revolutie geeft ons hoop op meer religieuze vrijheid. En alle opgekropte woede heeft ook bijgedragen aan het succes van de revolutie. Niet alleen de woede van Christenen maar ook van alle andere burgers die leden onder het regime van Moubarek.

Hoe hoorde je voor het eerst over de demonstraties?

Als rechtenstudent hoorde ik het van een medestudent. Het woord wel heel snel verspreid onder andere studenten. Sommige waren meteen overtuigd en sommige medestudenten keken aan wat er op die dag zou gebeuren. Ik ben dan ook geen held. Mijn ouders lieten me niet naar Tahrirplein gaan omdat ze bang waren dat mij iets zou overkomen. Ik keek Aljazeera en ik voelde intens verdriet maar vooral enorme woede. Aljazeera toonde mensen die in elkaar geslagen werden door politie, jongens die doodgeschoten werden maar ook de duizenden mensen op straat. Dat gaf ons allemaal hoop.

Ik hoor mensen vaker zeggen dat de beelden hun hoop gaven. Maar waarom gaf jou dat hoop?

Ik wist dat ik niet mee kon doen. Mijn vader vond het te gevaarlijk omdat ik een meisje ben. Ik voelde me erg machteloos en door het bekijken van duizenden mensen op de straten dacht ik: ze kunnen het gelukkig ook zonder mij. Beetje egoïstisch vind je niet? Er waren ontelbaar veel mensen die het lukte om de aandacht van heel de wereld op zich te krijgen. Maar gelukkig heb ik toch nog een beetje kunnen helpen. Ik mocht mijn burens helpen met het uitdelen van voedsel in onze straat, zij zette hun televisie buiten zodat anderen mee konden kijken. Het was alsof we een soap aan het kijken waren. Vol hoop en soms ook angst bekeken we Aljazeera.

Maakte je ook gebruik van internet tijdens of voor de protesten?

Ik heb zowel voor als tijdens de demonstraties gebruik gemaakt van internet.

En op welke manier maakte je gebruik van internet?

Ik maakte vooral gebruik van internet om beelden op Youtube te bekijken. Echte bijzondere beelden die op Aljazeera maar één keer of helemaal niet werden uitgezonden. Mooie beelden van demonstranten die heldhaftig waren maar ook beelden die verschrikkelijk waren. Dit is een filmpje dat

ik erg mooi vond en ik heb dit filmpje daarom 100 keer afgespeeld:

<http://www.youtube.com/watch?v=GjIPkLCT99A&feature>.

Deed je ook andere dingen op het internet dan alleen filmpjes bekijken op Youtube?

Niet heel veel. Ik kwam soms op de pagina van de 6 april beweging om te discussieren over de gebeurtenissen in ons land. Ik besprak met andere Egyptenaren welke problemen er waren en hoe we het anders konden doen. Maar dit deed ik pas toen er geruchten waren dat Moubarek zou aftreden. Toen durfde we pas echt na te denken over de periode NA Moubarek.

Ben je lid geworden van die Facebookpagina?

Ja! Ik ben al één jaar lid van deze Facebookpagina. Ik hoorde van een klasgenootje dat er hele interessante informatie te vinden was op deze pagina. Zonder censuur en bemoeienis van de staat.

Hadden deze activiteiten op internet ook invloed op jou?

Ja natuurlijk. Ik wou zo graag meedoen op het Tahrirplein! Hoe meer beelden ik op Youtube/Aljazeera/Alarabiya zag hoe meer energie ik kreeg om mee te doen. Ik kreeg in onze straten veel dingen mee van andere mensen. Al voordat ik ze op televisie had gezien wisten wij al dat iets zou gebeuren maar meestal wist ik dan niet of het wel waar was. Ik had soms de neiging om stiekem naar Tahrir te gaan maar dat kon ik mijn ouders niet aandoen.

Je sprak net over censuur en bemoeienis van de staat. Op welke manier heeft censuur en bemoeienis door de staat invloed op jou handelen gehad?

Daar kan ik heel makkelijk op antwoorden. Ik kon niet op Tahrir zijn door bemoeienis door de staat. De harde aanpak van Moubarek maakte mijn ouders bang. Maar ook de criminelen die op demonstranten werden afgestuurd zorgde ervoor dat ik daar niet aanwezig kon zijn. Verder werd het internet afgesloten en konden wij geen contact meer hebben met familie en vrienden.

Interview Jihad el Said

Profiel
Kledingontwerper
36 jaar oud
Moslim
Cairo

Wat heeft deze revolutie volgens jou gestart?

Onderdrukking van een jonge en intelligente bevolking heeft deze revolutie gestart.

Kun je dat uitleggen? En hoe was dat voor jou persoonlijk?

We hebben een vrij goed onderwijssysteem maar als deze generatie uitgestudeerd is zitten ze thuis. Ik heb zelf ook heel erg lang moeten zoeken naar werk en ben uiteindelijk gewoon voor mezelf gaan beginnen. Enorm frustrerend als je dromen hebt die je nooit waar zult maken. Ik heb in depressies gezeten omdat ik wist dat ik het talent had maar door dit vervloekte systeem niks kon ik daar niks mee bereiken. Ik heb ook een broertje dat momenteel thuis zit. Ik zie hem precies door hetzelfde gaan. Mensen met geld werden rijker en de rest mocht het bekijken. Deze hoogopgeleide jeugd bezat over de kennis om zichzelf te organiseren dat hadden onze ouders niet.

Welke rol heb jij zelf gespeeld in dit proces? Heb je een bijdrage geleverd aan deze organisatie?

Wil je precies weten wat ik heb gedaan?

Ja graag.

Ik heb op 'Tahrir' gestaan. Ik heb dekens gedoneerd en ik heb mensen geholpen met het maken van posters.

Hoe ben je tot het besluit gekomen om mee te helpen?

De eerste dag was ik niet aanwezig, op 25 januari dus. Ik wist helemaal niets van de demonstraties. Ikzelf gebruikte voor 25 januari nauwelijks internet en op de televisie heb ik er niks over gehoord. Voor mijn werk sluit ik me soms dagen op. Daarom was het ook een enorme verrassing toen ik de eerste beelden op televisie zag.

Welke televisiebeelden zag je?

De beelden van een Tahrirplein dat vol stond met demonstranten staat in mijn geheugen gegrift. Prachtig om te zien. Wie had ooit gedacht dat dit zou kunnen gebeuren? Zelfs na wat er in Tunesië is gebeurd durfde ik er niet op te hopen. Later kwam mijn broertje met Youtube filmpjes en foto's die op internet werden gezet door mensen. De eerste beelden op internet lieten een verschrikkelijk beeld zien. Hoe kon Moubarek ons dit aandoen? De foto's bevestigde zijn slechtheid. Maar tegelijkertijd wisten we dat we onze broeders niet alleen konden laten. Iedereen was vastberaden om mee te vechten. Ik was vanaf dat moment niet bang meer. De beelden gaven mij hoop.

Kun je dat uitleggen, dat de beelden jou hoop gaven?

Ik zal het proberen. Mensen namen op 25 januari op eigen risico deel aan de demonstraties. Dat waren voor mij echte helden. Ze gingen de straat op zonder te weten of ze wel of niet zouden slagen. Omdat zij dit risico namen voor hun vaderland wist ik wat mij te doen stond. Vooral het geweld dat door de gehate veiligheidsdiensten werd gebruikt liet zien hoe slecht ze waren. Toen ik van een vriend hoorde

dat ze na het vrijdagsgerebed nieuwe demonstraties hadden aangekondigd besloot ik vanaf die dag mee te doen.

Heb je na de 28ste nog gebruik gemaakt van internet?

Nee eigenlijk niet.

Hoe bleef je op de hoogte?

Op Tahrir stond een groot scherm met luidsprekers. Daar werd Aljazeera op bekeken. En als ik de informatie daar niet vandaan haalde kreeg ik het van familieleden en vrienden. Soms sprak ik zelf mensen op Tahrir aan. Op dat moment waren we één grote familie.

Maar je verteld dat je dekens hebt gebracht naar Tahrir. Hoe wist je dat deze nodig waren?

Ik zag dat steeds meer mensen bleven overnachten op het plein. Ik ben toen naar huis gegaan en heb een aantal dekens meegenomen. Dat was het eigenlijk.

Heb jij zelf mensen gemobiliseerd tijdens de demonstraties?

Wie deed dat niet. Als ik stond te schreeuwen op Tahrir was dat om andere te overtuigen ook te komen en om Moubarek te overtuigen om te gaan. Ik hoopte dat andere ons zouden zien op tv of internet en ons dan zouden komen vergezellen. En dat deden ze ook Alhamdoelilah * God Zij Dank *.

Interview Abdullah dan Mawar

Profiel
Handelaar
28 jaar oud
Moslim
Cairo

Waarom denk jij dat deze revolutie is gestart?

De jeugd van Egypte protesteerde op 25 januari tegen onderdrukking en als antwoord daarop werden zij hardhandig in elkaar geslagen. Hierdoor werd duidelijk onder wat voor regime wij leefden. De hardhandige aanpak van de politie werkte niet goed voor het regime. Hierdoor gingen juist meer mensen de straat op.

Op welke manier kwam jij voor de eerste keer in aanraking met de demonstraties? Wist je al voor 25 januari dat er iets stond te gebeuren?

Ik ben een aanhanger van een aantal goede en betrouwbare kranten hier in Egypte. Daar las voor het eerst over 25 januari. Maar ik moet eerlijk zeggen dat ik er niet in geloofde. Ik was bang dat het de zoveelste poging zou worden. Ik maak niet vaak gebruik van internet maar nadat ik had gelezen dat mensen zich organiseerde via Facebook ben ik op zoek gegaan naar de pagina van Elshaheed (de martelaar). Daar las ik over de demonstratie en wat zij van plan waren. Wat mij vooral opviel was het aantal mensen dat lid was.

Heb je vervolgens actief deelgenomen aan deze discussie?

Nee ik keek alleen voor informatie. Er waren daar ingenieurs en andere hoogopgeleiden. Ik ben maar een simpele jongen. Ik wou gewoon meer weten over wat er gebeurde en wat ik misschien kon en moest doen.

Heb je in de periode voor 25 januari ook gebruik gemaakt van televisie om informatie te verkrijgen?

Nee helemaal niet. De staatstelevisie is helemaal niet betrouwbaar en volgens mij was er nog niks gemeld op Aljazeera.

Je geeft aan dat er sprake was van onderdrukking. Hoe was dit voor jou?

Elke Egyptenaar heeft wel te maken gehad met een vorm van onderdrukking door het regime. Het feit dat we niet altijd konden zeggen wat we wilden is nog het ergste voor mij geweest. Je moest altijd oppassen als je iets over Moubarek of het regime wou zeggen. Maar ook onze economische situatie was frustrerend voor mij. Egypte heeft veel kansen en ik had het gevoel dat we met Moubarek nooit beter zouden worden. En mijn vrienden dachten er precies zo over.

Sprak je met je vrienden wel eens over een Egypte zonder Moubarek?

Ja natuurlijk. We spraken vooral met elkaar nadat we hoorde over 25 januari. Maar het vreemde is dat we niet mee hebben gedaan. We waren allemaal gefrustreerd en we droomden over een beter Egypte maar we hebben toch niet meegedaan op 25 januari.

Kun je uitleggen waarom niet?

Ik weet het echt niet.

Heb je gebruikt gemaakt van internet na 25 januari?

Ja, op 25 januari verzamelde alle mannen uit de familie zich bij een oom. Daar liet mijn neefje de beelden zien en ook allerlei foto's van wat er op die dag gebeurde. Op TV zagen we ook beelden maar nog niet heel veel. En de beelden via Youtube waren toch bijzonder. Het waren beelden van gebeurtenissen in straten waar Aljazeera en andere kanalen niet kwamen. We hoorden zelfs vrouwen schreeuwen op straat en toen besloten wij - alle mannen uit de familie - mee te doen aan de demonstraties. De beelden maakte ons erg boos. We wisten dat we deze kans niet moesten laten gaan.

Dus jullie gingen de straat op?

Ja we hebben hele heftige dingen meegemaakt. Maar we probeerde zoveel als mogelijk bij elkaar te blijven voor als er iets gebeurde.

Heb je nog gebruik gemaakt van internet of televisie nadat jullie de straat op zijn gegaan?

Overal op straat bekeek men Aljazeera op kleine schermen. Ook op het beroemde scherm op tahirplein werd gekeken naar Aljazeera. We vertrouwde op hun berichtgeving. Aljazeera toonde aan wat er echt gebeurde. Gruwelijke beelden werden getoond. Het maakte me bozer dan ik al was.

Internet werd op 28 januari afgesloten. Heb jij hier last van ondervonden of hier iets van gemerkt?

Ik heb er zelf geen last van ondervonden. Ik hoorde het eigenlijk via Aljazeera. Iemand op Aljazeera gaf aan dat Moubarek bang was voor de kracht van internet. Wij hoorde maar één ding: Moubarek was voor de eerste keer bang voor ons! Hij wou ons stoppen door het internet af te sluiten. Maar dat betekende voor ons dat we alleen nog maar naar satelliet TV konden kijken. De Egyptische staatstelevisie was al helemaal niet objectief.

Wat had jij aan Aljazeera tijdens de demonstraties?

Soms hoorde we via mededemonstranten allerlei geruchten over Moubarek of over de criminelen op straat die mensen aanvielen. Ons werd verteld dat de Baltagya mensen genadeloos aanviel. Sommige van ons waren echt bang om aangevallen te worden. Dan hoopte we op Aljazeera te horen of dit waar was of niet.

Wat denk jij over de rol van de activisten die 25 januari hebben georganiseerd?

Zij hebben ons een duw in de goede richting gegeven. Maar het Egyptische volk heeft de rest gedaan. Ik moet wel zeggen dat ik bewondering voor ze heb. Vooral omdat ze op gevaar voor eigen leven demonstraties organiseerde. Maar er zijn veel meer helden. Alle mannen en vrouwen die de straat op gingen zijn voor mij nog grotere helden.

Abdellatif

Profiel

Student farmacie en biotechnologie aan de German university in Cairo

25 jaar

Cairo

Hoe is de situatie volgens jou in Egypte omgekanteld?

In Egypte was het voorheen onmogelijk om een sociale beweging te starten door de volle controle van de Egyptische overheid, laat staan een revolutie. Toen er in 2005 presidentverkiezingen waren had ik gehoopt op een verandering maar dit had ik achteraf helemaal fout. De overheid heeft ons belazerd. Ik verwachtte in 2006 een revolutie omdat ik de onvrede in mijn omgeving zag en voelde. Maar iedereen gaf te snel op. Omdat het in 2006 helemaal mis geen verwachtte ik dit jaar (2011) ook niet dat dit zou leiden tot een situatie zoals in Tunesië. Ik was heel ontevreden en toch geloofde ik niet in een revolutie.

Sprak je dit uit met andere?

Ik was er zeker van dat er geen revolutie zou plaatsvinden **in Egypte. Dus nee ik sprak met niemand** over een revolutie en niemand sprak met mij over een revolutie. Wel sprak ik met andere over de situatie in Egypte. Over de economie, de stijgende prijzen en de presidentsverkiezingen. De enige die over verandering durfde te praten waren activisten van Facebookpagina's zoals "We are all Khalid Said".

Kun je me meer vertellen over deze Facebookpagina's?

Voor ons Egyptenaren was het internet de enige manier om ons gevoelens te uiten over de overheid. En zelfs via internet werden we in de gaten gehouden. Deze gasten hebben het met succes gedaan. Ze hebben duizenden aanhangers. En dagelijks kreeg je feeds te zien over wat ze van plan waren en wat wij moesten doen om ze te helpen. Omdat er zoveel mensen waren durfde ik als een van de duizenden toch meer te doen.

Wat was voor jou de reden om hier aan mee te doen? Waar was jij ontevreden over?

De intentie van Moubarek om zijn zoon tot de nieuwe president te benoemen en het politiemisbruik heeft mij gedreven tot woede. Het bracht mij in een uitzichtloze situatie. Zijn zoon president? Zou dat weer tot 30 jaar onderdrukking leiden? Onze kinderen zouden dan nooit iets anders kennen **dan de Moubarek familie**. Dat kon ik niet accepteren.

Welke rol speelde internet voor jou?

Ik heb actief gezocht naar vrienden die met mij de straat wouden opgaan. Ik nodigde mijn vrienden uit voor het 'event' dat op 'We are all Khalid Said' stond en ik hield mezelf op de hoogte via de feeds van de organisatoren. Maar dit veranderde natuurlijk toen het internet werd afgesloten. Maar het internet heeft ons jonge Egyptenaren geholpen om ons goed te organiseren. Al was het maar tot 28 januari. Voor de revolutie was niks georganiseerd. Toen we de revolutie in Tunesië zagen was er hoop maar we waren eerder teleurgesteld in 2006 en 2008. Maar we hebben van die fouten geleerd. Ook al was er toen al genoeg onvrede om een revolutie tot stand te brengen, de demonstraties waren nog niet goed genoeg georganiseerd.

Wat ging dan anders in 2011?

De revolutie in Tunesië gaf hoop en de jongeren waren goed georganiseerd. Er waren al veel mensen aangemeld voordat er sprake was van een demonstratie. Dat heeft volgens mij wel geholpen. Maar ook de geweldadige reactie van de overheid was nu anders. En volgens mij is de meeste organisatie pas na 25 januari tot stand gekomen. Dus ook zonder internet en televisie. Het is alsof je wakker wordt en een vriend je vraagt om mee te gaan op vakantie en het is een verrassing. Dan plan je ook alles pas nadat je op vakantie bent? Omdat je daarvoor niet wist dat het zou gebeuren.

Welke rol heeft televisie gespeeld bij de revolutie?

Het was ons informatiekanaal. Aljazeera wond mensen op. Het was duidelijk dat Aljazeera voor het volk was en tegen Moubarek. We hoorden ineens allerlei dingen waar we nooit over durfde te dromen. Aljazeera sprak eindelijk onze onvrede uit en nu kon heel de wereld het horen. Zoals de marteling van Khalid werd nu op Aljazeera uitvergroot. Dat gaf alleen al een gevoel van erkenning en overwinning. Ik weet dat ik me erkend voelde toen ik op Aljazeera zag dat ook andere landen zich ermee gingen bemoeien.

Heb je nog op een andere manier gebruik gemaakt van internet of televisie?

Ik weet niet hoe ik moet uitleggen maar op dat moment gaat heel veel langs je heen. Ik ging pas na 4 februari weer gebruik maken van internet om te bekijken wat er nou allemaal wat gebeurd. Je kunt TV niet terugspoelen zoals je weet maar via internet konden we filmpjes bekijken op Youtube. Ook heb ik, toen het internet weer werd aangesloten, direct contact gezocht met mijn vrienden om te kijken of alles goed met ze ging.